

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

Danışman
Prof.Dr.M.Fatih Yavuz

**MADDE KULLANIMINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
ÖNLEME PROGRAMI**

Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Selin Müderrisoğlu

İstanbul, 2008

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

Danışman
Prof.Dr.M.Fatih Yavuz

**MADDE KULLANIMINI ÖNLEME STRATEJİLERİ VE
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
ÖNLEME PROGRAMI**

Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Selin Müderrisoğlu

İstanbul, 2008

TEŐEKKÜR

Adli Tıp Enstitüsü'ne kabul edildiğim ilk günden itibaren hiç desteğini esirgemeyen, Adli Bilimler alanında engin bilgi ve tecrubesinden sonsuz faydalandığım çok değerli tez danışmanım, hocam, Prof.Dr.M.Fatih YAVUZ'a çok teőekkür ederim.

Eğitimim ve tez çalışmalarım sırasında bana emeğe geçen tım değerli hocalarıma çok teőekkür ederim.

Eğitimim ve tez çalışmalarım süresince beni her zaman destekleyen ve yanımda olan anneme, babama ve kardeşime çok teőekkür ederim.

Hayatıma ve çalışmalarıma olumlu doğası ile ışık tutan ve bana çalışma azmi katan çok sevgili eşim Tamer EREL'e çok teőekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

1.	Giriş ve Amaç.....	1
2.	Genel Bilgiler	4
2.1	Madde Kullanım Bozuklukları	7
2.1.1	Madde Bağımlılığı	7
2.1.2	Madde Kötüye Kullanımı	9
2.2	Maddeler.....	10
2.2.1	Alkol	10
2.2.2	Amfetamin ve benzeri maddeler.....	11
2.2.3	Kafein	12
2.2.4	Kannabis	12
2.2.5	Kokain	14
2.2.6	Halüsinojenler	14
2.2.7	İnhalantlar	15
2.2.8	Nikotin	16
2.2.9	Opiyatlar	17
2.2.10	Fensiklidin	17
2.2.11	Sedatifler, hipnotikler, anksiyolitikler	18

2.3	Bağımlılık ve Bağımlılığın Gelişimsel Sürecine Psikolojik Yaklaşım	19
2.3.1	Bağımlılık	19
2.3.2	Bağımlılığın Gelişimsel Süreci	20
2.4	Madde Kullanımını Önlemeye Yönelik Stratejiler ve Programlar	27
2.4.1	Madde Kullanımını Önleme	28
2.4.2	Gençlik Katılımı ve Madde Kullanımını Önleme	29
2.4.3	Gençlik Katılımının Önleme Çalışmalarında Önemi	31
2.4.4	Önleme Çalışmalarına Gençlik Katılımının Gençlere Sağladığı Faydalar	33
2.4.5	Üniversite Gençliğine Yönelik Geliştirilen Önleme Stratejileri ve Programları	35
2.4.6	Madde Bağımlılığını Önleme Grubu : NODO-Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü	38
2.5	Gereç ve Yöntem	39
2.5.1	Katılımcılar	39
2.5.2	Bilgi toplama araçları ve Prosedür	41
3.	Bulgular	54
3.1	“Üniversite Öğrencileri Arasında Madde Kullanımına Yönelik Tutumlar Anketi”ne Dair Bulgular	54

3.1.2	Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular	54
3.1.3.	Aile, Sosyal Aktiviteler ve Arkadaş İlişkilerine Yönelik Bulgular	60
3.2	“Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımı Hakkındaki Yanlış İnanışları Anketi”ne Dair Bulgular	97
3.2.1	Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular.....	97
4.	Tartışma	147
5.	Sonuç	165
6.	Özet.....	171
7.	Abstract.....	173
8.	Kaynaklar.....	174
	Ek 1- Anket 1 – Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranışları	181
	Ek 2- Anket 2 – Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Yanlış İnanışları	195
	Ek 3- Akran Eğitim Programı – Ön Bilgi Değerlendirme Formu (Eğitim Öncesi) ...	205
	Ek 4- Akran Eğitim Programı – Bilgi Değerlendirme Formu (Eğitim Sonrası)....	208
	Ek 5- Eğitime Katılanların Eğitimi Değerlendirme Formu	211

Ek 6- Eğitiminin Eğitimi Değerlendirme Formu	213
Ek 7- Akran Eğitim Programı Kılavuzu....	214
Ek 8- Akran Eğitim Programı Ekleri	239
- İletişim Gözlem Formu	239
- Eğer... alışması Uygulama Materyali	241
- İletişim Oyunu.....	246
zgemiş	247

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Yıllardır tüm dünyanın sorunu olan madde kullanımı ülkemiz açısından da ciddi bir problem olup adli bilimler, tıp, psikoloji – psikiyatri ve hukuk alanlarının başlıca araştırma ve müdahale alanlarından biridir. Madde kullanımının toplumsal birçok soruna yol açmakta olduğu ve ülkelerin bu sorunlarla baş edebilmek için milli bütçelerinden yüksek miktarlar aktardığı gerçeği göz ardı edilemez bir hal almıştır. Madde kullanımının neden olduğu başlıca sorunlara bakıldığında başta bireysel sağlık ve sosyal problemlerin baş gösterdiği, akabinde kötüye kullanımın bağımlılık boyutuna yaklaşması ile de ekonomik ve adli sorunları tetiklediği görülmektedir.

Günümüzde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de madde kullanım yaşının düşüş gösterdiği ve hızla yaygınlaştığı yapılan araştırmaların sonuçlarından görülmektedir. Güncel durum itibariyle, özellikle önemli bir risk grubu olarak tanımlanan üniversite öğrencilerini hedef alan önleme programlarının etkin bir şekilde uygulanması giderek daha büyük öneme sahip olmaktadır.

Literatürde geniş yere sahip olan gençlerin madde kullanımı ve bağımlılık riski araştırmalarında son yıllarda etkin önleme stratejileri geliştirme üzerinde önemle durulmaktadır.

Oysa ülkemizde bu konuda yapılan araştırmaların kısıtlı kalmasının ötesinde elde edilen araştırma sonuçlarının etkin önleme programları geliştirmede değerlendirilmediği gerçeği görölmektedir.

Bu saptamalar doğrultusunda bu tez çalışmasının amaçları:

- Üniversite gençliğinin madde kullanımı ve bağımlılığı riskinin anket çalışmalarıyla değerlendirilmesi ,
- Üniversite gençliğine yönelik etkin önleme stratejileri geliştirme amaçlı ihtiyaçların saptanması,
- Yapılan bu değerlendirmelere dayanarak üniversite öğrencilerine yönelik madde kullanımını önleme programının geliştirilmesi ve akran eğitim programının uygulanması,
- Geliştirilmiş olan madde kullanımını önleme stratejilerinin ve uygulanmış olan akran eğitim programının etkinliğinin ve etkililiğinin değerlendirilmesi olarak gruplanabilir.

Bu çalışmanın bir diğer amacı ise Türkiye’de bir ilki gerçekleştirerek 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi çatısı altında öğrenci inisiyatifıyla kurulmuş olan NODO- Madde Bağımlılığını Önleme

Kulübü'nün çalışmalarının detaylı bir incelemesinin yapılması ve bir pilot çalışma olarak değerlendirilecek olan bu kulübün deneyimlerinden faydalanarak geliştirilmesi hedeflenen önleme programına katkıda bulunmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Gençlik yılları diye genel bir hitap ile anılan dönem, insan hayatının en önemli, belirleyici aynı zamanda risk içeren evreleri olarak değerlendirilmektedir. Genç kimdir? Gençlik nasıl tanımlanır? Literatürde yer alan çalışmaları ele alarak bu soruya tek bir yanıt vermek imkansız denecek kadar zordur. Bugün gelişimsel psikoloji ders kitaplarında dahi ergenlik dönemi farklı tanımlanıp, değişik yaş kesitlerine verilen bir muammadan ibarettir. Her ne kadar Avrupa’da bu kavrama yönelik bir standarda varılmamış olsa da Avrupa Konseyi Gençlik Çalışmaları Birimi’nin tanımını ele alacak olursak 13- 30 yaşları arasında yer alan herkese genç kavramı kullanılmıştır (44). Öte yandan, Birleşmiş Milletler 15- 24 yaşları arasında yer alan bireyleri genç olarak kabul etmiştir (43). Aslında araştırmalardan anlaşılan o ki gençlik kavramından bahsedilirken toplumsal, siyasi, kültürel ve bireysel faktörlerden yola çıkarak her toplum kendi anlamını bu kavrama yüklemiştir. Dolayısıyla bir standarttan bahsetmek çok zor gözükmektedir. Her ne kadar bu kavram çok net olmasa da bu döneme yönelik en belirgin ve ortak kabul görmüş olan özellik gençlik döneminin bir çocukluktan olgunluğa yani yetişkinliğe geçiş dönemi olduğudur. Bu özelliği itibariyle pek çok araştırmacı tarafından kritik bir dönem olarak yorumlanmaktadır (38).

Lise yıllarının geride bırakılmasıyla beraber gençlerde pek çok farklılıkların geliştiği bilinmektedir. Lise eğitiminden sonra üniversite eğitimine geçiş birçok yeniliğin gencin hayatına girdiği bir dönemdir. Üniformadan sıyrılıp serbest kıyafete geçiş, günlük eğitim sisteminden çıkıp daha rahat bir ders düzenine geçiş, ailenin ve öğretmenlerin yakın takibinden çıkıp gencin kendi sorumluluklarına sahip çıkması gereken bir dönem olarak gencin hayatında yeni bir sayfa açılması anlamına gelmektedir. Bu dönem süresince gençler kendi değerlerini oluşturmak, gelecek ile ilgili kariyer planlamalarını yapmak, çoğu zaman yeni üstlenilmiş olan kendileri tarafından ağır olarak algılanan sorumluluklarından dolayı yoğun kaygı duymak, maddi ve manevi özgürlük ve bağımsızlık ihtiyacına sahip olmak gibi belirgin geçiş dönemi özelliklerini deneyimlemektedirler (2).

Alışlagelmiş ve yıllar boyunca uyum sağlanmış olan lise yıllarından sonra üniversiteye giriş yapan gençlerin bir yenilenme ve yeniden yapılanma dönemine girdikleri yapılan çalışmalar ile desteklenmiştir. Özellikle üniversitenin birinci yılında pek çok öğrenci kendilerinde gelişen yeniliklerin farkına vardıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler uyum sürecini kolay atlattıklarını belirtip, yeni arkadaşlıklar ve yeni ortam dolayısıyla kendi kişiliklerinin bile olumlu yönde farklılaştığını dile getirirken, bir grup öğrenci ise uyum sorunları yaşadıklarını, eskiden

daha dışa dönük ve aktif bir kişiliğe sahip iken kendilerinin farklılaştıklarını ve yeni ortama aidiyet geliştiremediklerini belirtmişlerdir. (2,30).

Farklı deneyimlerin yaşandığı literatürde önemle üzerinde durulan geçiş dönemlerinden biri olan bu uyum sürecinde üniversiteye yeni giriş yapan öğrencilerin ihtiyaçlarının netleştirilmesi, bu sürecin kolaylaştırılabilmesi ve sağlıklı yaşanabilmesi için gerekli yatırımlar yapılmalıdır. Yapısal farklılıklar itibariyle liseden gelen öğrencilerin üniversite yaşamında daha fazla bireysel tercih yapmasını gerektiren hatta destekleyen bir ortam olmasından dolayı olası gelişebilecek riskli tercihlere yönelik bilgilendirme ve yönlendirmelere yer verilmesi gençlerin bireysel gelişimlerini destekleyecektir.

Madde kullanımı ve bağımlılığı neden ve sonuçları itibariyle çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu tez çalışmasıyla hedeflenen bu geniş yelpazenin önemli bileşenlerinden olan gençlik özellikle üniversite gençliği ve madde kullanımına bağlı karakteristiklerin açıklanabilmesidir.

2.1.MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI

Ruhsal Bozuklukluların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (DSM-IV- TR) sınıflandırıldığı üzere madde kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı tanı ölçütleri Madde Kullanım Bozuklukları ana başlığı altında yer almaktadır. Tanı ölçütlerinin tanımlanması araştırmanın hedef ve amaçları açısından önem taşımaktadır.

2.1.1.Madde Bağımlılığı Tanı Ölçütleri

12 Aylık bir dönem içinde herhangi bir zaman ortaya çıkan, aşağıdakilerden üçü (ya da daha fazlası) ile kendini gösteren, klinik olarak belirgin bir bozulmaya ya da sıkıntıya yol açan uygunsuz bir madde kullanımı örüntüsü :

Aşağıdakilerden biri ile tanımlandığı üzere tolerans gelişmiş olması :

-Entoksikasyon ya da istenen etkiyi sağlamak için belirgin olarak artmış miktarlarda madde kullanma gereksinmesi

-Sürekli olarak aynı miktarda madde kullanılması ile belirgin olarak azalmış etki sağlanması

Aşağıdakilerden biri ile tanımlandığı üzere yoksunluk gelişmiş olması :

-Söz konusu maddeye özgü yoksunluk sendromu

-Yoksunluk semptomlarından kurtulmak ya da kaçınmak için aynı madde (ya da benzeri) alınır.

a.Madde, çoğu kez tasarlandığından daha yüksek miktarlarda ya da daha uzun bir dönem süresince alınır

b.Madde kullanımını bırakmak ya da denetim altına almak için sürekli bir istek ya da boşa çıkan çabalar vardır

c.Maddeyi sağlamak (örn. çok sayıda doktora gitme ya da uzun süreli araba kullanma), maddeyi kullanmak (örn. birbiri ardı sıra sigara içme) ya da maddenin etkilerinden kurtulmak için çok fazla zaman harcama

d.Madde kullanımı yüzünden önemli toplumsal, mesleki etkinlikler ya da boş zamanları değerlendirme etkinlikleri bırakılır ya da azaltılır

e.Maddenin neden olmuş ya da alevlendirilmiş olabileceği, sürekli olarak var olan ya da yineleyici bir biçimde ortaya çıkan fizik ya da psikolojik bir sorunun olduğu bilinmesine karşın madde kullanımı sürdürülür (örn. kokainin yol açtığı depresyonunun olduğunu bilmesine

karşın kokain kullanıyor olma ya da alkol tüketimi ile kötüleştiğini bildiği ülseri olmasına karşın içmeyi sürdürme).

2.1.2.Madde Kötüye Kullanımı Tanı Ölçütleri

12 Aylık bir dönem içinde ortaya çıkan, aşağıdakilerden biri (ya da birden fazlası) ile kendini gösterdiği üzere, klinik açıdan belirgin bozulma ya da sıkıntıya yol açan uygunsuz bir madde kullanımı örüntüsü :

a.İşte, okulda ya da evde alması beklenen başlıca sorumlulukları alamama ile sonuçlanan yineleyici bir biçimde madde kullanımı (örn. madde kullanımı ile ilişkili olarak sık sık işe gitmemeler ya da işte başarı gösterememe, madde kullanımı ile ilişkili olarak okula gitmemeler, çocukların ya da diğer ev halkının ihmal edilmesi)

b.Fiziksel olarak tehlikeli durumlarda yineleyici bir biçimde madde kullanımı (örn. madde kullanımının yarattığı bozukluklar sırasında araba kullanma ya da bir makineyi işletme)

c. Madde ile ilişkili, yineleyici bir biçimde ortaya çıkan yasal sorunlar (örn.madde ile ilişkili davranım bozukluğuna bağlı tutuklanmalar)

d. Maddenin etkilerinin neden olduğu ya da alevlendirdiği, sürekli ya da yineleyici toplumsal ya da kişilerarası sorunlara karşın sürekli madde kullanımı (örn. entoksikasyonun sonuçları hakkında eşle olan tartışmalar veya fiziksel kavgalar)

2.2.MADDELER

DSM IV- TR'de bağımlılık yapıcı maddeler alfabetik düzene bağlı kalınarak 11 grupta sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma şu şekilde yapılmıştır: Alkol; amfetaminler; kafein; kannabis; kokain; hallüsinojenler; inhalantlar; nikotin; opiyatlar; fensiklidin; sedatifler; hipnotikler ya da anksiyolitikler (1).

2.2.1.Alkol

Alkolün diğer maddelerden farkı özellikle ülkemizde ve daha pek çok ülkede yasal konuma sahip olmasıdır. Yasal konumu kanunlarca belirlenmiş farklı yaş sınırlandırmalarıyla kontrol altında tutulmaya çalışılsa da tarihten günümüze alkol yetişkinler tarafından en yaygın kullanılan maddelerden biridir. Alkol kullanımı toplumsal açıdan oldukça yüksek risk içermektedir. Alkol kullanımı trafik kazalarına, alkolle ilişkili kaza ve ölümlere, doğum anomalilerine, şiddete, suç işlemeye, ailelerin dağılmasına ve iş kayıplarına yol açabilmektedir (12). Birey tarafından tüketilen alkolün etkileri alınan alkol miktarı ve buna bağlı olarak kandaki alkol düzeyine göre hafif belirtilerden çok belirgin yoğun belirtilere kadar geniş bir spektruma sahiptir. Düşük dozlarda tüketildiğinde duygulanımda hafif değişiklikler, var olan duygunun yoğunlaşması, muhakemenin zayıflaması, gevşeme, sıcaklık hissi görülürken daha fazla oranlarda tüketildiğinde öncelikle motor becerilerin zayıflaması, algı bozuklukları,

konfüzyon durumu ile belirtilerin ağırlaştığı görülmektedir. Bir sonra ki safha kişinin derin koma düzeyine ulaşması ve bazı durumlarda solunum sisteminin tamamen anestezisi ile ölümlerin gelişmesi kaçınılmazdır (18).

2.2.2.Amfetamin ve Benzeri Maddeler

Amfetaminler ve benzeri olarak adlandırılan maddeler uyarıcı sınıftan maddelerdir. Bu maddeler genellikle performans artırıcı ve keyif verici özelliklerinden dolayı kötüye kullanılmaktadır. Uyarıcı olması nedeniyle özellikle uykunun önlenmesi gereken durumlarda örneğin uzun yol şöförleri ve sınavlara hazırlanan öğrenciler tarafından tercih sebebidir. Amfetamin ve benzeri maddeler genellikle emilimi çok hızlı geliştiğinden ağız yoluyla veya damara enjekte edilerek kullanılırlar. Genellikle etkileri kokainin etkilerine benzerlik gösterir. Ice, ecstasy, crack ülkemizde amfetamin ve benzeri maddeler arasından popülaritesi yüksek olanlardır. Başlıca etkileri keyif, coşkunluk, neşe vermeleri, dikkati ve performansı arttırmalarıdır. Başlıca yoksunluk belirtileri arasında kaygı, çökkünlük hali, mutsuzluk, terleme, mide bulantısı ve aşırı uyuma yer almaktadır.

Amfetamin bağımlılığı ve kötüye kullanımı toplumun her düzeyinde görülür ve 18-30 yaşlarında daha sık rastlanmaktadır. (1)

2.2.3. Kafein

Kafein de alkol gibi yasal kullanım sınıfında bulunan bir maddedir. Üstelik kafein tüketimi için herhangi bir yasal yaş sınırlaması da bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalara göre kafein kullanımının genellikle orta ergenlikte başladığı 20’li 30’lu yaşlarda artış gösterdiği saptanmıştır. Kafein, daha çok tüketilen kahvelerin içerik maddesi olarak bilinse de aslında pek çok gazlı içecek ve besin maddesinde de az miktarda dahi olsa bulunmaktadır. Yüksek dozlarda alındığında hafif duygusal bozukluklara (rn.zil sesi, ışık çakmaları) ve kalp hızının artışına sebebiyet verdiği bildirilmiştir (1).

2.2.4. Kannabis (Esrar)

Esrar, Cannabis Sativa veya Cannabis Indica adı verilen kenevir otundan elde edilen maddeye verilen isimdir. Esrar aynı zamanda ülkemizde “haşış”; Amerika Birleşik Devletlerinde ise “marihuana” olarak da bilinir. Esrar, gençler tarafından yaygın şekilde kullanılmakta olan bir maddedir. Esrarın halk arasında bağımlılık yapıcı bir madde olarak tanınması ve bazı otoritelerce doğal bitkiden elde edilmesinden dolayı zararsız olduğunun ne sürülmesi gençler arasındaki kullanım yaygın olmasının ana nedenlerindedir. Oysa esrar kullanımıyla direnç ve psikolojik bağımlılık gelişir. Esrarın hem “soft drug” diye tabir edilmesi (bağımlılık potansiyeli diğer maddelere oranla daha düşük olması niteliği)

hem de “geçiş maddesi” olarak nitelendirilmesi farklı anlamlandırmalara yol açmıştır. Oysa esrar yüksek dozda kullanıldığı zamanlarda diğer maddelerin etkilerine benzer etkiler göstermektedir. Direncin gelişiyor olması, dozun artırılması gereğinin bir göstergesidir. “Geçiş maddesi” olarak tanımlanan esrar, pek çok farklı maddelere bağımlılık geliştirmiş bireylerin ilk kullandıkları madde olarak da literatürde yerini korumaktadır. Yapılan araştırmalar bağımlıların % 60’ının madde kullanmaya esrar ile başladıklarını belirtmektedir (10,21). Ancak öte yandan esrar kullananların ne oranda eroin gibi maddelere geçiş yaptığına dair bir bilgi bulunmamaktadır (37).

Esrar genellikle sigara halinde sarılarak içilir. Etkileri arasında şunlar sayılmaktadır: neşe ve keyif vermesi, gözlerin kızarması, iştahın artması, kalp atışının hızlanması, rahatlama, motor becerilerin zayıflaması, zaman algısında farklılaşma. Esrar psikolojik bağımlılık geliştiren bir madde olduğundan kullanımı kesildikten sonra bazı yoksunluk belirtileri (sinirlilik, uykusuzluk, iştahsızlık, mide bulantısı gibi) görülmektedir.

Diğer yasadışı maddelerle olduğu gibi esrar kullanımı da erkeklerde daha sık görülür ve prevalansı 18 ile 30 yaşları arasındaki kişilerde daha yaygındır (1).

2.2.5.Kokain

Kokain çok hızlı ve güçlü bağımlılık geliştirilen maddelerden biridir. Kokain genellikle toz olarak ve burundan çekilerek kullanılmaktadır. Ayrıca deri altına / damar içine enjeksiyon ile ya da kristal formu olan “crack”in sigara içine sarılmasıyla içilebilmektedir. Kokainin etkileri kullanımın ardından hemen ortaya çıkar ve hızlıca kaybolur. Etkisi kaybolduğunda madde alımı tekrarlanmazsa yoksunluk belirtileri meydana çıkar. Kokainin psikolojik etkileri önemlidir. Psikolojik açıdan kullanan kişiye mutluluk hali, keyif, coşkunculuk, neşe verir, kişinin kendine olan güvenini artırır. Ayrıca fiziksel gücü de artırması nedeniyle tercih maddesi olarak tanımlanmaktadır. Yüksek doz kullanımlarında yüksek tansiyon ve yüksek kalp atışına bağlı rahatsızlıklar yaratmaktadır. Kokain kullanımına verilen arada beliren yoksunluk belirtileri ise şunlardır : ruhsal çöküntü, kaygı, sinirlilik, sürekli uyku hali, güçsüzlük.

2.2.6.Halüsinojenler

Grup isminden anlaşılacağı üzere halüsinojenler kullanıldıkları zaman halüsinasyonlara neden olan maddelerdir. Bir diğer tanımlama ile kişinin gerçekte olmayan bazı nesnelere veya olayları gerçekmiş gibi algılamasına yol açan maddelerdir. En yaygın olarak tanınan halüsinojenik madde tarihi çok eskilere dayanan LSD (lysergic acid diethylamid) dir. Halüsinojenik maddeler fiziksel olarak yüksek tansiyona, görme

bulanıklığına, vücut ısısının artmasına, vücutta titremelerin oluşmasına neden olmaktadır. Kullanım ile algı bozuklukları başlar. Renkler, kokular, sesler ve biçimler farklı algılanmaya başlandığı gibi aynı zamanda algının keskinleşmesine neden olur.

Halüsinojen entoksikasyonu ilk önce ergenlik döneminde görülür ve genç kullanıcılar daha yıkıcı duygular yaşamaya eğilimlidirler. Halüsinojen kullanımı ve entoksikasyonu erkeklerde kadınlardan üç kat daha fazladır (1).

2.2.7. İnhalantlar (Uçucu Maddeler)

Bu grup gaz yağı, yapıştırıcı, aerosol spreylere, boya tinerleri, sprey boyalar, oje, aseton gibi pek çok farklı amaca hizmet eden geniş bir yelpazeden oluşan, ihtivasında alifatik ve aromatik hidrokarbonların bulunduğu ve burundan veya ağızdan solunarak kullanılabilen maddeleri kapsamaktadır. En sık olarak toluen içeren maddelerin kullanımı tercih edilmektedir. Solunan maddenin beyinde birikmesi maddenin riskini arttırmaktadır. Etki ve etkisinin süresi kokain gibi hızlı gelişir ve hızla yok olur. Kulaklarda çınlama, keyif alma ve rahatlama ve konsantrasyon bozukluğu başlıca etkilerindedir. Maddenin solunmasını takiben kullanıcılarda baş dönmesi, halsizlik, koordinasyon bozukluğu, görme bulanıklığı ve titreme görülmektedir. Ani ölümler solunumun baskılanmasıyla meydana gelebilmektedir.

Fiyatının ucuz olması ve kolaylıkla temin edilebilmesi nedeniyle inhalantlar sıklıkla genç insanlar tarafından denenen ilk ilaçlardır. Ekonomik olarak geri kalmış bölgelerde yaşayanlar arasında insidans daha yüksek olabilmektedir. İnhalant kullanımı 9-12 yaşları arasında başlayabilmekte olup, ergenlik döneminde en yüksek düzeyine ulaşmakta ve 35 yaşlarından sonra daha nadir görülmektedir. İnhalant kullanımı daha çok erkeklerde yaygın olan görülmektedir (1).

2.2.8.Nikotin

Sigara bağımlılığına neden olan kimyasal madde nikotindir. Nikotin kimyasal yapı ve etkileri ile tıbbi açıdan alkol, eroin ve kokain bağımlılığına benzerlik göstermektedir (14). Tüm dünyada kullanımı en yaygın maddeler arasında yerini almaktadır. Ülkemizde de yasal konumuna rağmen yasalarla yaş kısıtlaması getirilmiş olmasına rağmen çok küçük yaşlardan itibaren yaygın bir kullanım söz konusudur. Genellikle ergenlik çağlarında özentî, gösteriş, taklit, büyüme, veya özgürlük ifadesi olarak başlanan sigara, dumanın akciğerlere çekilmeye başlamasıyla bağımlılığa yol açmaktadır (12). Bağımlılığın gelişmesiyle yoksunluk belirtileri belirir. Başlıca yoksunluk belirtileri şunlardır :yoğun tütün kullanma isteği, kaygı, aşırı uyarılmışlık, huzursuzluk, konsantrasyon güçlüğü, iştah artışı ve kalp atışında düşüş.

2.2.9.Opiyatlar

Opiyatlar grubu içinde morfin, kodein, metadon, afyon ve eroin gibi afyon türevleri yer almaktadır. Genellikle kullanım burun ya da sigaraya sarma şeklinde başlasa da ilerleyen kullanım evrelerinde damara enjeksiyonla sonlanır. Opiyatlara karşı direnç çok hızlı bir şekilde gelişir. Çok kısa bir süre içinde maddeden alınan keyif yerini huzursuzluğa bırakır. Direncin hızlı gelişmesi etkinin elde edilebilmesi için dozun çok hızlı bir şekilde arttırılmasını gerektirmektedir. Dozun arttırılmaması durumunda yoğun yoksunluk belirtileri meydana çıkar. Maddenin kullanımıyla kişilerde rahatlama, gevşeme, kol ve bacaklarda ağırlaşma hissi, tene sıcaklık, yüzde kırmızılık, kalp hızında azalma, göz bebeklerinin küçülmesi, muhakemede zayıflama gibi belirtiler görülür. Yüksek dozda kullanılan eroin solunumun baskılanması sonucu kişinin ölümüyle sonuçlanabilmektedir. Yoksunluk belirtileri çok yoğun ve sancılı yaşanır. Vücut ağrıları, göz bebeklerinde büyüme, şiddetli uykusuzluk , ateş , ishal, ürperme ve terleme başlıca yoksunluk belirtileridir.

2.2.10.Fensiklidin (PCP)

Fensiklidin, 1950'lerde anestezik olarak geliştirilmiş olmasına rağmen daha sonraları tespit edilen ajitasyon ve halüsinasyonlara neden olması nedeniyle kullanımdan kaldırılmıştır. Günümüzde artık yasadışı madde olarak kullanımı devam etmektedir. Genellikle ağızdan ya da

damardan alınabilir ya da içilebilirler. Kullanımla ilişkili etkileri arasında halüsinasyonlar, algı ve duygu yoğunlaşması ve öfori sayılabilir. Kullanımı takiben koordinasyon bozuklukları, baş dönmesi ve terleme görülmektedir. Yüksek doz kullanımı solunumun baskılanması sonucu ölüme sebebiyet verebilmektedir.

Fensiklidin ile ilişkili sorunların prevalansı erkeklerde (yaklaşık iki kat), 20 ile 40 yaşları arasında olanlarda (yaklaşık iki kat) daha yüksektir. Kullanım yaygınlığında erkeklerin kadınlara oranı 3'e 1'dir (1).

2.2.11.Sedatifler, Hipnotikler ve Anksiyolitikler

Sedatif, hipnotik ve anksiyolitikler hem reçeteye hem de yasadışı kaynaklardan sağlanabilen maddeleri kapsamaktadır. Bu grup benzodiazepinleri ve benzeri maddeleri, karbamatları, barbitüratları ve türevlerini kapsamaktadır. Alkol gibi bu maddeler de beyin depresanlarıdır ve benzer etkilere neden olurlar. Tedavi amaçlı kullanımlarında daha çok alkol etkileri gibi uykululuk hali ve sarhoşluk yaratırlar. Ancak yüksek dozlarda kullanıldığında halüsinasyonlara ve paranoyaya neden olabilmektedirler. Bu grup maddelerin bağımlılık potansiyellerini araştırmaya yönelik incelemeler devam ediyor olsa da bazı yoksunluk belirtilerine rastlanmaktadır. Tedirginlik, uykusuzluk, yoğun baş ağrıları ve halsizlik başlıca yoksunluk belirtileri arasında gösterilmektedir.

2.3.Bağımlılık ve Bağımlılığın Gelişimsel Sürecine Psikolojik Yaklaşım

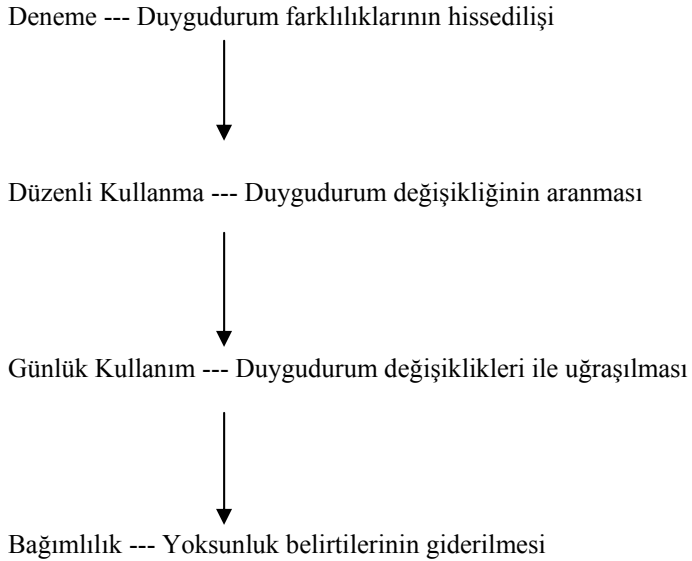
2.3.1.Bağımlılık

Bağımlılık bir davranış biçimidir. Bağımlılık, uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri karşı konulamaz bir şekilde kullanma davranışını anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Bağımlılığın birçok bileşeni vardır. Bağımlıların büyük çoğunluğu maddeyi kontrol edebileceği inancı ile kullanmaya başlamıştır. Hiçbir bağımlı, bağımlı olabileceğini hayal ederek kullanmaya başlamamıştır. Genellikle pek çok kimse için amaç sosyal amaçlı ara sıra maddeyi kullanmaktır. Ancak zaman içinde gelişen direnç ile kişi bağımlı hale gelir. İlk başlarda deneyimlemiş olduğu etkileri gelişen direnç ile artık deneyimleyemez olmuştur böylelikle doz arttırmaya gitmiş ve etkiyi tekrar hissetmeyi amaçlamaya başlamıştır. Bu durum kişinin bağımlı hale geldiğinin göstergelerinden biridir. Bağımlılık madde kullanımının kaçınılmaz bir sonucudur. Bir kişi bağımlı olduktan sonra tam anlamıyla bağımlılıktan kurtulamaz. Bağımlılık tedavi edilebilir ancak düzelmeyen bir biyopsikososyal hastalıktır. Kişi maddeyi kullanmadığı kadar iyidir. Ancak bir kez bile tekrar maddeyi denemesiyle tüm süreç tekrar en baştan başlamaktadır ve kişi yine bağımlılık sürecini başlatmıştır.

Bağımlılığın gelişim ve izleme sürecinin iyi tanımlanması bu çalışmanın amaçları ile önemli derecede örtüşmektedir. Bağımlılığın gelişimsel evrelerinin detaylı incelenmesi ve yanlış inanışların bağımlılığın gelişimi açısından önemini altının çizilmesi bu araştırmanın çalışma grubu olan üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilmiş olan projelerin daha fazla anlam kazanmasına yardımcı olacaktır.

2.3.2. Bağımlılığın Gelişimsel Süreci

Aşağıda evreler bazında ayrıştırılmış olan durum, duygu ve düşünceler bağımlılık sürecini anlaşılabilir kılabilmek için genele uygun olarak geliştirilmiştir. Bu evrelerin tüm bağımlılar için geçerli olmayabileceği gibi farklı seyir izleyen vakalarla da karşılaşmak mümkün olmuştur. Aşamalar şu şekilde özetlenebilir :

Hazırlık evresi: Bu evre kişinin herhangi bir madde kullanabileceğine dair geliştirmiş olduğu bir öndüşünceden ibarettir. Çoğu zaman bilinçaltında yer alan bu madde kullanımına yönelik kabullenici tutum bilinç düzeyinde kişinin inkar etmesiyle karakterizedir. Ancak önemli olan nokta kişinin yumuşamış bakış açısını destekleyen davranışdır; kişi madde kullanımını kendisine tamamen yasaklamamıştır. Bu evrede itici güç meraktır.

İlk madde kullanımı deneyimi (Deneysel madde kullanımı) : Genellikle ilk evrede bilinçaltında yatan yumuşamış tutumu destekleyebilecek bir ortam ile kişi ilk defa madde kullanımını reddetmez ve kullanır. Bu ortam bir arkadaşının kendisine yaptığı madde kullanma teklifi olabilir, baş edemeyeceği bir sorunla karşılaştığı sırada bir çözüm alternatifi olarak sunulmuş olabilir, içinde bulunduğu ortamda kendisinden başka herkesin madde kullandığı bir durum olabilir. Bu tür ortamlar kişinin reddetme olasılığının zayıflaması ile bir defalık bile olsa kişinin denemesine ön ayak olmaktadır. Bu evre kullanım davranışının ilk defa gerçekleştiği evre olduğundan oldukça risk içeren ve önemle üzerinde durulması gereken bir evredir. Bu evrede amaç merakın giderilmesine yönelik bir keşif denemesidir.

Madde kullanmayı sürdürme: Bu evrede yer alan davranış bir önceki evrenin tekrarlanma davranışıdır. İlk defa kullanımı izleyen kullanımlardır. Bu evre özellikle yanlış inanışların en net görüldüğü evredir. Genellikle “ben bağımlı olmam”, “ben kendimi kontrol edebilirim”, “son kez deniyorum” şeklinde çok çeşit yanlış inanış bu evrenin hızla bağımlılık sürecine doğru ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Bu evrede artık merak kalmamıştır. Kullanım istekten ya da ilk kullanımı takiben meydana çıkan yoksunluk veya yan etkileri ortadan kaldırma amacını taşımaya başlamıştır. Bir diğer tabir ile bu evrede kullanım, öğrenilmiş bir davranış özelliği taşımaktadır.

İlerleme evresi : Bu evre artık bağımlılık evresidir. Kişi artık sık sık madde kullanımını tekrarlamaya başlamıştır. Kullanılan maddeye karşı direnç artmıştır, kullanılan maddenin dozu arttırılmaktadır, kullanım harici zamanlarda ise yoksunluk belirtileri görülmeye başlanmıştır. Kişi bu evrede bağımlı olduğunun çoğu zaman farkında olmadığından inkar ediyor gibi görünmektedir. Ancak kişi hayatında farklılaşan bazı şeyleri fark etse de bu farklılıkları bağımlılık olarak değerlendirmez. Bağımlı olduğuna dair farkındalığı olmadığından yardım arayışı henüz yoktur.

Bırakma evresi: Kişi bu evrede kullandığı maddenin kendisine verdiği zararların farkına varmaya başlar. Kullanılan madde kişiye ciddi fiziksel, psikolojik ve sosyal zararlar vermeye başlamıştır. Bu evrede kişi ilk defa maddeden kurtulma isteğine sahip olur. Maddeden kurtulma isteği,

maddeye karşı duyduğu istekten daha fazladır. Zor bir evredir çünkü kişi yardım arayışı ile birlikte pek çok madde kullanımı sürecinde geliştirmiş olduğu alışkanlıklarından vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla bu evre hem uyum sağlanması çok zor hem de çok kaygan bir zemine sahip evredir. Kişi her an tedaviden vazgeçerek yine kullanım alışkanlıklarına dönebilecek kadar zayıf düşebilir.

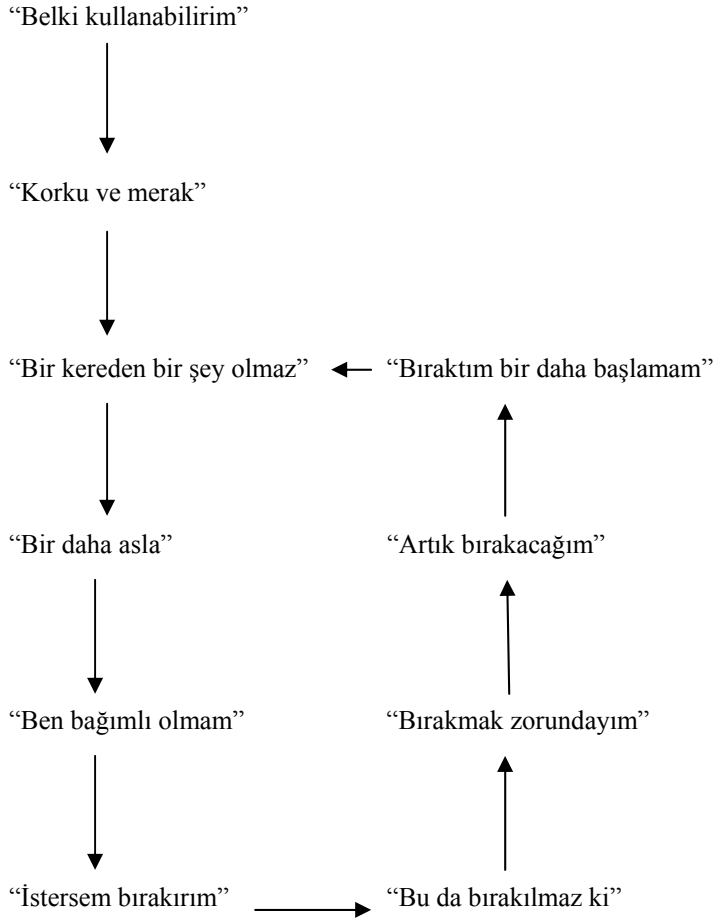
Prolaps evresi: Bu evre kişinin tekrar maddeyi kullanmayı düşündüğü evredir. Kişi uzak durmaya çalıştığı maddeye karşı olumlu düşünceler geliştirmeye başlamıştır. Eski kullanım günlerine dair olumlu anılar kişinin bir önceki kaygan zeminde kullanıma doğru yönleneşine neden olur. Tüm olumsuzlukları silmiştir. Böylelikle bu evrede risk devam etmektedir. Bu evrede fark edilen bağımlıya yardım edilmesi kişinin tekrar madde kullanımına geri dönmesini önlemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Laps evresi: Bir diğer yanlış inanışla, “bir kereden bir şey olmaz”, kişi bir kereliğine denemek amaçlı kullandığı maddenin bağımlısı olmaya başlamıştır. Bu evrede genellikle utanç nedeniyle kişiler yardım talebinde bulunmaktan çekindikleri için durumun fark edilmesi ve kişiye yardım edilmesi bağımlılığın tedavi edilmesi açısından çok önemlidir.

Relaps evresi: Lapse evresinde yardım talebinde bulunmaktan utanan kişi, eğer bir de yardım teklifinde bulunan biri olmadıysa eski

kullanım şekline geri dönmüştür. Artık kişi ilk bıraktığı noktaya tekrar dönüş yapmıştır.

Yukarıda bahsedilen bağımlılık süreci alttaki şekilde yer alan düşünce yapıları ile tetiklenen ve tekrarlanan bir yapıdan ibarettir:

Bireylerin nikotin, alkol veya yasal maddelere bağımlılık geliştirmelerinden önce geçmiş oldukları deneysel kullanım dönemi araştırmalar açısından önem taşımaktadır. Deneysel kullanım süresinde kullanılan madde daha henüz kişinin hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelmemiş olmakla beraber süreklilik taşıyan bir kullanım da söz konusu değildir (10). Araştırmalar vasıtasıyla netleştirilmek istenen neden bazı gençlerin deneysel kullanımda buldukları ve çoğu zaman bağımlılık sürecine girdiklerini öte yandan bir grup gencin ise hiçbir şekilde deneysel kullanıma bile yakınlık göstermediğinin altında yatan nedenlerdir. Sonuçlar ise çoğu zaman deneysel kullanımın anlaşılması girişimlerinin çok zor bir bulmaca gibi olduğuna yöneliktir. Birçok bilinmeyişi barındıran deneysel kullanımın nedenler denklemi sosyal bilimciler için zor bir bulmacayı andırmaktadır. Bu denklemin içinde birçok değişken göz önünde bulundurulmaktadır: madde kullanımına dair caydırıcı nitelik taşımayan kanunlar ve toplumsal kurallar, maddelere ulaşımın kolaylığı, ekonomik düzen, psikolojik özellikler, çocukluk ve ergenlik çağı hiperaktivitesi, aile içi madde kullanımı, aile dinamikleri, disfonksiyonel aile yapıları, akademik başarı, arkadaş ilişkileri, madde kullanımına yönelik bireyin olumlu tutumları, sahip olduğu yanlış inanışlar, erken madde kullanımı deneyimi gibi daha birçok parametre değerlendirmelerde dikkate alınmaktadır (38).

Soruna teşkil sayılabilecek birçok neden denklem içinde yer aldığından net bir tabloya ulaşmak imkansızlaşmaktadır. Ancak birçok sosyal psikolojik kuramdan faydalanarak bu faktörlerin anlamlandırılması güncel araştırmaların hedefi olmaktadır. Bu kuramlar aracılığıyla önleme çalışmalarının temel içerik gereksinimleri belirlenebilmektedir.

Birçok teori konuyu ele alırken gençlerin deneysel kullanım sonuçlarına yönelik sahip oldukları inançları temel almaktadır. Önemli olan konuya yaklaşımda farklı bakış açılarını değerlendirmiş olan kuramların ilişkilendirilerek ortak özelliklerinin saptanmasıyla bütünselleştirilmesidir. Bu doğrultuda yapılan incelemelerden anlaşılan şudur ki varsayılan özelliklerin iki grupta şu şekilde özetlenebileceğidir; bilişsel yatkinlik sağlayan madde kullanımına yönelik inançlar ve tutumlar ve kişisel özelliklerdir (32).

2.4. MADDE KULLANIMINI ÖNLEMENE YÖNELİK STRATEJİLER VE PROGRAMLAR

Son yıllarda gençler arasında hızla artış gösteren madde kullanımı yaygınlığı üniversitelerin bu konuya hassasiyetle eğilmelerini gerektirmektedir. Kampus yaşamı, sağlık ve akademik performans açısından madde kullanımının gençler arasında hızla yaygınlaşması büyük risk arz etmektedir (17).

Madde kullanımının yaygınlaşmasını önlemede yüksek öğrenim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Birçok farklı eğitim geçmişine sahip ve sosyoekonomik statüye sahip öğrencilerin bir araya geldiği bu kurumlarda risk içeren durumların takibi çok önemlidir. 2003 yılında İngiltere’de yapılan madde kullanımı yaygınlığını aydınlatmaya yönelik yapılan British Crime Survey (İngiliz Suç Anketi) çalışmasının sonuçlarına göre 16-24 yaş aralığında bulunan gençlerin %28’inin son bir sene veya son bir ay içinde en az bir kere yasadışı madde kullandığı ve en yaygın kullanılan maddenin esrar olduğu saptanmıştır. Aynı örnekte yer alan erkeklerin %33, kızların ise %35’inin sigara kullandığı bildirilmiştir. Amfetamin türevlerinin, özellikle ekstazi ve LSD

kullanımının 2001 yılı öncesine göre oldukça düştüğünü 2001 yılı itibariyle kokain kullanımının oldukça yükseldiği bildirilmiştir (8).

2.4.1. Madde Kullanımını Önleme

Madde kullanımını önleme çalışmaları madde kullanımı ve kötüye kullanımını geniş bir aktivite ve strateji bütününden faydalanarak yapılan girişimlerden ibarettir. Amaçlar şu şekilde sıralanabilir :

- a. Madde kullanımının önlenmesi veya kullanımın başlamasının geciktirilmesi
- b. Kötüye kullanımın engellenmesi
- c. Zararın azaltımı

Madde kullanımını önleme çalışmalarının ana hedef grubu gençlerdir. Tüm gençleri hedef almanın yanı sıra özelleştirilmiş önleme çalışmaları ile daha önce madde kullanımını deneyimi olan gençlere ve “riskli davranışa yatkınlığı olan” gençlere de ulaşılmaktadır. Önleme programları öncelikle eğitim kurumlarında uygulandığı gibi aynı zamanda mahalli çalışmalar ile de desteklenmelidir. Uygulamalar gençlerin girişimleriyle, yetişkinlerin yönetiminde ya da iki grubunun işbirliği ile gerçekleştirilmektedir.

Etkin bir önleme programında dikkate alınması gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir :

- a. Koruyucu faktörlerin kuvvetlendirilmesi ve risk faktörlerinin etkisizleştirilmesi
- b. Sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitimler, madde kullanımına karşı kişisel tavrın kuvvetlendirilmesi ve madde kullanımına karşı durabilme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve aktiviteler.
- c. Program dahilinde işbirlikçi bir yapının oluşturulması, interaktif bir modelin klasik tek yönlü eğitim modeline tercih edilmesi
- d. Madde kullanımına karşı sosyal normların geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesi
- e. Tüm gençliği kapsayan bir uygulama olması ve bunun yanında risk potansiyeli daha fazla görünen gençlerin ihtiyaçlarına yönelik eklemelerin yapılması
- f. Geliştirilen programın yaş, kültür, eğitim seviyesi ve gelişimsel düzey göz önünde bulundurularak oluşturulması (7).

2.4.2. Gençlik Katılımı ve Madde Kullanımını Önleme

Gençlik kavramı gibi önleme çalışmalarının incelemesi yapıldığında literatürde gençlik katılımı kavramı için de birbirinden farklı tanımlar bulunduğu şahit olunmaktadır. Bu farklılık programların içeriğine veya uygulamasına bağlı olarak değişik tanımlamalardan kaynaklanmaktadır. Temelde bu çalışmada gençlik katılımı kavramıyla bahsedilen özellik gençlerin sahip oldukları beceri, deneyim, bilgi, etki ve katkıdan azami

düzye faydalanılabıecek bir ortamın yaratılmasıdır. Bu şekilde gençlerin gönüllü katılımları ve işbirliği sağlanabileceği gibi hedeflenen etki bu işbirliği ile gerçekleştirilebilecektir.

Hedeflenen katılımın düzeyini daha açık bir şekilde tanımlama amacıyla UNICEF için Roger Hartnoll'un sekiz farklı düzeyde gençlik katılımını özetlediği modeli aktarmak yararlı olacaktır. Sekiz düzeyi kendi içinde iki ayrı bölüme ayıran Hart bir bölümü "simüle gençlik katılımı" diğer bölümü ise "aktif gençlik katılımı" olarak isimlendirmektedir (22).

"Simüle gençlik katılımı" bölümünde üç katılım düzeyinden bahsetmektedir. Bunlar; manipulasyon, dekorasyon, tokenizm olarak adlandırılmıştır. Tümüyle yetişkinler tarafından geliştirilmiş, gençlerin hiçbir şekilde işbirliğine yer verilmemiş ve eleştirisine sunulmamış olan bir projede gençlerin programın işlemedi için destek olarak kullanılması durumlarına Hart, manipülasyon tanımını geliştirmiştir. Eğer gençliğin parçası olduğu projeden haberi daha yok ama reklam amaçlı gençlerin katılımı göz boyamak amaçlı ihtiyaç duyulan bir durumu işaret ediyorsa bunu dekorasyon olarak sınıflamıştır. Tokenizmde ise gençlere projede bir şans verilmiş havası verilmiş olmasına rağmen gençlerin yeterli bilgisinin ve katılım imkanının olmadığı durumlar kapsamıştır.

Bahsi geçen bu düzey katılımların özde değil sözde gençlik katılımları olduğu anlaşılmaktadır. Buradan anlaşılan o ki gençlik ve katılım

kelimelerinin sadece yan yana gelmelerinden öte çok daha zor bir işlevin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Aktif gençlik katılımı sınıflandırılmasında ise şu gruplara yer vermiştir: görevlendirilmiş ama bilgilendirilmiş, danışılmış ve bilgilendirilmiş, yetişkinler tarafından geliştirilmiş ancak gençlik ile fikir paylaşımında bulunulmuş, gençler tarafından geliştirilmiş ve yürütülmüş, gençler tarafından geliştirilmiş ve yetişkinler ile fikir paylaşımında bulunulmuş.

Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken nokta şudur: Her zaman gençleri deneyimsiz ve bilgisiz olarak kabul eden toplumsal görüşümüzde bir yenilik yapma zamanı gelmiştir. Özellikle gençlerin ihtiyaçlarına ve korunmalarına yönelik geliştirilen bu tür programlarda ana hedef kendi sorunlarına çözüm yaratmaları konusunda gençlere gerekli destek ve cesaretlendirmenin verilmesi haricinde tüm işleyişin gençlik inisiyatifine bırakılmasından ibarettir.

2.4.3. Gençlik Katılımının Önleme Çalışmalarında Önemi

Gençlerin katılımı en iyi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde şu şekilde açıklanmıştır :“Çocuklar ve gençler, kendi hayatlarını etkileyen her tür konuda aktif katılım ve özgür fikirlerini ifade

etme hakkına sahiptirler. Kendi fikirlerini dile getirme ve ciddiye alınma hakkına sahiptirler”.

Bu tanımlamanın yanı sıra gençlerin katılımını teşvik etmenin birçok farklı sebebi şu şekilde sıralanabilir :

- a. Beceri kazanmak: Katılım gençlerin iletişim ve sosyal becerilerinin gelişmesine katkıda bulunduğu için geleceğe yönelik iyi bir yatırım olmaktadır.
- b. Kararlılık: Bir hedefe ulaşmakta istikrarlı çabanın gerekliliğini öğrenmek.
- c. Öz- değerlilik: Aktif role sahip olan gençler, sözlerin kabul gördüğünü, görüşlerinin sahiplenildiğini ve işleyişte kendi payları olduğunu görmeleri kendilerine verdikleri değer artmasına neden oluyor.
- d. Ruh sağlığı: Gençlere bu tür meşguliyet sağlayan katılımlar ümitsizlik ve depresyon yatkınlığına karşı koruyucu bir faktör görevini taşımaktadır.
- e. Vicdanlılık: Gençler bu deneyimlerle ailelerine, arkadaşlarına, kendilerine karşı sorumluluk almaya daha yatkın hale geliyorlar. Kişilik gelişimi açısından çok önemli olmasının yanı sıra esneklik, yaratıcılık ve direncin de gelişmesine neden olmaktadır.

- f. Doğruluğu sorgulayan: Toplumda yaygın ortak düşünce sisteminin ve kalıpyarguların sorgulanmasını savunur hale gelmeleri.

Gençlerin kendileri ile ilgili konularda insiyatiften uzak tutulmaları sosyal bir dışlama olarak adlandırılmalıdır. Dışında kalmış oldukları bir olayı sahiplenmeleri söz konusu olamayacağı gibi bu durumda yapılan tüm etkinlikler etkisiz eleman olarak kümelerde yerlerini almaktan öteye gidemeyeceklerdir. Bu durumda günümüzde sık sık hem psikolojik hem de sosyolojik çalışmalarda anılan “ötekileştirmek” terimi meydana gelmektedir. Bir yanda programı geliştirmiş ve uygulamak için büyük çaba sarf eden (gençlerin dahil edilmediği) yetişkin grubu bir diğer yanda ise olan biteni umursamayan gençlik olarak algılanmaya başlanacak ve hedeflenen hiçbir şey gerçekleşemeyecektir. Bu durum ancak iki ayrı gruba ayrışıp bizler ve sizler, gençler ve yetişkinler, ötekileştirdiklerimiz şeklinde değil ancak birleşip işbirliği ile başarıyla gerçekleştirilebilecektir.

2.4.4. Önleme Çalışmalarına Gençlik Katılımının Gençlere Sağladığı Faydalar

Gençlerin aktif olarak bu konuya yaptıkları yatırımın avantajları sonsuzdur. Ve önemli olan bu avantajlar sadece gençlere yönelik olmaktan çok tüm toplum için fayda haline gelmektedir. Bu tür çalışmalar gençlerin

üretmek ve sorumluluk duygularının gelişmesi ve başarılı birer birey olmalarında büyük önem taşımaktadır.

Gençlerin kazanımları şu şekilde özetlenebilir: Unutulmaması gerekir ki gençlik konusunun uzmanları yine gençlerdir. Dolayısıyla bir önleme programı geliştirme aşamasında karar verme ve geliştirme süreçlerinde gençlerin bulunması hem kendilerinin yetki kullanma becerilerinin gelişimine yardımcı olacağı gibi aynı zamanda gençliğin ihtiyaçlarına en uygun programın meydana gelmesine de neden olmaktadır. Gençlerin hayat tarzı, davranışları ve hatta kendi aralarında kullandıkları dil dahi yetişkinlerinkine göre farklılıklar içermektedir. Dolayısıyla bir alt kültür olarak algılanacak olduğunda bu kale duvarları ile kendilerine yetişkinlerden farklı bir dünya yaratmaya çalışan gençlere ancak yine gençler ulaşabilecektir. Bu nedenlerden dolayı hedefler daha gerçekçi (gerçekçi) ve ihtiyaçları tatmin etmeye yönelik hale gelmektedir.

Gençlerin etkin iletişimi şöyle bir benzetme ile özetlenebilir : “Bir spor yazarının izlenmiş olan herhangi bir maçı anlatması ile o maça bizzat oynamış olan oyuncunun anlatımı arasında fark vardır”.

Beceri geliştirme ve birey olarak özgüvenin gelişmesi açısından gençlerin önleme çalışmalarında aktif rol almaları büyük önem taşımaktadır. Kendileri ile ilgili sorunlara yönelik çalışmalarda bulunmak

hem sorumluluk hislerini arttırdığı gibi aynı zamanda kendilerine güvenmelerini de arttırmaktadır.

Madde kullanımı gibi gizli deneyimlenen bir süreçte yapılan çalışmalar gençlerin gençlere, yetişkinlere oranla daha fazla güvendikleri saptanmıştır. Akranların desteği daha anlamlı ve faydalı bulunmuştur (26).

Yetişkinler açısından bakıldığında ise gençlerin önleme çalışmalarında yer almaları yetişkinler için de bir öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Yetişkinler gençlerin liderliğinde kale duvarlarının arkasını rahatlıkla ulaşabilmektedirler. Yetişkinlerin ve gençlerin işbirliği neticesinde normların farklılaşabileceği ve kalıpyargıların kırılabileceği görülmektedir ki bu da etkin önleme programı geliştirme açısından büyük bir kazançtır (34).

2.4.5. Üniversite Gençliğine Yönelik Geliştirilen Önleme Stratejileri ve Programları

Madde kullanımını önlemeye yönelik eğitim programları geleneksel olarak okullarda öğrencilerin konferans salonlarına toplanarak dinledikleri seminerler düzeyinde tüm ülkelerde yıllardır süre gelmektedir. Ancak bu programların etkililiği son yıllarda tartışmalara hedef olmuştur. Önleme çalışmalarında büyük kitlelere ulaşmanın öneminden dolayı okullar ve okullarda büyük grup halinde öğrencilerin toplanarak ulaşımın sağlanması etkin gibi görünse de bu tür eğitim seminerlerin zaman

açısından yetersiz, etki açısından zayıf ve süreklilik açısından başarısız olduğu yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır (36). Bu tür eğitim seminerlerinin etkinliğinin az olmasının bir nedeni de verilen mesajların yetişkinlerden gençlere aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Aktarılan konuşma içeriği çoğunlukla gençlerin ne yapması ve ne yapmaması konusunda tavsiyeler iğerdiğinden gençler için çok çekici olamamaktadır. Ayrıca didaktik olan tek yönlü bu aktarımdan gençler faydalanamamaktadırlar. Zaman kısıtlılığı ve kalabalık ortamdaki dolaylı olarak interaktif bir aktarıma ihtiyaç duyan gençler akıllarında kalan birçok soru ile ortamı terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu meraklarını da yine arkadaş ortamlarında yapacakları bilgi alışverişlerine saklamaktadırlar. Yetişkinler ve gençler arasında yaşanan bu iletişim sorunlarından dolaylı olarak gerçek anlamda rol modellerini ebeveynler, öğretmenler arasından seçemeyen gençler akranlarına ve arkadaşlarına yönelmektedirler (30).

Öğrencilere yönelik sunulan uyυřturucu eğitimleri madde kullanımına dair sahip olunan bilgi, anlayış, beceri, tutumların genişletilmesi ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Sadece bilgilendirmenin yetersiz kalacağı geçmiş yıllarda uygulanan programların başarısızlıklarından anlaşılmıştır. Bilgilendirmenin yanı sıra psikososyal becerilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Aktarılması hedeflenen beceriler arasında iletişim, ilişki kurma, baş etme, öz farkındalık ve öz değerlendirmedir.

Bireysel tutumlara karşı farkındalığın artırılması, medya ve sosyal etkilerin analizi, kalıpyargılara karşı hassasiyet önemli gelişmelerdir. Önemli olan bu becerilerin madde kullanımıyla ilişkilendirilmesinin başarıyla tamamlanmasıdır. Aksi takdirde istenilen bütünlük sağlanamadığı gibi geliştirilen beceriler hedeflenen amaca yönelik kullanılamayacaktır.

İlk yapılması gereken uyuşturucu eğitiminin sunulmasından önce üniversitenin kendi öğrencilerinin tutum, bilgi ve düşünceleri hakkında bilgi edinmesidir. Bu araştırma odak gruplar, birebir mülakatlar veya öğrencilerin yürütebileceği araştırma çalışmaları aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Bu çalışma öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemede ve geliştirilen programın içeriğine dair önemli ipuçları içermektedir.

Denetleme ve değerlendirme çalışmaları yapılan eğitimler sonrasında elde edilen sonuçların etkililiğini gösterecektir. Ve önceden planlanması gerekmektedir (26).

Örneğin birçok uygulamadan elde edilen veriler doğrultusunda gençlerin gençler tarafından verilen uyuşturucu eğitiminden çok faydalandıkları ve keyif aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla paralel iletişime imkan sağlayan akran eğitimiyle hedeflenen gruba çok daha rahat ulaşılabilecektir (22).

2.4.6. Madde Bağımlılığını Önleme Grubu Modeli :

NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü

NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde araştırmacının katkı ve desteğiyle üniversite öğrencileri tarafından kurulmuş bir öğrenci kulübüdür. 2002 yılında psikoloji dersinde verilen bir projeyle başlayan çalışmalar, öğrencilerin konuya göstermiş oldukları ilgi ve merak ile derinleştirilmiş ve genişletilmiştir. Araştırmalar ve bilgilendirmeler ile süregelen çalışmalar zamanla grubun farklı aktivitelerde bulunma isteğiyle resmileştirilmiş ve kurulma aşamasına gelmiştir. Resmi kuruluş tarihinden itibaren gereç ve yöntem bölümünde sözü geçen pek çok aktivite ve organizasyonda yer alan NODO- Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü'nün bugün itibariyle 150'den fazla üyesi bulunmaktadır.

2.5 GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada durum saptamaya yönelik iki anket uygulaması, iki odak grup çalışması ve bir grup üniversite öğrencisine madde kullanımını önleme içerikli akran eğitim programı uygulaması gerçekleştirilmiştir.

2.5.1 Katılımcılar :

Bu araştırmanın örneklemini üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu çalışmanın hedefi doğrultusunda uygulamalar aşamalı olarak yapıldığından her aşamada farklı örneklem ve seçilme yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın anket yoluyla bilgi toplama aşamasına toplam 855 üniversite öğrencisi katılmıştır. Tüm veriler gönüllülük esasına göre, anonim olarak, kimlik bilgileri alınmadan etik kurallar çerçevesinde toplanmıştır. Araştırma için 1000 adet anket formu basılıp dağıtılmıştır ancak anket formlarının % 14.5'i eksik veya yanlış dolduruldukları için değerlendirmeye alınmamıştır.

“Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik yanlış inanışları” başlıklı anket uygulamasına 435 üniversite öğrencisi, “Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik tutum ve davranışları” başlıklı anket uygulamasına ise 420 üniversite öğrencisi

katılmıştır. Bu uygulamalarda katılımcılar gelişigüzel örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir.

İki odak grup çalışması yapılmıştır. Bir odak grup çalışması üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik olduğundan farklı üniversitelerden gönüllülük esasına dayanarak gelişigüzel yöntemle seçilmiş öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu gruba 10 üniversite öğrencisi katılmıştır. Ayrıca İstanbul Bilgi Üniversitesi NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü'ne yeni üye olmuş veya en az iki senedir kulüp aktivitelerinde görev almakta olan üyeler arasından yine gönüllülük esasına dayanarak 10 gönüllü öğrenci kulüp üyeliklerinden beklentilerine ve ne tür aktivitelerin fayda sağlayacağına yönelik kendi fikirlerini bildirmek üzere gruba katılım sağlamıştır.

Gerçekleştirilen anket çalışması ve odak grup çalışmalarını takiben madde kullanımını önlemeye yönelik araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Akran Eğitim programına 27 öğrenci katılmıştır. Akran Eğitim programına katılımda bulunan öğrenciler İstanbul Bilgi Üniversitesi NODO- Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü üyeleri arasından gönüllü olarak eğitime katılmak istediklerini bildirmişlerdir. Katılmak istediğini bildiren üyelere NEO Büyük Beş - Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Grup dinamikleri açısından uygulanan NEO Büyük Beş - Kişilik Envanteri verilerine dayanarak katılım için başvuruda bulunan 27 kişinin eğitime kabule uygun görülmüştür.

Akran Eğitim Programı'nın etkinliğini değerlendirmek için dört değerlendirme formu geliştirilmiştir. Bunlar: Eğitime katılanların eğitim konusu hakkındaki ön bilgilerini değerlendirme formu, eğitime katılanların eğitim sonrası eğitim konusu hakkındaki bilgilerini değerlendirme formu, eğitime katılanların eğitimi veren kişiyi değerlendirme formu ve eğitimcinin eğitimi değerlendirme formundan oluşmaktadır. Dolayısıyla katılımcılara eğitim başlamadan önce eğitim konusu hakkında ön bilgilerini saptama amaçlı bir değerlendirme formu verilmiştir.

2.5.2 Bilgi Toplama Araçları :

“Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik tutum ve davranışları” Anketi

Madde kullanımı yaygınlığını saptamaya yönelik bu anket toplam 40 sorudan oluşmaktadır. Anket formunda sorulardan önce aydınlatılmış onay formu bulunmaktadır. Bu formda katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmakta olup katılımcıların verecekleri tüm bilgilerin tamamen gizli kalacağına ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağına dair bilgilendirme yer almaktadır. Katılımcıların anket formlarına kesinlikle isim soyadlarını veya öğrenci kimlik numaralarını yazmamaları önemle hatırlatılmıştır. Boş zarf eşliğinde dağıtılan anketler kapalı zarf yöntemiyle geri toplanmıştır.

Anketin içerik dağılımı ise şöyledir: Ankette, demografik bilgiler, sosyal etkinlikler ve hobiler, aile dinamikleri, arkadaşlık ilişkileri,

maddelere yönelik sahip olunan bilgi ve deneyim, alkol / sigara / madde kullanımına yönelik tutumlar, üniversite bünyesinde madde kullanımını önlemeye yönelik aktivitelere yönelik görüşleri içeren soru grupları yer almaktadır.

Demografik bilgilerde, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, kaçınıcı sınıfta olduğu, kaç kardeşi olduğu, anne babasının medeni durumu, son bir yıldır kimlerle yaşadığı, annenin ve babanın eğitim düzeyi ve iş durumları, anne ve babanın ilişkilerinin nasıl olduğuna dair sorulara yer verilmektedir.

Sosyal etkinlikler ve hobilere yönelik sorular “Alkol ve madde kullanımı Avrupa okul anketi” olarak literatürde yer alan ESPAD (2003)’tan alınmıştır. Bu soru grubunda katılımcıların boş zamanlarını nasıl geçirdiklerine dair sorular bulunmaktadır. Kitap okuma, şans oyunları oynama, müzik aleti çalmak, geceleri arkadaşlarla dışarı çıkmak gibi değişik aktivitelere katılımlarının sıklığı sorulmaktadır. Hobilerinin yanı sıra üniversitedeki sosyal aktivitelere katılımları ve akademik performanslarına yönelik sorular yer almaktadır.

Aile dinamikleri bölümünde ise katılımcıların anne babalarını ve onlarla olan ilişkilerini nasıl tanımladıklarına yönelik sorular bulunmaktadır. Ayrıca ailenin beklentileri, ailenin yaklaşımları ve tutumlarına yer verilmektedir. Aile dinamiklerinin yanı sıra katılımcıların aynı ve karşı cins ile olan arkadaşlık ilişkileri değerlendirilmektedir.

Maddelere yönelik sahip olunan bilgi bölümünde adı geçen maddeleri daha önce hiç duyup duymadıkları, kullanıp kullanmadıkları sorulmaktadır. Eğer kullanımları söz konusu ise ne sıklıkta kullandıkları ve kullanımlarının başlama yaşının ne olduğu sorulmuştur. Bu sorulara katılımcıların madde kullanımını tetikleyen nedenlere ve deneyimlerini nasıl tanımladıkları eşlik etmektedir.

Bu soru grubunu takiben katılımcıların madde kullanımına yönelik tutumlarını araştırmak amacıyla bir soru grubu hazırlanmıştır. Bu sorularda arada sırada sigara içmeye, arada sırada esrar içmeye, düzenli olarak esrar içmeye vesaire gibi birkaç cümleye karşıyım, karşı değilim şeklinde yanıtlardan seçenerek tutumlarını belirtmeleri istenmiştir.

Tutumlar sorusunu takiben arkadaş çevresinde madde kullanımında bulunan kaç arkadaşları olduğuna dair bir tablo bulunmaktadır. Örneğin esrar kullanmak sorusuna yanıt seçenekleri arkadaşlarımdan hiçbiri, çok azı, bazıları, çoğunluğu veya hepsi şeklinde verilerek katılımcı tarafından uygun bulunanın seçilmesi istenmiştir.

Ayrıca son olarak katılımcıların üniversitelerinde madde kullanımına yönelik etkinliklerin olup olmadığı, var ise kendilerinin görev alıp almadığına dair sorular bulunmaktadır. Ayrıca üniversitelerinde bağımlılık konulu bir seçmeli ders verilseyde konuya ilgi duyup duymayacakları sorulmaktadır.

Araştırmada kullanılan her iki anketin soruları da araştırmacı tarafından daha önceden yapılan araştırma ve uygulama deneyimine dayalı olarak amaca hizmet edecek şekilde farklı anketlerden seçilerek bir araya getirilerek oluşturulmuştur.

“ Üniversite öğrencilerinin madde kullanımı hakkındaki yanlış inanışları” Anketi

Madde kullanımı ve yanlış inanışları saptamaya yönelik bu anket toplam 26 sorudan oluşmaktadır. Anket formunda sorulardan önce aydınlatılmış onay formu bulunmaktadır. Bu formda katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmakta olup katılımcıların verecekleri tüm bilgilerin tamamen gizli kalacağına ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağına dair bilgilendirme yer almaktadır. Katılımcıların anket formlarına kesinlikle isim soyadlarını veya öğrenci kimlik numaralarını yazmamaları önemle hatırlatılmıştır. Boş zarf eşliğinde dağıtılan anketler kapalı zarf yöntemiyle geri toplanmıştır.

Anketin içerik dağılımı ise şöyledir : Ankette, demografik bilgiler, madde kullanımı ve bağımlılığına yönelik inanışlar, madde kullananlara yönelik inanışlar, madde kullanımına yönelik sorular, alkol / sigara / madde kullanımına yönelik tutumlar, üniversite bünyesinde madde kullanımını önlemeye yönelik aktivitelere yönelik görüşleri içeren soru grupları yer almaktadır.

Demografik bilgilerde, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, kaçınıcı sınıfta olduğu, kaç kardeşi olduğu, anne babasının medeni durumu, son bir yıldır kimlerle yaşadığı, annenin ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın ilişkilerinin nasıl olduğu, anne babayla sorun paylaşımında bulunup bulunmadığı sorularının yanı sıra üniversite hayatında sosyal etkinliklere ne sıklıkta katıldığı ve akademik başarısına dair sorulara yer verilmektedir.

Madde bağımlılığına ve kullanımına yönelik inanışlara dair soru grubunda 16 cümle yer almaktadır.. Katılımcılardan istenen bu cümlelere kendi görüşleri dahilinde evet, hayır, bilmiyorum, emin değilim seçeneklerinden birini seçerek yanıt belirtmeleridir. Bu soru grubunda yer alan 15 cümle Ebrinç ve ark. (2002) tarafından yayınlanmış olan araştırmadan alıntı yapılarak kullanılmıştır (18). En son eklenen cümle araştırmacının önem verdiği nokta olarak 15 cümleye ek olarak koyulmuştur.

Madde kullananlara yönelik görüşlere dayalı sorular ise pek çok sosyal bilimler çalışmalarında kullanılan Rosenberg'in Özsaygı Skalası'nda (40) yer alan soruların dışsallaştırılarak madde kullananlar üzerinden ifadelendirildiği sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular ile amaç katılımcıların madde kullanıcılarına bakışlarından yola çıkarak madde kullanıcılarının varsayılan özsayılarına dair bilgiyi edinmektir. Burada

temel amaç dışsallaştırma yoluyla bir açıdan dolayı ifadelendirmeler aracılığıyla katılımcıların daha açık bilgi vermelerini sağlamaktır.

Rosenberg Özsayı Skalası yirmisekiz dile çevrilmiş ve elliü ulus üzerinde yapılan çalışmalarda birçok kez kullanılmış olan bir psikolojik ölçüm aracıdır. On ifadenin katılımcı tarafından dörütlü seçenekler ile değerlendirilmesine sunulduğu bir skaladır (40).

Takip eden soru grubunda ise katılımcıların alkol, sigara, esrar, ecstasy kullanıp kullanmadıkları sorulmaktadır. Madde kullanım nedenlerini sıralamaları ve kendi madde kullanım deneyimlerine dair bilgi vermeleri istenmektedir.

Kendi deneyimlerini takip eden soru grubu ise katılımcıların alkol, sigara ve madde kullanımına yönelik tutumlarını belirtmelerini isteyen soru tablosundan oluşmaktadır.

Son sorular ise katılımcıların üniversitelerinde madde kullanımına yönelik etkinliklerin olup olmadığı, var ise kendilerinin görev alıp almadığına dair sorular bulunmaktadır. Ayrıca üniversitelerinde bağımlılık konulu bir seçmeli ders verilseyde konuya ilgi duyup duymayacakları sorulmaktadır.

Odak Grup Çalışmaları

Bu çalışmada iki odak grup çalışması yapılmıştır. Birinci odak grup çalışması katılımcılar bölümünde bahsi geçtiği üzere 10 gönüllü öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu odak grup çalışmasının amacı üniversitede eğitimlerini devam ettiren öğrencilerin ihtiyaçlarının, beklentilerinin ve katkılarının ne olabileceğine dair fikirlerin toplanmasına yöneliktir. Bu araştırmada uygulanan anketlerden elde edilen bilginin yanı sıra yarı yapılandırılmış ve daha fazla uçu açık bilgiye ulaşımı sağlayan bu uygulama katkı zenginliği açısından ek bir bilgi toplama yöntemi olarak tercih edilmiştir. Bu grup çalışmasında öğrencilere liseden üniversite hayatına geçişlerinde yaşadıkları zorluklar, edindikleri arkadaşlıklardan memnuniyetleri, ilk üniversiteye geldiklerinde kendilerini nasıl hissettikleri, aileleri ile olan ilişkilerinde bir farklılık yaşanıp yaşanmadığı, akademik açıdan yaşadıkları zorluklar ve memnuniyete dair sorular tartışmaya açılmıştır. Bu soruları takiben üniversitelerindeki kampus yaşantısına dair sorulara yer verilmiştir. Yatılı mı oldukları, kampuste deneyimledikleri eksiklikler, kampus yaşantısında en çok nelerden hoşlandıkları, kampuste gerçekleşen sosyal aktivitelere yönelik görüşleri, sosyal aktivitelere katılımı nasıl değerlendirdikleri, kampus sorunları olarak neleri gördükleri, bağımlılık konusuna dair görüşleri, bağımlılığın bir kampus sorunu yaratıp yaratmadığı ve üniversitelerinin bu konuya yaklaşımları, öğrencilerin üniversite yönetimi ile, öğretim görevlileri ile

ilişkileri, öğrencilerin üniversitelerindeki akademik ve sosyal yaşam hakkında sahip oldukları söz hakkına dair oldukça geniş spektrumlu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma iki buçuk saat sürmüştür. Elde edilen bilgiler anket verileri ile birlikte değerlendirilerek geliştirilen önleme stratejilerine katkı amaçlı kullanılmıştır. Bu çalışmada elde edilen bilgilere tartışma bölümünde yer verilmiştir.

İkinci odak grup çalışmasının amacı ise birinci odak grup çalışmasından içerik olarak farklıdır. Bu çalışmaya İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdürmekte olan NODO- Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü'ne yeni üye olmuş öğrenciler ile en az iki yıldır kulüp aktivitelerinde aktif olan öğrenciler katılmıştır. Bu grup çalışmasının amacı önleme aktivitelerinde gönüllü olarak çalışmakta olan üniversite öğrencilerinin beklentilerinin ve deneyimlerinin paylaşımına yöneliktir. Uygulamanın hedefi yeni gelen üyelerin beklentilerinin değerlendirilmesi ve onların yeni fikirlerinden faydalanarak yeni projeler geliştirmeye yönelik çalışmalar başlatmak, aynı zamanda eski üyelerin alanda yapmış oldukları çalışmalardan edinmiş oldukları deneyimleri paylaşarak etkinlik konusunda bir değerlendirme yapmaya yöneliktir. Dolayısıyla bu grup çalışması üniversitelerde ne tür önleme aktivitelerinin etkin olabileceği, ne tür aktivitelerin ilgi çektiği, bilgilerin hangi kanalla etkin iletişiminin sağlanabileceği, herkese madde kullanımı konusunda ulaşımın nasıl sağlanabileceği, kimlerin çalışmalara dahil edilmesinin

faydalı olacağı, üniversite yönetiminin ne tür katkılarının faydalı olabileceği gibi önleme çalışmalarının içerik, uygulama, aktarım, ve organizasyonu açısından önem taşıyan noktalara değinilmiştir. Bu grup çalışması iki saat yirmi dakika sürmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler diğer odak grup çalışma verileri ve anket verileri ile birlikte değerlendirilerek önleme stratejilerinin geliştirilmesi için kullanılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bilgilere tartışma bölümünde yer verilmiştir.

Akran Eğitim Programı

NODO- Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü çalışmalarından biri olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Akran Eğitim Programı'nın duyurusu kulüp üyelerine kulüp toplantısında yapılmıştır. Katılmak isteyenlerin araştırmacıya başvurmaları bildirilmiştir. Kulüp üyelerinden 27 kişi eğitime katılmak için başvuruda bulunmuştur. Eğitim süresince yapılacak olan grup çalışmalarının etkin şekilde gerçekleşebilmesi için grup dinamiklerinin eğitim öncesi incelenmesi önem taşıdığından başvuran kişilerin NEO Büyük Beş - Kişilik Envanteri'ni yanıtlamaları istenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda başvuruda bulunan 27 kişinin de eğitime katılımı uygun görülmüştür. Aralarında eski ve yeni üyelerin bulunduğu 27 kişiye eğitim öncesi sahip oldukları bilgileri tespit etmek amacıyla Ekler bölümünde yer alan ön test yapılmıştır. Eğitim süreci tamamlandıktan sonra ise katılımcılara yine Ekler bölümünde yer alan arka test verilmiştir. Arka test

ve ön test içerikleri aynıdır. Buradaki amaç önceden sahip olunan bilgilerin eğitim sonrasında ne şekilde farklılaştığını tespit etmeye yöneliktir. Ayrıca eğitim sonunda hem eğitime katılan üyelerin eğitimi ve eğitmeni değerlendirmelerine yönelik bir form verilmiştir hem de eğitmen tüm eğitim sürecini değerlendirdiği bir formu doldurmuştur. Toplanan geribildirim eğitimin etkinliğini saptamaya yardımcı olmaktadır.

Araştırma dahilinde elde edilen tüm veriler SPSS 14.0 versiyonu kullanılarak uygun analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü Önleme Etkinlikleri

NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü önleme etkinlikleri burada sadece başlıklar şeklinde bahsedilecektir. Tartışma bölümünde yapılan etkinliklerin neden, nasıl, hangi amaçla ve ne sonuçlar elde edilerek tamamlandıklarına yer verilecektir. 2004 yılında resmen kurulmuş olan ancak etkinlik ve çalışmalarını 2002 yılından beri devam ettiren kulübün etkinlikleri şöyle gruplanabilir:

Madde Kullanımını Önleme Amaçlı Yapılan Eğitim ve Danışmanlıklar

- Ülkemizi temsilen Avrupa Konseyi Pompidou Grubu'nda Gençlik ve Madde Kullanımını Önleme temalı her sene tekrarlanan yarışmada jüri üyeliği

- Akran destek eğitim programının uygulanması
- Çapa Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü'nce açılan iki senelik bağımlılık danışmanlığı programına katılım
- Liselerde oluşturulan kardeş kulüplere danışmanlık ve eğitim verilmesi

Madde Kullanımını Önlemeye Yönelik Akademik ve Bilimsel Etkinlikler

- Madde kullanımı ile ilgili tüm yurtiçi ve yurtdışı bilimsel kongre, sempozyum ve toplantılara bildiri sunmak kaydıyla katılım
- Bilimsel araştırmalar yapmak
- Bilgilendirici internet sitesi yürütmek
- Her yıl madde kullanımı alanında önemli yere sahip olan tüm yurtiçi ve imkanlar dahilinde yurtdışı merkezleri ziyaret etmek ve bilgi edinmek. Örnek olarak: AMATEM'ler ve Emniyet Müdürlüğü Narkotik Şube gibi.

Madde Kullanımını Önleme Amaçlı Düzenlenen Yarışmalar

- Madde kullanımını önlemeye yönelik proje geliştirme yarışması
- Madde kullanımı ve bağımlılık temalı kısa film yarışması
- Madde kullanımı ve bağımlılık temalı fotoğraf yarışması

Madde Kullanımını Önleme Amaçlı Yapılan Tanıtım ve Bilgilendirici Etkinlikler

- Üniversite kampüsünde her yıl yapılan Mayıs Festival'inde kulübün tanıtımı için stand açılması ve bilgilendirici etkinliklerin düzenlenmesi
- Üniversite kampüsünde her yıl sene başında düzenlenen kulüpler birliği organizasyonu ile yeni gelen öğrencilere kulüplerin tanıtımı ve bilgilendirme çalışmaları
- Kulübün başarıyla uygulamış olduğu projeler vasıtasıyla alınan televizyon programları davetlerine katılarak hem halkı bilgilendirmek hem de gençlik insiyatifi olarak ses duyurmak, gençleri bu tür çalışmalara heveslendirmek

Madde Kullanımını Önleme Amaçlı Yapılan Sosyal Organizasyonlar

- Her yıl düzenlenen Avrasya Maratonu'na tüm kulüp üyelerinin katılımı
- Sağlık haftası temalı sağlığa yönelik bilgilendirici etkinliklerin düzenlenmesi
- Madde kullanımı hakkında film gösterimleri ve tartışmaları

3.BULGULAR

3.1. “Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranışları Anketi” ne Dair Bulgular

3.1.2. Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular

Bu anket çalışmasına farklı üniversitelerde eğitimlerine devam etmekte olan toplam 420 üniversite öğrencisi katılmıştır.

Araştırmaya katılanların % 43.1'i (n= 181) erkek; % 56.9'u (n=239) kızdır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.90'dır (ss=1.74).

Araştırmaya katılanların % 35.0'i (n=147) birinci sınıfta ; % 40.5'i (n=170) ikinci sınıfta; % 16.7'si (n=70) üçüncü sınıfta; % 7.9'u (n=33) dördüncü sınıftadır. Tüm katılımcıların not ortalaması 2.23 (ss=0.3)'tür.

Katılımcıların, bugüne kadar en uzun nerede yaşadınız sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı şöyledir : % 0.2'si (n=1) köyde; % 2.1'i (n=9) kasabada; % 26.0'sı (n=109) şehirde; % 70.7'si (n=297) büyükşehirde; %1.0'i (n=4) yabancı ülkede en uzun yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 1. Katılımcıların nerede yaşadıklarının dağılımı

Nerede yaşıyorsunuz ?		
	n	%
Ailemle	262	62.4
Yurtta	39	9.3
Arkadaşlarımla aynı evi paylaşıyorum	65	15.5
Tek başıma evde	32	7.6
Akrabalarımla aynı evi paylaşıyorum	14	3.3
Diğer	8	1.9
Toplam	420	100.0

Araştırmaya katılanların % 62.4'ü (n=262) ailesiyle; % 9.3'ü (n=39) yurtta; % 15.5'i (n=65) arkadaşlarıyla; % 7.6'sı (n=32) tek başına; % 3.3'ü (n=14) akrabalarıyla; % 1.9'u (n=8) diğer kişilerle yaşamaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların kardeş sayısı

Kaç kardeşiniz var ?		
	n	%
0	87	20.7
1	186	44.3
2	84	20.0
3	38	9.0
3'ten fazla	25	5.9
Toplam	420	100.0

Katılımcıların aile bilgileri ise şöyledir : Araştırmaya katılanların % 20.7' sinin (n=87) kardeşi yoktur; % 44.3'ünün (n=186) bir; % 20.0'sinin (n=84) iki; % 9.0'unun (n=38) üç; % 5.9'unun (n=25) ise üçten fazla kardeşi vardır (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların ailelerinin medeni durumları

Anne ve babanızın medeni durumu		
	n	%
Berberler	321	76.4
Ayrı yaşıyorlar	20	4.8
Boşandılar	64	15.2
Babam vefat etti	15	3.6
Toplam	420	100.0

Katılımcıların ailelerinin medeni durumuna bakıldığında, anne ve babaların % 76.4'ünün (n=321) beraber, % 15.2'sinin (n=64) ise boşanmış olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 4. Anne Eğitim Durumu

Annenizin eğitim durumu		
	n	%
Hiç okumamış	6	1.4
İlkokul	79	18.8
Ortaokul	44	10.5
Lise	168	40.0
Üniversite	111	26.4
Lisansüstü	12	2.9
Toplam	420	100.0

Anne ve babaların eğitim düzeyleri incelendiğinde annelerin eğitim durumu verileri şöyledir : % 1.4'ü (n=6) hiç okumamış; % 18.8'i (n=79) ilkokul; % 10.5'i (n=44) ortaokul; % 40.0'ı (n=168) lise; % 26.4'ü (n=111) üniversite; % 2.9'u (n=12) lisansüstü mezundur (Tablo 4) .

Tablo 5. Baba Eğitim Durumu

Babanizin eğitim durumu		
	n	%
Hiç okumamış	1	0.2
İlkokul	37	8.8
Ortaokul	34	8.1
Lise	121	28.8
Üniversite	183	43.6
Lisansüstü	44	10.5
Toplam	420	100.0

Babaların eğitim durumlarına yönelik veriler ise şöyledir : % 0.2'si (n=1) hiç okumamış; % 8.8'i (n=37) ilkokul; % 8.1'i (n=34) ortaokul; % 28.8'i (n=121) lise; % 43.6'sı (n=183) üniversite; % 10.5'i (n=44) lisansüstü mezunudur (Tablo 5).

Katılımcıların annelerinin iş durumuna bakıldığında, % 62.4'ünün (n=262) çalışmıyor; % 28.6'sının (n=120) çalışıyor; % 9.0'unun (n=38) ise emekli olduğu görülmüştür. Babaların iş durumuna yönelik veriler ise şöyledir: Babaların % 6.0'sı (n=25) çalışmıyor; % 79.0'u (n=332) çalışıyor; % 12.4'ü (n=52) emeklidir.

3.1.3. Aile, Sosyal Aktiviteler ve Arkadaş İlişkilerine Yönelik Bulgular

a. Aileye Yönelik Bulgular

Katılımcılara aile ilişkilerini tanımlamaları sorulduğunda % 41.4'ü (n=174) çok yakın, % 30.7'si (n=129) yakın, % 19.8'i (n=83) normal, % 7.6'sı (n=32) mesafeli ve % 0.5'i (n=2) çok mesafeli olarak aile ilişkilerini tanımlamışlardır.

Tablo 6. Aile ilişkilerinin tanımlanmasında cinsiyet farklılıkları

Aile ilişkilerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi						
	Erkek		Kız		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Çok yakın	59	32.6	115	48.1	174	41.4
Yakın	46	25.4	83	34.7	129	30.7
Normal	50	27.6	33	13.8	83	19.8
Mesafeli	26	14.4	6	2.5	32	7.6
Çok mesafeli	0	0.0	2	0.8	2	0.5
Toplam	420				100.0	

Katılımcıların aile ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri cinsiyet temel fark olarak alınarak değerlendirildiğine kız öğrenciler ile erkek

öğrencilerin aile ilişkilerini değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre aile ilişkilerini çok daha yakın olarak değerlendirirken erkek öğrenciler de kız öğrencilere göre aile ilişkilerini mesafeli olarak tanımlamışlardır ($X^2(4) = 39.36, p = 0.000$) (Tablo 6).

Ailelerin kendilerinden beklentileri sorulduğunda, katılımcıların %17.9'u ailem benden çok şey bekler; % 8.3'ü kendi istekleri için zorlar; % 57.6'sı kendi isteklerim için destek olur; % 10.2'si beni kendi halime bırakır; % 3.8'i benden çok şey beklemez; % 2.1 benden hiçbirşey beklemez şeklinde düşünmektedir (Tablo 7).

Tablo7. Ailelerin beklentilerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Aile beklentilerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi						
	Erkek		Kız		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ailem benden çok şey bekler	32	42.7	43	57.3	75	17.9
Kendi istekleri için zorlar	27	77.1	8	22.9	35	8.3
Kendi isteklerim için destek olur	83	34.3	159	65.7	242	57.6
Beni kendi halime bırakır	21	48.8	22	51.2	43	10.2
Benden çok şey beklemez	11	68.8	5	31.3	16	3.8
Benden hiçbirşey beklemez	7	77.8	2	22.2	9	2.1
Toplam	420				100.0	

Ailelerin kendilerinden neler beklediğine dair katılımcıların değerlendirmelerinde cinsiyet bazında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir. Kız öğrenciler ailelerinin kendilerinden çok fazla beklentileri olduğunu ancak kendi istekleri için ailelerinin destek olduklarını bildirirken, erkek öğrenciler ailelerinin istekleri doğrultusunda kendilerini zorladıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca ailem benden çok şey veya hiçbirşey beklemez değerlendirmelerinde erkeklerin ortalaması kızlara oranla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($X^2(5)= 33.48$, $p=0.000$) (Tablo 7).

Tablo 8. Aile beklentilerini gerçekleştirebilme dağılımı

Ailenizin beklentilerini gerçekleştirebilme konusunda ne düşünüyorsunuz ?		
	n	%
Mümkün değil	15	3.6
Kısmen gerçekleştirebilirim	155	36.9
Gerçekleştirebilirim	250	59.5
Toplam	420	100.0

Ailelerin beklentilerini gerçekleştirme olasılıklarını değerlendirmeleri istendiğinde katılımcıların % 3.6'sı beklentileri gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını, % 36.9'u beklentileri kısmen

gerçekleştirebileceklerini, % 59.5'ise beklentileri gerçekleştirebileceklerini bildirmişlerdir (Tablo 8) .

Tablo 9. Ailelerin katılımcılara yaklaşımları

Ailenizin size yaklaşımlarını aşağıdakilerden hangisi tanımlar ?		
	n	%
Hiçbirşeye karışmaz	28	6.7
Serbest bırakır	83	19.8
Bazı kararlarımı tartışırız	242	57.6
Sık sık müdahale ederler	57	13.6
Sürekli müdahale ederler	10	2.4
Toplam	420	100.0

Katılımcıların ailelerinin kendilerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi istendiğinde, % 6.7'si ailem hiçbir şeye karışmaz; % 19.8'i ailem beni serbest bırakır; % 57.6'sı ailemle bazı kararlarımı tartışırız; % 13.6'sı ailem sık sık müdahale eder; % 2.4'ü ailem sürekli müdahale ederler şeklinde yanıt vermişlerdir (Tablo 9).

Cinsiyet farklılıkları temel alınarak ailelerin yaklaşımları değerlendirildiğinde erkekler kızlara oranla ailem hiçbirşeye karışmaz yanıtını anlamlı oranda daha fazla seçmiştir. Kızların ise ailem ile bazı kararlarımı tartışırız ve ailem sık sık müdahale eder yanıtlarını erkeklere

oranla anlamlı derecede daha fazla tercih etmişlerdir ($X^2(4) = 45.02$; $p=0.000$).

Tablo 10. Ailelerin uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımına yönelik tutumları

Uyuşturucu/uyarıcı madde kullanacak olsanız ailenizin size yaklaşımı nasıl olurdu ?		
	N	%
Şiddetle karşı çıkarlar	266	63.3
Karşı çıkarlar	96	22.9
Az karşı çıkarlar	12	2.9
Kesinlikle haberleri olmaz	43	10.2
Hiç karşı çıkmazlar	3	0.7
Toplam	420	100.0

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanacak olsanız ailenizin size yaklaşımı nasıl olurdu sorusuna katılımcıların % 63.3'ü şiddetle karşı çıkarlar; % 22.9'u karşı çıkarlar; % 2.9'u az karşı çıkarlar; % 10.2'si kesinlikle haberleri olmaz; % 0.7'si hiç karşı çıkmazlar yanıtını vermiştir (Tablo 10).

Kızlar, erkek öğrencilere oranla çok daha fazla ailelerin madde kullanımı konusuna yaklaşımlarını şiddetle karşı çıkarlar şeklinde yanıtlarken, erkeklerde kızlara oranlar çok daha fazla ailemin kesinlikle

haberi olmaz yanıtını tercih etmiştir. Ailelerin yaklaşımları konusuna verilen yanıtların cinsiyete dayalı bulunan farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı oldukları saptanmıştır ($X^2(4) = 50.37; p=0.000$).

Ayrıca katılımcıların ailelerinin madde kullanımına yaklaşımları katılımcıların kardeşlerinin olup olmadığı ile karşılaştırıldığında yine istatistiki olarak anlamlı bir fark elde edilmiştir. Kardeşi olan katılımcıların ailelerinin tutumlarının olmayanlara oranla çok daha sert olduğu saptanmıştır ($X^2(4) = 23.3; p = 0.000$).

b. Sosyal Aktivitelere Yönelik Bulgular

Sosyal aktivitelere yönelik sorular şu şekilde gruplandırılmıştır: Eğlence için motosiklete binmek, bilgisayar oyunları ile oynamak, spor yapmak, okul ders kitapları haricinde kitap okumak, gece arkadaşlar ile dışarı çıkmak, bunlar haricinde başka hobiler ile (müzik aleti çalmak, resim yapmak, edebiyat, fotoğraf çekmek gibi) ilgilenmek gibi üniversite öğrencilerinin boş zamanlarında ne tür sosyal aktivitelere zaman ayırdıkları değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 11. Sosyal aktivitelere yönelik bulgular

	Hiçbir zaman		Yılda birkaç kez		Aydal-2 kez		En az haftada, bir		Her gün	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Motosiklete binmek	350	83.3	47	11.2	13	3.1	8	1.9	2	0.5
Bilgisayar oyunları oynamak	89	21.2	108	25.7	76	18.1	109	26.0	38	9.0
Spor yapmak	26	6.2	74	17.6	145	34.5	135	32.1	40	9.5
Kitap okumak	38	9.0	75	17.9	117	27.9	115	27.4	75	17.9
Gece dışarı çıkmak	106	25.2	85	20.2	110	26.2	102	24.3	17	4.0
Başka hobilerle ilgilenmek	80	19.0	82	19.5	99	23.6	90	21.4	69	16.4
Şans oyunları oynamak	259	61.7	94	22.4	41	9.8	22	5.2	4	1.0

Boş zamanların katılımcılar tarafından nasıl değerlendirildiği önemli olduğu kadar cinsiyete dayalı tercih farklılıkları da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelere göre :

Katılımcıların % 11.2'si (n=47) yılda birkaç kere eğlence için motosiklete bindiklerini bildirirken % 83.3'ü (n=350) hiçbir zaman binmediklerini bildirmişlerdir.

Bilgisayar oyunları ile oynamak sorusuna katılımcıların % 21.2'si (n=89) hiçbir zaman yanıtını verirken % 26.0'sı (n=109) en az bir haftada 1kez; % 9.0'u (n=38) ise her gün yanıtını vermişlerdir.

Hiçbir zaman bilgisayar oyunları oynamıyorum diyenlerin büyük çoğunluğu kızlar iken her gün oynuyorum diyenlerin büyük çoğunluğu erkekler katılımcılardır. Ayrıca kız katılımcıların % 5.0'i (n=12) her gün bilgisayar oyunları oynadıklarını bildirirken bu oran erkekler için %14.4 (n= 26) olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu cinsiyete dayalı farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(4)= 17.82$; $p=0.001$).

Katılımcıların % 6.2'si (n=26) hiçbir zaman spor yapmadıklarını bildirirken % 32.1'i (n=135) en az bir haftada 1kez; % 9.5'i (n=40) her gün spor yaptıklarını bildirmişlerdir.

Hiçbir zaman spor yapmıyorum diyenlerin büyük çoğunluğu kızlar iken, her gün spor yapıyorum diyenlerin büyük çoğunluğu da erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Kızların % 38.1'i (n=91) ayda birkaç kere spor yaptıklarını bildirirken, erkeklerin % 39.2'si (n= 71) haftada en az bir kere spor yaptıklarını bildirmişlerdir. Bu oranlar istatiki olarak cinsiyetler arası farkı anlamlı kılmaktadır ($X^2(4)= 25.26$; $p=0.000$).

Katılımcıların % 9.0'u (n=38) hiçbir zaman kitap okumadıklarını bildirirken % 27.4'ü (n=115) en az bir haftada 1 kez; % 17.9'u (n=75) ise her gün kitap okumaktadır.

Her gün kitap okuduğunu belirtenlerin % 72.0'si (n= 54) kızlar olup erkeklerin % 28.0'inin (n= 21) her gün kitap okuduğu saptanmıştır. Ayrıca hiçbir zaman kitap okumuyorum diyenlerin % 76.3'ü (n= 29) erkekler iken, bu oran kızlar için % 23.7'dir (n= 9). Kitap okuma alışkanlıklarında bulunan cinsiyete dayalı farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(4) = 31.38; p=0.000$).

Katılımcıların % 25.2'si (n=106) hiçbir zaman gece dışarı arkadaşlarıyla çıkmadıklarını, % 24.3'ü (n=102) en az bir haftada 1 kez; % 4.0'ü (n=17) ise her gün arkadaşlarıyla gece dışarı çıktıklarını belirtmişlerdir.

Her gece arkadaşlarıyla dışarı çıktığını bildirenlerin % 76.5'i (n=13) erkeklerden oluşurken kızlardan her gece dışarı çıktığını bildirenlerin oranı % 23.5'tir (n=4). Ayrıca kızların % 18.4'ü (n=44) en az haftada bir gece arkadaşlarıyla çıktıklarını bildirirken bu oran erkekler için % 32.0 (n= 58) olarak hesaplanmıştır. Bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(4) = 36.33; p= 0.000$).

Katılımcıların % 19.0'u (n=80) hiçbir zaman başka hobilerle ilgilenmediklerini; % 21.4'ü (n= 90) en az haftada 1 kez; % 16.4'ü ise (n=69) her gün başka hobilerle ilgilenmekte olduklarını bildirmişlerdir.

Başka hobiler ile ilgilenmek sorusuna verilen yanıtlar açısından önemi hiçbir zaman hobilerle ilgilenmediğini söyleyen gruptadır. Kızların

%13.4'ü (n= 32) hiçbir zaman hobilerle ilgilenmediklerini bildirirken bu oran erkekler için % 26.5'tir (n= 48). Bu cinsiyete dayalı saptama da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(4) = 14.88$; $p= 0.005$).

Katılımcıların % 61.7'si (n=259) hiçbir zaman şans oyunları oynamadıklarını belirtirken; % 5.2'si (n=22) en az haftada 1 kez; % 1.0'i ise (n=4) her gün sayısal loto, iddia, loto gibi şans oyunları oynamaktadır.

Kızların % 72.0'si (n= 172) hiçbir zaman şans oyunları oynamadıklarını belirtirken, bu oran erkekler için % 48.1 (n= 87) olarak hesaplanmıştır. En az haftada bir kere oynuyorum diyenlerin % 81.8'i (n=18) erkekler iken kızların % 18.2'si (n= 4) haftada en az bir kere oynadıklarını bildirmişlerdir.

c. Arkadaşlık İlişkilerine Yönelik Bulgular

Karşı cinsten yakın arkadaşınız var mı sorusuna katılımcıların % 14.3'ü yok; % 16.0'sı bir tane; % 37.4'ü 2-4; % 18.8'i 5-10; % 13.6'sı daha çok yanıtını vermiştir. Aynı cinsten yakın arkadaşınız var mı sorusuna ise % 2.1'i yok; % 5.5'i bir tane; % 31.0'i 2-4; % 29.0'u 5-10; % 21.4'ü daha çok yanıtını vermiştir.

Tablo 12. Arkadaş ilişkilerinin tanımlanması

Arkadaş ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız ?		
	n	%
Çok iyi	211	50.2
İyi	174	41.4
Orta	29	6.9
Zayıf	6	1.4
Toplam	420	100.0

Arkadaş ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız sorusuna katılımcıların % 50.2'si çok iyi; % 41.4'ü iyi; % 6.9'u orta; % 1.4'ü zayıf yanıtı vermiştir (Tablo 12).

Arkadaş grubunuzun size etkileri nasıl olmuştur sorusuna % 42,4'ü iyi alışkanlıklar geliştirmeme; % 41.0'i hem iyi hem kötü alışkanlıklar geliştirmeme; % 14.3'ü arkadaşlarımdan hiç etkilenmem; % 2.4'ü kötü alışkanlıklar geliştirmeme etkileri olmuştur yanıtını vermiştir.

Arkadaş grubunun kendilerin olan etkilerini değerlendiren katılımcıların yanıtlarında cinsiyet bazında bir değerlendirme yapıldığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($X^2(3)= 29.45$; $p=0.000$). Arkadaşlarım iyi alışkanlıklar geliştirmemi sağlar diyenlerin % 68.0'i

(n=121) kızlar iken bu oran erkekler için % 31.5 (n=57) olarak saptanmıştır. Arkadaşlarımdan hiç etkilenmem yanıtını seçenlerin % 60.0'ı (n=36) erkekler iken bu oran kızlar için % 40.0'dır (n=24). Kötü alışkanlıklar geliştirmeme neden olmuşlardır seçeneğini hiçbir kız katılımcı tercih etmez iken erkek katılımcıların % 5.5'i (n= 10) bu seçeneği tercih etmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Arkadaş grubunun etkilerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Arkadaş grubunun etkilerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi						
	Erkek		Kız		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İyi alışkanlıklar	57	31.5	121	50.6	178	42.4
Hem iyi hem kötü alışkanlıklar	78	43.1	94	39.3	172	41.0
Hiç etkilenmem	36	19.9	24	10.0	60	14.3
Kötü alışkanlıklar	10	5.5	0	0.0	10	2.4
Toplam	420				100.0	

d. Katılımcıların Sigara, Alkol, Uyuşturucu / Uyarıcı Madde Kullanımına Yönelik Bulgular

Sigara ile ilgili veriler incelendiğinde, katılımcıların % 44.8'i (n=188) sigara içtiğini, % 55.2'si (n= 232) sigara içmediklerini bildirmişlerdir. Sigara içenlerin % 61.7'si (n=116) erkek, % 38.3'ü (n=72) ise kız öğrencilerdir. Cinsiyetlerarası saptanan sigara kullanımına yönelik farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(1)= 48.09$; $p=0.000$) (Tablo 14).

Tablo 14. Sigara Kullanımı

Sigara içiyor musunuz ?		
	n	%
Evet	188	44.8
Hayır	232	55.2
Toplam	420	100.0

Sigara içtiğini bildiren katılımcıların % 40.4'ü (n=122) 15 yaş öncesi; % 23.5'i (n= 71) 16 yaş; % 18.5'i (n=56) 17 yaş; % 9.9'u (n=30) 18 yaş; % 7.6'sı (n= 23) 18 yaş sonrası ilk defa sigara içtiklerini bildirmişlerdir (Tablo 15).

Tablo 15. Katılımcıların İlk Sigara Kullanım Yaşları

İlk defa sigarayı ne zaman içtiniz ?		
	n	%
15 yaş öncesi	122	40.4
16 yaş	71	23.5
17 yaş	56	18.5
18 yaş	30	9.9
18 yaş sonrası	23	7.6

Sigara içtiğini bildiren katılımcıların % 12.2'si (n= 22) 15 yaş öncesi; % 10.6'sı (n= 19) 16 yaş; % 28.3'ü (n= 51) 17 yaş; % 24.4'ü (n= 44) 18 yaş; % 24.4'ü (n=44) 18 yaş sonrası hergün sigara içmeye başladıklarını bildirmişlerdir (Tablo 16).

Tablo 16. Katılımcıların her gün sigara içmeye başlama yaşları

Her gün sigara içmeye ilk ne zaman başladınız ?		
	n	%
15 yaş öncesi	22	12.2
16 yaş	19	10.6
17 yaş	51	28.3
18 yaş	44	24.4
18 yaş sonrası	44	24.4

Katılımcıların uyuşturucu ve uyarıcı maddeler hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarını belirlemek amacıyla adı geçen maddeleri bugüne kadar hiç duyup duymadıkları ankette sorulmuştur. Bu soruya alınan yanıtlar incelendiğinde : Katılımcıların %100.0'ü (n=420) esrarın ve eroinin; % 43.6'sı (n=183) amfetaminin; % 96.4'ü (n=405) kokainin; % 92.4'ü (n=388) ecstasy'nin; % 29.5'i (n=124) crackin; % 22.6'sı (n=95) metadonun; %38.3'ü (n=161) LSD'nin; % 2.1'i (n=9) Relevin'in; % 13.6'sı (n=57) Akineton'un; % 10.2'si (n=43) Rohipnol'ün ne olduğuna dair bilgileri olduklarını bildirmişlerdir.

Tablo 17. Sakinleştirici Kullanımı

Kaç kez sakınleştirici kullandınız ?		
	n	%
Hiç kullanmadım	319	76,0
1-2 kere	54	12,9
3-5 kere	19	4,5
6-9 kere	8	1,9
10-19 kere	10	2,4
20-39 kere	3	0,7
Daha fazla	7	1,7
Toplam	420	100,0

Katılımcıların %76.0'sı (n=319) hiç; % 12.9'u (n=54) 1-2 kere; % 4.5'i (n=19) 3-5 kere; % 1.9'u (n=8) 6-9 kere; % 2.4'ü (n=10) 10-19 kere; % 0.7'si (n=3) 20-39 kere; % 1.7'si (n=7) daha fazla kere sakinleştirici madde kullandıklarını bildirmişlerdir (Tablo 17).

Tablo 18. Doktor önerisiyle sakinleştirici ilaç kullanımı

Şimdiye kadar bir doktor size önerdiği için sakinleştirici ilaç kullandınız mı ?		
	n	%
Hiç bir zaman kullanmadım	317	75.5
Evet, fakat 3 haftadan az	46	11.0
Evet ,3 hafta veya daha uzun	57	13.5
Toplam	420	100.0

Şimdiye kadar bir doktor size önerdiği için sakinleştirici ilaç kullandınız mı sorusuna katılımcıların % 75,5'i (n= 317) hiçbir zaman kullanmadım; % 11.0'i (n=46) kullandım fakat üç haftadan az; % 13,6'sı (n=57) üç hafta veya daha uzun zaman kullandım yanıtını vermiştir (Tablo18).

Doktor önerisiyle sakinleştirici ilaç kullanımı verileri cinsiyet farklılıkları göz önünde bulundurularak incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(2)=8.51$; $p=0.014$). Üç haftadan az süreyle sakinleştirici kullandıklarını bildirenlerin % 34.8'i (n=16) erkek

iken % 65.2'si (n= 30) kız katılımcılardır. Üç hafta veya daha uzun süreyle sakinleştirici kullandıklarını bildirenlerin ise % 28.1'i (n=16) erkek, % 71.9'u (n= 41) da kız katılımcılardır.

Diğer uyuşturucu / uyarıcı maddelerin katılımcılar tarafından daha önce hiç kullanılıp kullanılmadığı, eğer kullanıldıysa kaç defa kullanıldığına dair sorulan sorulara verilen yanıtlar şöyledir: Katılımcıların % 98.1'i (n=412) amfetamini, %98.8'i (n=415) LSD'yi, % 99.0 (n=416) cracki, % 97.9'u (n= 411) kokaini, % 99.8'i (n= 419) Relewin'i, % 99.8'i (n= 419) eroini, %97.4'ü (n= 409) alkolle beraber bazı hapları, % 99.5'i (n= 418) Akineton'u, % 99.3'ü (n= 417) steroidleri hiç kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Bu verilerin yanı sıra katılımcıların % 19.5'i (n= 82) bir veya daha fazla defa esrar kullandıklarını, % 9.0'u (n=38) ise bir veya daha fazla defa ecstasy kullandıklarını bildirmişlerdir (Tablo 19, Tablo 20).

Tablo 19. Katılımcıların Ecstasy Kullanımı

Kaç kez ecstasy kullandınız ?		
	n	%
Hiç kullanmadım	382	91.0
1-2 kere kullandım	16	3.8
3-5 kere kullandım	12	2.9
6-9 kere kullandım	4	1.0
10-19 kere kullandım	2	0.5
20-39 kere kullandım	1	0.2
daha fazla kere kullandım	3	0.7
Toplam	420	100.0

Hiç ecstasy kullanmadım diye yanıt verenlerin % 61.5'i (n=235) kızlar iken bu oran erkekler için % 38.5 (n= 147) olarak hesaplanmıştır. Bir-iki defa ve üç –beş defa kullandım diye yanıt verenlerin % 93.8'i (n= 15) ve % 91.7'si (n= 11) erkekler olup, kızlar için bu oranlar % 6.3'ü (n= 1) ve % 8.3'ü (n= 1) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(6)= 38.92$; $p = 0.000$).

Tablo 20. Katılımcıların esrar kullanımı

Kaç kez esrar kullandınız ?		
	n	%
Hiç kullanmadım	338	80.5
1-2 kere kullandım	30	7.1
3-5 kere kullandım	11	2.6
6-9 kere kullandım	11	2.6
10-19 kere kullandım	9	2.1
20-39 kere kullandım	8	1.9
Daha fazla kere kullandım	13	3.1
Toplam	420	100.0

Hiç esrar kullanmadım diye yanıt verenlerin % 61.5'i (n=208) kızlar iken bu oran erkekler için % 38.5 (n= 130) olarak hesaplanmıştır. Altı ile dokuz defa arası ve daha fazla defa kullandım diye yanıt verenlerin % 81.8'i (n= 9) ve % 76.9'u (n= 10) erkekler olup, kızlar için bu oranlar % 18.2'si (n= 2) ve % 23.1'i (n= 3) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2(6)= 21.493$; $p = 0.001$).

Alkol, uyarıcı / uyuşturucu maddelerin ilk kaç yaşında denendiğine dair sorulara verilen yanıtlar şöyledir:

Tablo 21. Katılımcıların ilk ne zaman alkollü içki içtikleri ve ilk sarhoşluk deneyimleri

İlk alkollü içecekleri ne zaman içtiniz ? İlk ne zaman sarhoş oldunuz ?				
	Bira	Rakı ve cin	Şarap	İlk Sarhoşluk Deneyimi
15yaş öncesi	%30.7 (n= 129)	% 13.3 (n= 56)	% 18.3 (n= 77)	% 14.0 (n= 59)
16 yaş	% 19.8 (n= 83)	%15.2 (n= 64)	% 14.8 (n= 62)	%15.5 (n= 65)
17 yaş	% 11.9 (n= 50)	% 17.9 (n= 75)	%15.5 (n= 65)	% 9.8 (n= 41)
18 yaş	% 6.0 (n= 25)	% 9.0 (n= 38)	% 12.4 (n= 52)	% 6.2 (n= 26)
18 yaş sonrası	% 4.1 (n= 42)	% 7.7 (n= 32)	% 5.9 (n=25)	% 8.4 (n=35)

Tablo 22. Katılımcıların ilk ne zaman adı geçen maddeleri kullandıkları

Aşağıda adı geçen maddeleri ilk ne zaman kullandınız ?			
	Sakinleştiriciler	Esrar	Ecstasy
15yaş öncesi	% 22.8 (n= 18)	% 11.1 (n= 9)	% 5.3 (n= 2)
16 yaş	% 15.2 (n= 12)	% 8.6 (n= 7)	% 5.3 (n= 2)
17 yaş	% 27.8 (n= 22)	% 8.6 (n= 7)	% 7.9 (n= 3)
18 yaş	% 19.0 (n= 15)	% 18.5 (n= 15)	% 5.3 (n= 2)
18 yaş sonrası	% 15.1 (n= 12)	% 53.1 (n= 43)	% 76.3 (n=29)

Katılımcıların % 22.8'i (n= 18) 15 yaş öncesi; % 15.2'si (n= 12) 16 yaş; % 27.8'i (n= 22) 17 yaş; % 19.0'u (n= 15) 18 yaş; % 15.1'i (n= 12) 18 yaş sonrası ilk defa sakınleştirici ilaç kullandıklarını bildirmişlerdir.

Katılımcıların % 11.1'i (n= 9) 15 yaş öncesi; % 8.6'sı (n= 7) 16 yaş; % 8.6'sı (n= 7) 17 yaş; % 18.5'i (n=15) 18 yaş; % 53.1'i (n= 43) 18 yaş sonrasında ilk kez esrar denediklerini bildirmişlerdir.

Katılımcıların % 5.3'ü (n=2) 15 yaş öncesi; % 5.3'ü (n= 2) 16 yaş; % 7.9'u (n=3) 17 yaş; % 5.3'ü (n=2) 18 yaş; % 52.6'si (n=20) 19 yaş; % 23.7'si (n=9) 20 yaşında ilk defa ecstasy denediklerini bildirmişlerdir (Tablo 22) .

Tablo 23. Katılımcıların ilk denedikleri maddeler

İlk olarak hangi maddeyi denediniz ?		
	n	%
Esrar	73	52.1
Ecstasy	20	14.3
Sakinleştirici ilaç	44	31.4
Maddenin ne olduğunu bilmeden denedim	3	2.1

Katılımcılar ilk olarak hangi maddeyi denediniz sorusunda % 52.1'i (n=73) esrar; % 14.3'ü (n= 20) ecstasy; % 31.4'ü (n=44) sakinleştirici ilaç; % 2.1'i (n=3) ne olduğunu bilmeden denedim yanıtını vermiştir (Tablo 23).

Tablo 24. Katılımcıların ilk denedikleri maddeyi nereden elde ettikleri

Denediğiniz maddeyi nereden elde ettiniz ?		
	n	%
Bildiğim ama tanımadığım birinden	6	4.3
Abi ablamdan	4	2.8
Hiç tanımadığım birinden	3	2.1
Aile büyüklerimden	24	17.1
Bir arkadaşımдан	72	51.5
Bir arkadaşımдан satın aldım	10	7.1
Hiç tanımadığım birinden satın aldım	12	8.6
Diğer	9	6.4

Denediğiniz maddeyi nereden elde ettiniz sorusuna katılımcıların % 4.3'ü (n= 6) bildiğim ama tanımadığım birinden; % 2.8'i (n=4) abi ablamdan; % 2.1'i (n=3) hiç tanımadığım birinden; % 17.1'i (n=24) aile büyüklerimden; % 51.5'i (n= 72) bir arkadaşımдан; % 7.1'i (n=10) bir arkadaşımдан satın aldım; % 8.6'sı (n=12) hiç tanımadığım birinden satın aldım; % 6.4'ü (n=9) diğer yanıtını vermiştir (Tablo 24).

Tablo 25. Katılımcıların madde kullanımını tetikleyen nedenler

Madde kullanımınızı tetikleyen neden(ler) neydi ?*		
	n	%
Merak ettim denedim	73	54.5
Sorunları unutmak için	23	17.1
Arkadaşlara eşlik ettim	20	14.9
Nedenini hatırlamıyorum	7	5.2
Diğer	11	8.2

*Birden fazla neden belirtme hakkı verilmiştir.

Madde kullanımınızı tetikleyen neden neydi sorusuna katılımcıların % 54.5'i (n= 73) merak ettim denedim; % 17.1'i (n= 23) sorunları unutmak için; % 14.9'u (n=20) arkadaşlara eşlik ettim; % 5.2'si (n=7) nedenini hatırlamıyorum; % 8.2'si (n=11) diğer yanıtı vermişlerdir (Tablo 25).

Tablo 26. Katılımcıların ilk madde kullanımı deneyimleri

İlk madde kullanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız ?		
	n	%
Çok birşey hissetmedim	79	63.2
Zevkliydi	26	20.8
Ürkütücüydü	9	7.2
Kötüydü	11	8.8

İlk madde kullanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız sorusuna katılımcıların % 63.2'si (n=79) çok bir şey hissetmedim; % 20.8'i (n= 26) zevkliydi; % 7.2'si (n=9) ürkütücüydü; % 8.8'i (n=11) kötüydü yanıtını vermişlerdir (Tablo 26).

Tablo 27. Katılımcıların madde kullanmama nedenleri

Hayatınızda hiç adı geçen uyuşturucu / uyarıcı maddelerden denemediyse denememe nedeninizi belirtin*		
	n	%
Hiç merak etmediğim için denemedim	253	60.2
Çevremde kimse yok	19	4.5
İnançlarıma ters	55	13.1
Korktuğum için	16	3.8
Nedenini bilmiyorum	40	9.5
Diğer	37	8.8

*Birden fazla neden belirtme hakkı verilmiştir.

Hayatınızda hiç adı geçen uyuşturucu veya uyarıcı maddelerden denemediyse denememe nedeninizi belirtin sorusuna madde deneyimi olmayan katılımcıların % 60.2'si (n=253) hiç merak etmediğim için ; % 4.5'i (n=19) çevremde madde kullanan kimse olmadığı için ; % 13.1'i (n=55) inançlarıma ters; % 3.8'i (n=16) korktuğum için ; % 9.5'i (n=40)

nedenini bilmiyorum; % 8.8'i (n=37) nedenlerini belirterek soruyu yanıtlamışlardır. Diğer şıkkını işaretleyenlerin % 75.7'si (n=28) maddenin zararlarını bildikleri için denemediklerini belirtirken, % 24.4 (n=9) gerek duymadıkları için kullanmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 27).

Katılımcılara bireylerin zaman zaman diğer insanların yaptığı şeylere karşı olabileceklerini veya onların yaptıklarını kabul edebileceklerini, bunu göz önünde bulundurdıkları zaman ankette sıralanan davranışlarda bulunan kişileri kendilerinin nasıl değerlendirdiğine dair bir tutum sorusu yer almaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar şöyledir :

Sigara, alkol ve madde kullanım davranışına yönelik katılımcıların tutumları cinsiyet bazında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Arada sırada sigara içme davranışına kız öğrencilerin karşı tutumları erkek öğrencilerin tutumlarına oranla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($X^2(3)=20.39$; $p=0.000$). Benzer şekilde günde bir paket veya daha fazla sigara içmek sorusuna kızların yanıtları karşı çıktıklarını daha fazla bildirirken erkeklerin tutumlarının kızlara oranla daha kabullenici olduğu görülmüştür ($X^2(3)=83.56$; $p=0.000$).

Tablo 28. Katılımcıların sigara, alkol ve madde kullanımına yönelik tutumları

	Karşı Değilim		Karşıyım		Şiddetle Karşıyım		Bilmiyorum	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Arada sırada sigara içmek	%89.5 n=162	%72.0 n=172	%5.5 n=10	%18.4 n=44	%3.9 n=7	%6.7 n=16	%1.1 n=2	%2.9 n=7
Günde 1 veya daha fazla paket sigara içmek	%66.9 n=121	%22.6 n=54	%19.3 n=35	%41.4 n=99	%11.6 n=21	%31.8 n=76	%2.2 n=4	%4.2 n=10
Her gün 1-2 kadeh içki içmek	%77.9 n=141	%37.2 n=89	%11.6 n=21	%29.3 n=70	%9.4 n=17	%29.3 n=70	%1.1 n=2	%4.2 n=10
Her gün 4-5 kadeh içki içmek	%60.8 n=110	%9.6 n=23	%16.6 n=30	%38.9 n=93	%19.9 n=36	%46.9 n=112	%2.8 n=5	%4.6 n=11
Her haftasonu 5 kadeh veya daha fazla içki içmek	%70.7 n=128	%28.0 n=67	%13.3 n=24	%32.2 n=77	%11.0 n=20	%33.9 n=81	%5.0 n=9	%5.9 n=14
1-2 kez esrar denemek	%68.5 n=124	%18.8 n=45	%9.9 n=18	%16.7 n=40	%18.8 n=34	%60.3 n=144	%2.8 n=5	%4.2 n=10
Ara sıra esrar içmek	%63.5 n=115	%12.1 n=29	%12.7 n=23	%20.9 n=50	%22.1 n=40	%64.9 n=155	%1.7 n=3	%2.1 n=5
Düzenli olarak esrar içmek	%31.5 n=57	%6.3 n=15	%34.8 n=63	%12.6 n=30	%32.0 n=58	%79.5 n=190	%1.7 n=3	%1.7 n=4

Diğer maddeleri ara sıra kullanmak	%53.0 n=96	%8.4 n=20	%14.9 n=27	%14.6 n=35	%30.4 n=55	%72.8 n=174	%1.7 n=3	%4.2 n=10
Diğer maddeleri düzenli olarak kullanmak	%24.3 n=44	%5.9 n=14	%26.0 n=47	%9.6 n=23	%47.5 n=86	%80.8 n=193	%2.2 n=4	%3.8 n=9

Alkol kullanımına yönelik tutumlar incelendiğinde yine kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla karşıt tutum sergiledikleri saptanmıştır. Bulgulara göre her gün bir iki kadeh içki içmek ($X^2(3)=69.069$, $p=0.000$); yaklaşık her gün dört beş kadeh içki içmek ($X^2(3)=124.82$; $p=0.000$); her haftasonu beş kadeh veya daha fazla içki içmek ($X^2(3)=78.30$; $p=0.000$) sorularına verilen yanıtlardan hesaplanan ki-kare değerlerine göre istatistiksel olarak kızların daha fazla karşıt tutum sergilediklerine dair anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bir iki kez esrar denemek sorusuna kızların % 60.3'ü ($n=144$) şiddetle karşı olduklarını bildirirken erkeklerin % 18.8'i ($n= 34$) şiddetle karşı olduklarını bildirmişlerdir ($X^2(3)= 108.99$; $p=0.000$). Ara sıra esrar içmek ($X^2(3)=124.02$; $p=0.000$) ve düzenli esrar içmek ($X^2(3)=100.52$; $p=0.000$) sorularına da kız katılımcıların tutumları erkek katılımcılara oranla daha fazla karşıt olduklarına yönelik bulunmuştur.

Diğer maddeleri ara sıra kullanmak ($X^2(3)=110.53$; $p=0.000$) ve düzenli olarak diğer maddeleri kullanmak ($X^2(3)=59.84$; $p=0.000$) sorularında da diğer sorular da olduğu gibi kızların daha karşıt tutumlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (Tablo 28).

Bir diğer soru ise katılımcıların arkadaşlarının kaç tanesinin aşağıda belirtilen davranışlarda bulduklarını yöneliktir.

Tablo 29. Katılımcıların arkadaşlarının alkol, sigara ve madde kullanımına yönelik Bblgular

	Hiçbiri	Çok Azı	Bazıları	Çoğunluğu	Hepsi
Sigara içiyor	%3.8 (n=16)	%18.8 (n=79)	%27.6 (n=116)	%44.5 (n=187)	%5.2 (n=22)
Alkol içiyor	%10.0 (n=42)	%17.4 (n=73)	%21.2 (n=89)	%37.4 (n=157)	%14.0 (n=59)
Esrar içiyor	%56.9 (n=239)	%23.6 (n=99)	%12.1 (n=51)	%6.9 (n=29)	%0.5 (n=2)
Ecstasy kullanıyor	%75.0 (n=315)	%16.0 (n=67)	%7.1 (n=30)	%1.7 (n=7)	%0.2 (n=1)
Sakinleştirici ilaç kullanıyor	%73.6 (n=309)	%17.6 (n=74)	%6.4 (n=27)	%1.9 (n=8)	%0.5 (n=2)

Arkadaşlarından kaç tanesinin sigara içtiğine dair sorulan soruya katılımcıların % 3.8'i (n=16) hiçbiri; % 18.8'i (n=79) çok azı; % 27.6'sı (n=116) bazıları; % 44.5'i (n=187) çoğunluğu; % 5.2'si (n=22) hepsi yanıtını vermişlerdir.

Arkadaşlarından kaç tanesi alkollü içki içiyor sorusuna katılımcıların % 10.0'u (n=42) hiçbiri; % 17.4'ü (n=73) çok azı; % 21.2'si (n=89); % 37.4'ü (n=157) çoğunluğu; % 14.0'ü (n=59) hepsi yanıtını vermişlerdir.

Arkadaşlarından kaç tanesi esrar içiyor sorusuna katılımcıların % 56.9'u (n=239) hiçbiri; % 23.6'sı (n=99) çok azı; % 12.1'i (n=51) bazıları; % 6.9'u (n=29) çoğunluğu; % 0.5'i (n=2) hepsi yanıtını vermişlerdir.

Arkadaşlarından kaç tanesi ecstasy kullanıyor sorusuna katılımcıların % 75.0'i (n=315) hiçbiri; % 16.0'sı (n=67) çok azı; % 7.1'i (n=30) bazıları; % 1.7'si (n=7) çoğunluğu; % 0.2'si (n=1) hepsi yanıtını vermişlerdir.

Arkadaşlarından kaç tanesi sakinleştirici ve yatıştırıcı kullanıyor sorusuna katılımcıların % 73.6'sı (n=309) hiçbiri; % 17.6'sı (n=74) çok azı; % 6.4'ü (n=27) bazıları; % 1.9'u (n=8) çoğunluğu; % 0.5'i (n=2) hepsi yanıtını vermişlerdir (Tablo 29).

Uyuşturucu / uyarıcı maddeler konusunda yeterince bilginiz olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların % 43.3'ü (n=182)

evet yeterli bilgim var, % 56.4'ü (n=237) ise hayır yeterli bilgim yok yanıtını vermişlerdir.

Tablo 30. Katılımcıların bağımlılık konusunda açılabilir seçmeli ders duyacakları ilgi

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz ?		
	n	%
Evet	251	59.8
Hayır	121	28.8
Gereksiz	48	11.4
Toplam	420	100.0

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz sorusuna katılımcıların % 59.8'i (n=251) evet; % 28.8'i (n=121) hayır; % 11.4'ü (n=48) ise gereksiz olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir (Tablo 30).

Size tanıdıklarımız arasından uyuşturucu / uyarıcı maddelerin kullanımı konusunda yardım için danışan oldu mu sorusuna katılımcıların % 18.6'sı (n=78) evet yanıtını verirken % 81.4'ü (n=342) hayır danışan olmadı yanıtını vermiştir. Tanıdıklarım arasından madde kullanımı konusunda bana danışan oldu yanıtını veren katılımcıların %12.1'i (n=51)

danışan kişiye yardımcı olabildiklerini bildirirken, % 6.4'ü (n=27) danışan kişiye yardımcı olmadıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 31. Katılımcıların üniversitelerinde yapılan önleme çalışmalarına yönelik farkındalıkları

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerden haberdar mısınız ?		
	n	%
Haberdarım	34	8.1
Hiç haberim yok	273	65.0
Aktivite yapılmıyor	49	11.7
Haberim olsa aktif olmak isterim	31	7.4
Diğer	33	7.9
Toplam	420	100.0

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerinden haberdar mısınız sorusuna katılımcıların % 8.1'i (n=34) haberdarım; % 65.0'i (n=273) hiç haberim yok; % 11.7'si (n=49) böyle aktiviteler yapılmıyor; % 7.4'ü (n=31) haberim olsa aktif olarak ben de görev almak isterim ; % 7.9'u (n=33) diğer yanıtını vermişlerdir (Tablo 31).

Tablo 32. Sigara kullanım yaşı ile sigara kullanımına yönelik tutumlar arasındaki ilişki

		Arada sırada sigara içmeye karşı olmak	Günde bir paket veya daha fazla sigara içmeye karşı olmak
İlk ne zaman ilk sigarayı içmek	İlişki	-0,327	-0,161
	Anlamlılık	0,000	0,001
İlk ne zaman her gün sigara içmek	İlişki	-0,303	-0,389
	Anlamlılık	0,000	0,000

İlk kez sigara içme yaşı ile arada sırada sigara içmeye karşı olmak arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -0.327$; $p = 0.000$). İlk kez sigara içme yaşı ile günde bir paket veya daha fazla sigara içmeye karşı olmak arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -0.161$; $p = 0.001$).

Her gün sigara içmeye başlama yaşı ile arada sırada sigara içmeye karşı olmak arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -0.303$; $p = 0.000$). İlk kez her gün sigara içmeye başlama yaşı ile günde bir paket veya daha fazla sigara içmeye karşı olmak arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.389$; $p = 0.000$) (Tablo 32).

Tablo 33. Katılımcıların ilk esrar deneme yaşı ile esrar kullanımına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

		1-2 kez esrar denemeye karşı olmak	Ara sıra esrar içmeye karşı olmak	Düzenli olarak esrar içmeye karşı olmak
İlk ne zaman esrar denediniz ?	İlişki	-0,347	-0,351	-0,173
	Anlamlılık	0,000	0,000	0,000

İlk kez esrar deneme yaşı ile 1-2 kez esrar denemeye karşı olmak arasında ($r=-0.347$; $p=0.000$), ara sıra esrar içmeye karşı olmak arasında ($r=-0.351$; $p=0.000$), düzenli esrar içmeye karşı olmak arasında ($r=-0.173$; $p=0.000$) negatif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Tablo 33).

Tablo 34. Arkadaşlık ilişkileri ve sakinleştirici kullanımı

		Kaç kez sakinleştirici ilaçlar kullandınız ?
Yakın arkadaşlarınız var mı (karşı cinsten)	İlişki	0,233
	Anlamlılık	0,019
Yakın arkadaşlarınız var mı (aynı cinsten)	İlişki	0,013
	Anlamlılık	0,899

Katılımcıların karşı cinsten yakın arkadaş sahibi olmaları ile kaç kez sakinleştirici ilaç kullandıkları arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.233$; $p=0.019$). Diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tablo 34).

Tablo 35. Ailelerin tutumları ile katılımcıların tutumlarının değerlendirilmesi

		Uyuşturucu/uyarıcı madde kullanacak olsanız ailenizin size yaklaşımı nasıl olurdu?
Arada sırada sigara içmeye karşı olmak	İlişki	0,109
	Anlamlılık	0,025
Günde bir paket veya daha fazla sigara içmeye karşı olmak	İlişki	0,249
	Anlamlılık	0,000
Yaklaşık her gün 1-2 kadeh içki içmeye karşı olmak	İlişki	0,329
	Anlamlılık	0,000
Yaklaşık her gün 4-5 kadeh içki içmeye karşı olmak	İlişki	0,409
	Anlamlılık	0,000
Her haftasonu 1-2 kez 5 kadeh veya daha fazla içki içmeye karşı olmak	İlişki	0,307
	Anlamlılık	0,000

karşı olmak 1-2 kez esrar denemek	İlişki	0,433
	Anlamlılık	0,000
Ara sıra esrar içmeye karşı olmak	İlişki	0,461
	Anlamlılık	0,000
Düzenli olarak esrar içmeye karşı olmak	İlişki	0,442
	Anlamlılık	0,000
Diğer maddeleri ara sıra kullanmaya karşı olmak	İlişki	0,451
	Anlamlılık	0,000
Diğer maddeleri düzenli olarak kullanmaya karşı olmak	İlişki	0,373
	Anlamlılık	0,000

Ailenin uyuşturucu maddelere yaklaşımı ile arada sırada sigara içmeye karşı olmak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=0.109$; $p=0.025$); günde bir paket veya daha fazla sigara içmeye karşı olmak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=0.249$; $p=0.000$); her gün 1-2 kadeh içki içmeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.329$; $p=0.000$); her gün 4-5 kadeh içki içmeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.409$; $p=0.000$); her haftasonu 1-2 kez 5 kadeh içki içmeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki

($r=0.307$; $p=0.000$); 1-2 kez esrar denemeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.433$; $p=0.000$); arasıra esrar içmeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.461$; $p=0.000$); düzenli esrar içmeye karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.442$; $p=0.000$); diğer maddeleri arasıra kullanmaya karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.451$; $p=0.000$); diğer maddeleri düzenli kullanmaya karşı olmak arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0.373$; $p=0.000$) bulunmuştur. Bu veriler doğrultusunda açıklama şu şekilde yapılabilir: Katılımcıların alkol, sigara ve madde kullanımına karşı tutumları ile ailelerinin sahip oldukları tutumlar aynı yönde benzerlik göstermektedir. Ailelerin tutumları katılaştıkça katılımcıların tutumları da katı olduğu, veya ailelerin tutumları yumuşadıkça katılımcıların da tutumlarının daha yumuşak olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 35).

Tablo 36. Katılımcıların esrar kullanımı ve esrar kullanımına yönelik tutumlarının ilişkilendirilmesi

		Ara sıra esrar içmeye karşı olmak	Düzenli olarak esrar içmeye karşı olmak	1-2 kez esrar denemeye karşı olmak
Kaç kez esrar kullandınız ?	İlişki	-0,389	-0,215	-0,358
	Anlamlılık	0,000	0,000	0,000

Katılımcıların kaç kez esrar kullandıkları ile arasıra esrar içmeye karşı olmak arasında ($r=-0.389$; $p=0.000$); düzenli esrar içmeye karşı olmak arasında ($r=-0.215$; $p=0.000$) ve 1-2 kez esrar içmeye karşı olmak arasında ($r=-0.358$; $p=0.000$) negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu veriler doğrultusunda esrar kullanım sıklığı arttıkça esrar kullanımına yönelik olumsuz tutumların azaldığı anlaşılmaktadır (Tablo 36).

3.2. “Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımı Hakkındaki Yanlış İnanışları Anketi” ne Dair Bulgular

3.2.1 Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular

Bu anket çalışmasına farklı üniversitelerde eğitimlerine devam etmekte olan toplam 435 üniversite öğrencisi katılmıştır.

Araştırmaya katılanların % 49.2’si ($n=214$) erkek; % 56.9’u ($n=221$) kızdır. Katılımcıların yaş ortalaması 21.39’dur. ($ss=1.89$).

Katılımcıların % 18.2’si ($n=79$) birinci ; % 37.5’i ($n=163$) ikinci; % 20,9’u ($n=91$) üçüncü; % 23.0’ü ($n=100$) dördüncü ; % 0.5’i ($n=2$) beşinci sınıfta olduklarını bildirmişlerdir.

Tablo 37. Katılımcıların akademik not dağılımı

Not ortalamamız kaçtır ?		
	n	%
0.00-0.99	5	1.1
1.00-1.99	86	19.8
2.00-2.99	231	53.1
3.00-4.00	113	26.0
Toplam	435	100.0

Katılımcıların akademik başarı ortalamaları incelendiğinde % 1.1'inin (n=5) 0.00-0.99; % 19.8'inin (n=86) 1.00-1.99; % 53.1'inin (n=231) 2.00-2.99; % 26.0'sının (n=113) 3.00-4.00 aralığında not dağılımına sahip oldukları saptanmıştır (Tablo 37).

Tablo 38. Katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumları

Anne ve babanızın medeni durumu nedir ?		
	n	%

Evliler	352	80,9
Evlideğiller	2	0,5
Evlüyayrışıyor	9	2,1
Evlideğilyayrışıyor	7	1,6
Boşandılar	22	5,1
Annemi kaybettim	4	0,9
Babamı kaybettim	34	7,8
Boşandılar, annemi kaybettim	1	0,2
Anne baba kaybi	3	0,7
Bosandılar, babamıkaybettim	1	0,2
Toplam	435	100,0

Ebeveynlerinin medeni durumu sorulduğunda katılımcıların % 80,9'unun (n=352) evli; % 0.5'inin (n=2) evli değil; % 2.1'inin (n=9) evli ama ayrı yaşıyor; % 1.6'sının (n=7) evli değil ayrı yaşıyor; % 5.1'i (n=22) boşanmış; % 0.9'u (n=4) annesini kaybetmiş; % 7.8'i (n=34) babasını kaybetmiş; % 0.2'si (n=1) boşanmış-annesini kaybetmiş; % 0.7'si (n=3) anne-babasını kaybetmiş;% 0.2'si (n=1) boşanmış-babasını kaybettiğini bildirmişlerdir (Tablo 38).

Tablo 39. Katılımcıların kardeş sayısı

Kaç kardeşiniz var?		
	n	%
Yok	64	14.7
1	231	53.1
2	87	20.0
3	35	8.0
3'ten fazla	18	4.1
Toplam	435	100.0

Katılımcıların % 14.7'sinin (n=64) kardeşi yoktur; % 53.1'inin (n=231) bir; % 20.0'sinin (n=87) iki; % 8.0'inin (n=35) üç; % 4.1'inin (n=18) üçten fazla kardeşi bulunmaktadır (Tablo 39).

Tablo 40. Katılımcıların son bir yıldır kiminle yaşadığının dağılımı

Son bir yıldır kiminle yaşıyorsunuz?		
	n	%
Anne – baba ile	161	37.0
Annemle	26	6.0
Babamla	6	1.4
Akrabamla	17	3.9
Tekbaşım	29	6.7
Arkadaşım	43	9.9
Yurttan	138	31.7
Diğer	15	3.4
Toplam	435	100.0

Son bir yıldır katılımcıların % 37.0'si (n=161) anne-babasıyla; % 6.0'sı (n=26) annesiyle; % 1.4'ü (n=6) babasıyla; % 3.9'u (n=17) akrabasıyla; % 6.7'si (n=29) tek başına; % 9.9'u (n=43) arkadaşıyla; % 31.7'si (n=138) yurttan; % 3.4'ü (n=15) diğer şekilde yaşamaktadır (Tablo 40).

Tablo 41. Baba eğitim durumu

Babanızın Eğitim Durumu		
	n	%
İlkokul mezunu	40	9.2
Ortaokul mezunu	28	6.4
Lise mezunu	117	26.9
Yüksekokul mezunu	247	56.8
Okumayazma bilmiyor	2	0.5
Okuma yazma biliyor	1	0.2
Toplam	435	100.0

Katılımcıların babalarının % 9.2'si (n=40) ilkokul; % 6.4'ü (n=28) ortaokul; % 26.9'u (n=117) lise; % 56.8'i (n=247) yüksekokul mezunu; % 0.5'i (n=2) okuma-yazma bilmiyor; % 0.2'si (n=1) okuma-yazma biliyordur (Tablo 41).

Tablo 42. Anne eğitim durumu

Annenizin Eğitim Durumu		
	n	%
İlkokul mezunu	75	17.2
Ortaokul mezunu	45	10.3
Lise mezunu	159	36.6
Yüksekokul mezunu	137	31.5
Okumayazma bilmiyor	9	2.1
Okuma yazma biliyor	10	2.3
Toplam	435	100.0

Katılımcıların annelerinin % 17.2'si (n=75) ilkokul; % 10.3'ü (n=45) ortaokul; % 36.6'sı (n=159) lise; % 31.5'i (n=137) yüksekokul mezunu; % 2.1'i (n=9) okuma-yazma bilmiyor; % 2.3'ü (n=10) okuma-yazma biliyordur (Tablo 42).

Tablo 43. Katılımcıların anne babalarının ilişkileri

Anne ve babanızın ilişkisi nasıldır?		
	n	%
Hiç anlamıyorlar	29	6.7
Az	37	8.5
Orta düzeyde	88	20.2
İyi	165	37.9
Çok iyi	116	26.7
Toplam	435	100.0

Katılımcıların anne babalarının % 6.7'si (n=29) hiç anlamıyor; % 8.5'i (n=37) az; % 20.2'si (n=88) orta düzeyde; % 37.9'u (n=165) iyi; % 26.7'si (n=116) ise çok iyi anlamaktadır (Tablo 43).

Tablo 44. Katılımcıların aileleriyle sorunlarını paylaşmaları

Sorunlarınızı ailenizle paylaşıyor musunuz ?		
	n	%
Hiçbir zaman	41	9.4
Nadiren	131	30.1
Çoğu zaman	202	46.4
Her zaman	61	14.0
Toplam	435	100.0

Katılımcıların % 9.4'ü (n=41) hiçbir zaman; % 30.1'i (n=131) nadiren; % 46.4'ü (n=202) çoğu zaman; % 14.0'ü (n=61) her zaman sorunlarını anne ve babasıyla paylaşmaktadır (Tablo 44).

Tablo 45. Katılımcıların sosyal aktivitelere katılım dağılımı

Üniversitenizdeki sosyal aktivitelere katılıyor musunuz?		
	n	%
Hiçbir zaman	50	11.5
Nadiren	117	26.9
Bazen	183	42.1
Sık	68	15.6
Çok sık	17	3.9
Toplam	435	100.0

Üniversite bünyesinde yapılan sosyal aktivitelere katılım sorusuna katılımcıların % 11.5'i (n=50) hiçbir zaman; % 26.9'u (n=117) nadiren; % 42.1'i (n=183) bazen; % 15.6'sı (n=68) sık; % 3.9'u (n=17) çok sık katıldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 45).

Tablo 46. Uyuşturucu / uyarıcı maddeler hakkında yanlış inanışlar

	Bilmiyorum		Emin değilim		Hayır		Evet		Toplam	
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır	7	1.6	20	4.6	9	2.1	399	91.7	435	100
Esrar kullananlar diğer maddeleri kullanmaya daha yatkındır	50	11.5	72	16.6	42	9.7	271	62.3	435	100
Gençlerin maddeler hakkında yeterli bilgileri vardır	13	3.0	121	27.8	252	57.9	49	11.3	435	100
Maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır	25	5.7	56	12.9	308	70.8	46	10.6	435	100
Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir	29	6.7	47	10.8	312	71.7	47	10.8	435	100
Madde kullananlar zayıf iradeliidir	24	5.5	85	19.5	90	20.7	236	54.3	435	100
Sorunları olanlar madde kullanır	23	5.3	121	27.8	132	30.3	159	36.6	435	100
Madde kullanmak cinsel gücü azaltır	168	38.6	94	21.6	54	12.4	119	27.4	435	100
Madde bağımlılığı tedavi edilemez	49	11.3	71	16.3	287	66.0	28	6.4	435	100
Kişi madde kullanımını denetleyebilir	54	12.4	111	25.5	127	29.2	143	32.9	435	100
Birkez madde kullanmaktan bir şey çıkmaz	22	5.1	71	16.3	280	64.4	62	14.3	435	100
İradem kuvvetlidir denesem de bir şey olmaz	37	8.5	116	26.7	191	43.9	91	20.9	435	100
Esrar bağımlılık yapmaz	36	8.3	60	13.8	265	60.9	74	17.0	435	100
Bir arkadaşına maddeyi bırakması için yardım edebilirim	25	5.7	36	8.3	30	6.9	344	79.1	435	100
Maddelerin etkilerini merak ediyorum	6	1.4	31	7.1	275	63.2	123	28.3	435	100

Madde kullanımına başlama tehlikesi tanımadık kişilerden gelir	50	11.5	117	26.9	194	44.6	74	17.0	435	100

“Uyuşturucu / uyarıcı maddeler sağlığa zararlıdır” cümlesine katılımcıların % 1.6’sı (n=7) bilmiyorum; % 4.6’sı (n=20) emin değilim; % 2.1’i (n=9) hayır; % 91.7’si (n=399) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındırlar” cümlesine katılımcıların % 11.5’i (n=50) bilmiyorum; % 16.6’sı (n=72) emin değilim; % 9.7’si (n=42) hayır; % 62.3’ü (n=271) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Gençlerin uyuşturucu / uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri vardır” cümlesine katılımcıların % 3.0’ü (n=13) bilmiyorum; % 27.8’i (n=121) emin değilim; % 57.9’u (n=252) hayır; % 11.3’ü (n=49) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Uyuşturucu / uyarıcı maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır” cümlesine katılımcıların % 5.7’si (n=25) bilmiyorum; % 12.9’u (n=56) emin değilim; % 70.8’i (n=308) hayır; % 10.6’sı (n=46) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir” cümlesine katılımcıların % 6.7’si (n=29) bilmiyorum; % 10.8’i (n=47) emin değilim; % 71.7’si (n=312) hayır; % 10.8’i (n=47) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Uyuşturucu / uyarıcı maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır” cümlesine katılımcıların % 5.5’i (n=24) bilmiyorum; % 19.5’i (n=85) emin değilim; % 20.7’si (n=90) hayır; % 54.3’ü (n=236) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar” cümlesine katılımcıların % 5.3’ü (n=23) bilmiyorum; % 27.8’i (n=121) emin değilim; % 30.3’ü (n=132) hayır; % 36.6’sı (n=159) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmak cinsel gücü azaltır” cümlesine katılımcıların % 38.6’sı (n=168) bilmiyorum; % 21.6’sı (n=94) emin değilim; % 12.4’ü (n=54) hayır; % 27.4’ü (n=119) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez” cümlesine katılımcıların % 11.3’ü (n=49) bilmiyorum; % 16.3’ü (n=71) emin değilim; % 66.0’sı (n=287) hayır; % 6.4’ü (n=28) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir” cümlesine katılımcıların % 12.4’ü (n=54) bilmiyorum; % 25.5’i (n=111) emin değilim; % 29.2’si (n=127) hayır; % 32.9’u (n=143) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Bir kez uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmaktan bir şey çıkmaz” cümlesine katılımcıların % 5.1’i (n=22) bilmiyorum; % 16.3’ü (n=71) emin değilim; % 64.4’ü (n=280) hayır; % 14.3’ü (n=62) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam” cümlesine katılımcıların % 8.5’i (n=37) bilmiyorum; % 26.7’si (n=116) emin değilim; % 43.9’u (n=191) hayır; % 20.9’u (n=91) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Esrar bağımlılık yapmaz” cümlesine katılımcıların % 8.3’ü (n=36) bilmiyorum; % 13.8’i (n=60) emin değilim; % 60.9’u (n=265) hayır; % 17.0’si (n=74) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Bir arkadaşım uyuşturucu / uyarıcı madde kullansa ben bırakmasına yardımcı olurum” cümlesine katılımcıların % 5.7’si (n=25) bilmiyorum; % 8.3’ü (n=36) emin değilim; % 6.9’u (n=30) hayır; % 79.1’i (n=344) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Uyuşturucu / uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum” cümlesine katılımcıların % 1.4’ü (n=6) bilmiyorum; % 7.1’i (n=31) emin değilim; % 63.2’si (n=275) hayır; % 28.3’ü (n=123) evet şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullanımına başlama tehlikesi kişilere tanımadıkları insanlardan gelir” cümlesine katılımcıların % 11.5’i (n=50) bilmiyorum;

% 26.9'u (n=117) emin değilim; % 44.6'sı (n=194) hayır; % 17.0'i (n=74) evet şeklinde cevap vermişlerdir (Tablo 46).

Tablo 47. Madde kullananlara yönelik tutumlar ve değerlendirmeler

	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Biraz katılıyorum		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Md kullananlar kendilerini daha değerli hissederler	115	26.4	179	41.1	96	22.1	44	10.1	1	0.2
Md kullananlar daha fazla olumlu özellikleri olduğuna inanırlar	105	24.1	171	39.3	95	21.8	60	13.8	4	0.9
Md kullananlar kendilerini başarısız görürler	24	5.5	99	22.8	149	34.3	133	30.6	30	6.9
Md kullananlar sosyal hayatta diğer insanlar kadar başarılı olabilirler	65	14.9	156	35.9	113	26.0	83	19.1	18	4.1
Md kullananlar kendilerinde gurur duyacak bir şey bulmazlar	21	4.8	127	29.2	149	34.3	116	26.7	22	5.1
Md kullananlar kendilerine olumlu bir tutum içindedirler	72	16.6	221	50.8	88	20.2	50	11.5	4	0.9
Md kullananlar hayatlarından memnundur	82	18.9	211	48.5	95	21.8	42	9.7	5	1.1
Md kullananlar kendilerine daha fazla saygı duymak isterler	37	8.5	127	29.2	111	25.5	130	29.9	30	6.9
Md kullananların kendilerine güveni zayıftır	26	6.0	64	14.7	96	22.1	172	39.5	77	17.7
Md kullananlar kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler	23	5.3	68	15.6	126	29.0	157	36.1	61	14.0
Md kullananlar yeterli olmadıklarını düşünürler	19	4.4	46	10.6	130	29.9	189	43.4	51	11.7

”Madde kullananlar kendilerini daha değerli hissederler” cümlesine katılımcıların % 26.4’ü (n=115) hiç katılmıyorum; % 41.1’i (n=179) katılmıyorum; % 22.1’i (n=96) biraz katılıyorum; % 10.1’i (n=44) katılıyorum, % 0.2’si (n=1) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar kendilerinde daha fazla olumlu özellik olduğunu düşünürler” cümlesine katılımcıların % 24.1’i (n=105) hiç katılmıyorum; % 39.3’ü (n=171) katılmıyorum; % 21.8’i (n=95) biraz katılıyorum; % 13.8’i (n=60) katılıyorum,% 0.9’u (n=4) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğilimindedirler” cümlesine katılımcıların % 5.5’i (n=24) hiç katılmıyorum; % 22.8’i (n=99) katılmıyorum; % 34.3’ü (n=149) biraz katılıyorum; % 30.6’sı (n=133) katılıyorum, % 6.9’u (n=30) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler” cümlesine katılımcıların % 14.9’u (n=65) hiç katılmıyorum; % 35.9’u (n=156) katılmıyorum; % 26.0’sı (n=113) biraz katılıyorum; % 19.1’i (n=83) katılıyorum, % 4.1’i (n=18) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla bir şey bulamazlar” cümlesine katılımcıların % 4.8’i (n=21) hiç katılmıyorum; % 29.2’si (n=127) katılmıyorum; % 34.3’ü (n=149) biraz katılıyorum; % 26.7’si (n=116) katılıyorum,% 5.1’i (n=22) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedir” cümlesine katılımcıların % 16.6’sı (n=72) hiç katılmıyorum; % 50.8’i (n=221) katılmıyorum; % 20.2’si (n=88) biraz katılıyorum; % 11.5’i (n=50) katılıyorum, % 0.9’u (n=4) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından memnundurlar” cümlesine katılımcıların % 18.9’u (n=82) hiç katılmıyorum; % 48.5’i (n=211) katılmıyorum; % 21.8’i (n=95) biraz katılıyorum; % 9.7’si (n=42) katılıyorum, % 1.1’i (n=5) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi” cümlesine katılımcıların % 8.5’i (n=37) hiç katılmıyorum; % 29.2’si (n=127) katılmıyorum; % 25.5’i (n=111) biraz katılıyorum; % 29.9’u (n=130) katılıyorum, % 6.9’u (n=30) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananların kendilerine güveni zayıftır” cümlesine katılımcıların % 6.0’sı (n=26) hiç katılmıyorum; % 14.7’si (n=64) katılmıyorum; % 22.1’i (n=96) biraz katılıyorum; % 39.5’i (n=172) katılıyorum,% 17.7’si (n=77) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler” cümlesine katılımcıların % 5.3’ü (n=23) hiç katılmıyorum; % 15.6’sı (n=68) katılmıyorum; % 29.0’u (n=126) biraz katılıyorum; % 36.1’i (n=157) katılıyorum, % 14.0’ü (n=61) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

”Madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler” cümlesine % 4.4’ü (n=19) hiç katılmıyorum; % 10.6’sı (n=46) katılmıyorum; % 29.9’u (n=130) biraz katılıyorum; % 43.4’ü (n=189) katılıyorum, % 11.7’si (n=51) tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir (Tablo 47).

Katılımcıların Madde Kullanımına Yönelik Bulgular:

Katılımcılara daha önce hiç uyuşturucu / uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı sorulduğunda alınan yanıtlar şöyledir :

Tablo 48. Katılımcıların uyuşturucu / uyarıcı madde kullanım deneyimleri

Aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizin için geçerlidir ?		
	n	%
Hiç kullanmadım	325	74.7
Bir kez denedim	41	9.4
İki kez yada daha fazla kullandım	63	14.5
Sürekli kullanıyorum	6	1.4
Toplam	435	100.0

Katılımcıların % 74.7'si (n=325) hiç madde kullanmamış; % 9.4'ü (n=41) bir kez denemiş; % 14.5'i (n=63) iki kez yada daha fazla kez kullanmış; % 1.4'ü (n=6) sürekli kullanmakta olduklarını bildirmişlerdir (Tablo 48).

Tablo 49. Katılımcıların sigara, alkol, ecstasy ve esrar kullanımı

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sigara kullanıyor musunuz ?	191	43.9	244	56.1	435	100.0
Alkol kullanıyor musunuz ?	287	66.0	148	34.0	435	100.0
Esrar kullanıyor musunuz ?	56	12.9	379	87.1	435	100.0
Ecstasy kullanıyor musunuz ?	22	5.1	413	94.9	435	100.0

Katılımcıların % 43.9'u (n=191) sigara kullanmakta; % 56.1'i (n=244) kullanmamaktadır. Sigara kullanımı cinsiyet farklılığı açısından değerlendirildiğinde ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Katılımcıların % 66.0'sı (n=287) alkol kullanmakta; % 34.0'ü (n=148) alkol kullanmamaktadır. Alkol kullanımı katılımcıların cinsiyet farklılıklarına dayalı olarak değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların % 12.9'u (n=56) esrar kullandıklarını bildirirken % 87.1'i (n=379) esrar kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Esrar kullanımı

cinsiyet bazında değerlendirildiğinde erkek katılımcıların esrar kullanım oranı %15.9 (n=34) iken kız katılımcıların % 10.0'ı (n=22) esrar kullandıklarını bildirmişlerdir. Bu cinsiyet farklılığı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($X^2(1)=3.41$; $p=0.044$).

Katılımcıların % 5.1'i (n=22) ecstasy kullandıklarını bildirirken, % 94.9'u (n=413) ecstasy kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Ecstasy kullanımını cinsiyet farklılıklar için değerlendirildiğinde istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Tablo 49).

	Kesinlikle onaylıyorum		Onaylıyorum		Onaylamıyorum		Kesinlikle onaylamıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Günde birkaç sigara içmek	36	8.3	131	30.1	118	27.1	150	34.5
Günde 1 veya daha fazla paket sigara içmek	18	4.1	52	12.0	134	30.8	231	53.1
Bir kere esrar denemek	15	3.4	80	18.4	89	20.5	251	57.7
Bazen esrar kullanmak	9	2.1	47	10.8	93	21.4	286	65.7
Düzenli esrar kullanmak	7	1.6	11	2.5	63	14.5	354	81.4
Bir kere eroin denemek	6	1.4	6	1.4	57	13.1	366	84.1
Düzenli eroin kullanmak	0	0.0	0	0.0	58	13.3	377	86.7
Bazen alkol almak	92	21.1	218	50.1	46	10.6	79	18.2
Günde beş veya daha fazla	9	2.1	24	5.5	115	26.4	287	66.0

kadeh alm								

Araştırmaya katılanların % 8.3'ü (n=36) günde birkaç sigara içmeyi kesinlikle onaylamakta; % 30.1'i (n=131) onaylamakta; % 27.1'i (n=118) onaylamamakta; % 34.5'i (n=150) kesinlikle onaylamamaktadır.

Araştırmaya katılanların % 4.1'i (n=18) günde bir paket sigara içmeyi kesinlikle onaylamakta; % 12.0'si (n=52) onaylamakta; % 30.8'i (n=134) onaylamamakta; % 53.1'i (n=231) kesinlikle onaylamamaktadır.

Katılımcıların % 3.4'ü (n=15) bir kere esrar denemeyi kesinlikle onaylamakta; % 18.4'ü (n=80) onaylamakta; % 20.5'i (n=89) onaylamamakta; % 57.7'si (n=251) kesinlikle onaylamamaktadır.

Katılımcıların % 2.1'i (n=9) bazen esrar denemeyi kesinlikle onaylamakta; % 10.8'i (n=47) onaylamakta; % 21.4'ü (n=93) onaylamamakta; % 65.7'si (n=286) kesinlikle onaylamamaktadır.

Araştırmaya katılanların % 1.6'sı (n=7) düzenli esrar içmeyi kesinlikle onaylamakta; % 2.5'i (n=11) onaylamakta; % 14.5'i (n=63) onaylamamakta; % 81.4'ü (n=354) kesinlikle onaylamamaktadır.

Araştırmaya katılanların % 1.4'ü (n=6) bir kere eroin denemeyi kesinlikle onaylamakta; % 1.4'ü (n=6) onaylamakta; % 13.1'i (n=57) onaylamamakta; % 84.1'i (n=366) kesinlikle onaylamamaktadır.

Katılımcıların hiçbiri düzenli eroin kullanmayı onaylamamıştır bunun yanı sıra; % 13.3'ü (n=58) onaylamamakta; % 86.7'si (n= 377) kesinlikle onaylamamaktadır.

Katılımcıların % 21.1'i (n=92) bazen alkol almayı kesinlikle onaylamakta; % 50.1'i (n=218) onaylamakta; % 10.6'sı (n=46) onaylamamakta; % 18.2'si (n=79) kesinlikle onaylamamaktadır.

Araştırmaya katılan cevaplayıcıların % 2.1'i (n=9) günde beş veya daha fazla bardak alkol almayı kesinlikle onaylamakta; %5.5'i (n=24) onaylamakta; % 26.4'ü (n=115) onaylamamakta; % 66.0'sı (n=287) kesinlikle onaylamamaktadır (Tablo 50).

Tablo 51. Üniversitelerde yapılan önleme programlarına katılımcıların ilgi düzeyleri

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerinden haberdar mısınız ?		
	n	%
Haberdarım, aktifim	53	12.2
Hiç haberim yok	140	32.2
Böyle aktiviteler yok bizde	145	33.3
Haberim olsa aktif olmak isterdim	97	22.3
Toplam	435	100.0

Üniversitenizde uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerinden haberdar mısınız sorusuna katılımcıların cevapları; % 12.2'si (n=53) haberdarım; % 32.2'si (n=140) hiç haberim yok;% 33.3'ü (n=145) böyle aktiviteler bizde yok;% 22.3'ü (n=97) haberim olsa aktif olmak isterdim şeklinde olmuştur (Tablo 51).

Tablo 52. Üniversitelerde açılması önerilen bağımlılık seçmeli dersine katılımcıların gösterdiği ilgi

Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz ?		
	n	%
Evet, kesinlikle almak isterim	379	87.1
Hayır, hiç ilgi duymuyorum	41	9.4
Gereksiz olduğu düşüncesindeyim	15	3.4
Toplam	435	100.0

Üniversitenizde uyuşturucu/uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir: Katılımcıların % 87.1'i (n=379) evet, kesinlikle almak isterim; % 9.4'ü (n=41) hayır, hiç ilgi duymuyorum; % 3.4'ü (n=15) gereksiz olacağı düşüncedeyim yanıtını vermişlerdir (Tablo 52).

Tablo 53. Anne / baba eğitim ve birlikteliği, sorun paylaşımı, akademik başarı ilişkilendirmesi

		anneeğitim	babaeğitim	paylaşım	annebaba birlikteliği	başarı puanı
Annenin eğitimi	İlişki	1.000	0.446	0.097	0.125	0.012
	Anlamlılık	.	0.000	0.043	0.009	0.798
Babanın eğitimi	İlişki	0.446	1,000	0.112	0.056	-0.026
	Anlamlılık	0.000	.	0.019	0.243	0.591
Paylaşım	İlişki	0.097	0,112	1.000	0.074	0.026
	Anlamlılık	0,043	0,019	.	0,122	0,583
Annebaba birlikteliği	İlişki	0,125	0,056	0,074	1,000	0,112
	Anlamlılık	0,009	0,243	0,122	.	0,019

Annenin eğitimi ile babanın eğitimi arasında % 44.6 düzeyinde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.000$). Annenin eğitim düzeyi arttıkça babanın eğitim düzeyi de artıyor. Annenin eğitimi ile paylaşım arasında % 9.7 düzeyinde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.043$). Annenin eğitim düzeyi arttıkça katılımcıların anneleri ile sorunlarını paylaşma oranları artmaktadır. Annenin eğitimi ile anne baba birlikteliği arasında % 12.5 düzeyinde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.009$). Annenin eğitim düzeyi arttıkça anne baba ilişkisinin devamlılığı ve kalitesi de artmaktadır. Babanın eğitimi ile paylaşım arasında % 11.2 düzeyinde

pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.019$). Babaların eğitim düzeylerinin artmasıyla katılımcıların babalarıyla sorunlarını paylaşma oranları artmaktadır. Diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anne baba birlikteliği ile akademik başarı arasında % 11.2 düzeyinde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.019$). Anne baba birlikteliği var ise başarı düzeyi yükselmekte; anne baba birlikteliği sorunlu olmaya başladıkça başarı düzeyi düşmektedir (Tablo 53).

Tablo 54. “İradem kuvvetlidir, uyuşturucu/uyarıcı madde kullansam da bağımlı olmam” ifadesine “evet” yanıtını verenlerin sigara, alkol , esrar ve ecstasy kullanımları

İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam			Sigara kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Evet	n	42	49	91
		%	46.0	54.0	100.0
			Alkol kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Evet	n	66	25	91
		%	73.0	27.0	100.0
			Esrar kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Evet	n	21	70	91
		%	23.0	77.0	100.0
			Ecstasy kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Evet	n	5	86	91
		%	5.0	95.0	100.0

İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam diyenlerin % 46.0’sı (n=42) sigara; % 73.0’ü (n=66) alkol; % 23.0’ü (n=21) esrar; % 5.0’i (n=5) ecstasy kullanmaktadır (Tablo 54).

Tablo 55. “Esrar bağımlılık yapmaz” ifadesine “evet” yanıtını verenlerin esrar kullanımı

Esrar bağımlılık yapmaz			Esrar kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	
	Evet	n	29	45	74
		%	39	61	100

Esrar bağımlilik yapmaz diyenlerin %39.0’u (n=29) esrar kullanmaktadır (Tablo 55).

Tablo 56. “Uyuşturucu / uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum” ifadesine “evet” yanıtını verenlerin sigara,alkol, esrar ve ecstasy kullanımı

		Uyuşturucu/uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum
		Evet
Sigara kullanıyor musunuz?	%	46.34
Alkol kullanıyor musunuz?	%	69.92
Esrar kullanıyor musunuz?	%	16.26
Ecstasy kullanıyor musunuz?	%	7.32

Uyuşturucu / uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum diyenlerin % 46.34’ü sigara; % 69.92’si alkol; % 16.26’sı esrar; % 7.32’si ecstasy denemiştir (Tablo 56).

Tablo 57. “Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir” ifadesine “evet” yanıtı verenlerin sigara, alkol ve esrar kullanımı

Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir			Sigara kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	Evet
	Evet	n	36	11	47
		%	77.0	23.0	100.0
			Alkol kullanıyor musunuz ?		Toplam
			Evet	Hayır	Evet
	Evet	n	38	9	47
		%	81.0	19.0	100.0
			Esrar kullanıyor musunuz ?		Toplam
			evet	hayır	evet
	Evet	n	20	27	47
		%	43.0	57.0	100.0

Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir diyenlerin % 77.0’si (n=36) sigara; % 81.0’i (n=38) alkol; % 43.0’ü (n=20) esrar kullanmaktadır (Tablo 57).

Tablo 58. “Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir” ifadesine “evet” yanıtı verenlerin hem sigara, hem alkol hem de esrar kullanımı

Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir	Sigara kullanıyor musunuz	Alkol kullanıyor musunuz	Esrar kullanıyor musunuz	%
Evet	Evet	Evet	Evet	8.0

Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir cümlesine “evet” diyenlerin % 8.0’i hem esrar hem alkol hem de sigara kullanmaktadır (Tablo 58).

Tablo 59. Madde kullananlara yönelik olumlu tutum içinde olan katılımcıların sigara, alkol, esrar ve ecstasy kullanımı

	Sigara kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	13	13	26
%	50	50	100
	Alkol kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	23	3	26
%	88	12	100
	Esrar kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	11	15	26
%	42	58	100
	Ecstasy kullanıyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	5	21	26
%	19	81	100

Madde kullananlar kendilerini daha değerli hissederler, madde kullananlar kendilerinde daha fazla olumlu özellik olduğunu düşünürler, madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler, madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedirler, madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından

memnundurlar cümlelerine “katılıyorum”, “tamamen katılıyorum”, veya “biraz katılıyorum” diye yanıt verenlerin % 50.0’si (n=13) sigara; % 88.0’i (n=23) alkol; % 42.0’si (n=11) esrar; % 19.0’u (n=5) ecstasy kullanmaktadır (Tablo 59).

Tablo 60. Madde kullananlara yönelik olumsuz tutum içinde olan katılımcıların sigara, alkol, esrar ve ecstasy kullanımı

	Sigara kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	57	72	129
%	44	56	100
	Alkol kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	82	47	129
%	64	36	100
	Esrar kullanıyor musunuz ?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	12	117	129
%	9	91	100
	Ecstasy kullanıyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
n	4	125	129
%	3	97	100

Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğimindedirler, madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla birşey bulamazlar, madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi, madde kullananların kendilerine güveni zayıftır, madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler, madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler cümlelerine “katılıyorum”, “tamamen katılıyorum”, veya “bazen katılıyorum” diyenlerin % 44.0’ü (n=57) sigara; % 64.0’ü (n=82) alkol; % 9.0’u (n=12) esrar; % 3.0’ü (n=4) ecstasy kullanmaktadır (Tablo 60).

Tablo 61. Bağımlılık yapıcı maddelere yönelik inanışların cinsiyet farklılıkları yönünden değerlendirmesi

Bağımlılık yapıcı maddelere yönelik inanışlar	t	df	Anlamlılık
Uyuşturucu / uyarıcı maddeler sağlığa zararlıdır	0,58	433	0,563
Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır	- 0,32	433	0,746
Gençlerin uyuşturucu / uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri vardır	- 0,96	433	0,338
Uyuşturucu / uyarıcı maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır	0,65	433	0,517
Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir	1,77	433	0,078
Uyuşturucu / uyarıcı maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır	0,03	433	0,974
Sorunları olan kişiler uyuşturucu/uyarıcı madde kullanıcılarıdır	0,41	433	0,684
Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmak cinsel gücü azaltır	3,38	433	0,001
Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez	1,44	433	0,151
Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir	2,86	433	0,004
Bir kez uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmaktan birşey çıkmaz	1,65	433	0,100
İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri densesem de bağımlı olmam	0,73	433	0,463
Esrar bağımlılık yapmaz	3,01	433	0,003
Bir arkadaşım uyuşturucu /uyarıcı madde kullansa ben	-	433	0,665

bırakmasına yardımcı olabilirim	0,43		
Uyuşturucu / uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum	- 1,46	433	0,144
Madde kullanımına başlama tehlikesi kişilere tanımadıkları insanlardan gelir	0,31	433	0,760

	Cinsiyet	n	Ortalama
Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmak cinsel gücü azaltır	Erkek	214	2,49
	Kız	221	2,09
Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir	Erkek	214	2,97
	Kız	221	2,69
Esrar bağımlılık yapmaz	Erkek	214	2,98
	Kız	221	2,76

Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmak cinsel gücü azaltır cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0,001$). Erkeklerin ortalaması (2.49) kızların ortalamasına (2.09) göre daha yüksektir.

Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0,004$). Erkeklerin ortalaması (2.97) kızların ortalamasına (2.69) göre daha yüksektir.

Esrar bağımlılık yapmaz cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0,003$). Erkeklerin ortalaması (2.98) kızların ortalamasına (2.76) göre daha yüksektir.

Diğer değişkenlerin değerlendirmesinde katılımcıların bildirmiş oldukları inanışlarda cinsiyet yönünden anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir (Tablo 61).

Tablo 62. Madde kullanımına yönelik tutumların cinsiyet farklılıkları açısından değerlendirilmesi

Madde kullanımına yönelik tutumlar	t	df	Anlamlılık
Madde kullananlar kendilerini daha değerli hissederler	1.08	433	0.281
Madde kullananlar kendilerinde daha fazla olumlu özellik olduğunu düşünürler	1.14	433	0.255
Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğilimindedirler	- 2.06	433	0.040
Madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler	3.99	433	0.000
Madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla birşey bulamazlar	- 2.52	433	0.012
Madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedirler	2.99	433	0.003
Madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından memnundurlar	2.64	433	0.009
Madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi	- 1.98	433	0.049
Madde kullananların kendilerine güveni zayıftır	- 3.13	433	0.002
Madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle bir işe yaramadıklarını düşünürler	- 3.37	433	0.001
Madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler	- 3.15	433	0.002

	Cinsiyet	n	Ortalama
Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğilimindedirler	Erkek	214	3.00
	Kız	221	3.20
Madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler	Erkek	214	2.82
	Kız	221	2.42
Madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla birşey bulamazlar	Erkek	214	2.86
	Kız	221	3.10
Madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedirler	Erkek	214	2.43
	Kız	221	2.17
Madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından memnundurlar	Erkek	214	2.37
	Kız	221	2.14
Madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi	Erkek	214	2.87
	Kız	221	3.08
Madde kullananların kendilerine güveni zayıftır	Erkek	214	3.31
	Kız	221	3.65
Madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler	Erkek	214	3.21
	Kız	221	3.55
Madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler	Erkek	214	3.33
	Kız	221	3.62

Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğilimindedirler cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların

ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.040$). Kızların ortalaması (3.20) erkeklerin ortalamasına (3.00) daha yüksektir.

Madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.000$). Erkeklerin ortalaması (2.82) kızların ortalamasına (2.42) göre daha yüksektir.

Madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla birşey bulamazlar cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.012$). Kızların ortalaması (3.10) erkeklerin ortalamasına göre (2.86) daha yüksektir.

Madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedirler cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.003$). Erkeklerin ortalaması (2.43) kızların ortalamasına (2.17) göre daha yüksektir.

Madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından memnundurlar cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.009$). Erkeklerin ortalaması (2.37) kızların ortalamasına (2.14) göre daha yüksektir.

Madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.049$). Kızların ortalaması (3.08) erkeklerin ortalamasına (2.87) göre daha yüksektir.

Madde kullananların kendilerine güveni zayıftır cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.002$). Kızların ortalaması (3.65) erkeklerin ortalamasına (3.31) göre daha yüksektir.

Madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.001$). Kızların ortalaması (3.55) erkeklerin ortalamasına (3.21) göre daha yüksektir.

Madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler cümlesine kızların ve erkeklerin verdiği yanıtların ortalaması istatistiksel olarak farklıdır ($p=0.002$). Kızların ortalaması (3.62) erkeklerin ortalamasına (3.33) göre daha yüksektir (Tablo 62).

Tablo 63. Katılımcıların madde kullanımı deneyimleri ile kullanımına yönelik tutumları

Tutumlar	Madde kullanımı deneyimi	
	Günde birkaç sigara içmek	İlişki
Anlamlılık		0.000
Günde bir paket sigara içmek	İlişki	-0.312
	Anlamlılık	0.000
Bir kere esrar denemek	İlişki	-0.502
	Anlamlılık	0.000
Bazen esrar içmek	İlişki	-0.491
	Anlamlılık	0.000
Düzenli esrar içmek	İlişki	-0.332
	Anlamlılık	0.000
Bazen alkol almak	İlişki	-0.243
	Anlamlılık	0.000
Günde bir iki bardak alkol almak	İlişki	-0.220
	Anlamlılık	0.000
Günde 5 veya daha fazla bardak alkol almak	İlişki	-0.230
	Anlamlılık	0.000
Bir kere kokain denemek	İlişki	-0.142
	Anlamlılık	0.003
Bazen yatıştırıcı bir hap içmek	İlişki	-0.147
	Anlamlılık	0.002

Madde kullanımı deneyimi ile günde birkaç sigara içmeye yönelik tutum arasında % 22.0 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); günde bir paket sigara içmeye yönelik tutum ile arasında % 31.2 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); bir kere esrar denemeye yönelik tutum ile arasında % 50.2 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); bazen esrar denemeye yönelik tutum ile arasında % 49.1 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); düzenli esrar içmeye yönelik tutum ile arasında % 33.2 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); bazen alkol almaya yönelik tutum ile arasında % 24.3 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); günde bir iki bardak alkol almaya yönelik tutum ile arasında % 22.0 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); günde beş veya daha fazla bardak alkol almaya yönelik tutum ile arasında % 23.0 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); bir kere kokain denemeye yönelik tutum ile arasında % 14.2 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.003$); bazen yatıştırıcı bir hap içmeye yönelik tutum ile arasında % 14.7 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki vardır ($p=0.002$).

Yukarıda bahsi geçen ilişki bulgular madde kullanımına yönelik tutumların sertleşmesiyle madde kullanım deneyiminin azaldığını belirtmektedir. Ayrıca diğer bir açıklama

ile madde kullanımına yönelik tutumlar yumuşadıkça madde kullanım deneyimi artmaktadır şeklinde de anlamlandırılabilir (Tablo 63).

Tablo 64. Anne ve babaların eğitim düzeyleri ile katılımcıların sigara, alkol, esrar ve ecstasye kullanımının ilişkilendirilmesi

		Babanın eğitimi	Annenin eğitimi
Sigara kullanıyor musunuz ?	İlişki	0,005	-0,027
	Anlamlılık	0,918	0,578
Alkol kullanıyor musunuz ?	İlişki	-0,224	-0,162
	Anlamlılık	0,000	0,001
Esrar kullanıyor musunuz ?	İlişki	-0,099	-0,109
	Anlamlılık	0,039	0,022
Ecstasye kullanıyor musunuz ?	İlişki	0,005	0,015
	Anlamlılık	0,922	0,761

Babanın eğitimi ile katılımcıların alkol kullanımı arasında % 22.4 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.000$); esrar kullanımı arasında % 9.9 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki vardır ($p=0.039$).

Annenin eğitimi ile katılımcıların alkol kullanımı arasında % 16.2 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki ($p=0.001$);

esrar kullanımını arasında % 10.9 düzeyinde negatif anlamlı bir ilişki vardır ($p=0.022$) (Tablo 64).

Akran Eğitim Programı Bulguları

Akran eğitim programına katılmak için 27 üye başvuruda bulunmuştur. Başvuranların % 85.1'i (n=23) kız, %14.9'u (n= 4) erkektir. Katılımcılara eğitim başvurusu sırasında uygulanan NEO Büyük Beş Kişilik Envanteri bulguları şöyledir : Envanterde yer alan beş kişilik bileşenin puanlaması istatistiksel yöntemler aracılığıyla örneklem baz alınarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda temel alınan puanlama şöyledir : Nörotizm ekseninde 0-14 puan arası çok düşük, 15-21 puan arası düşük, 22-27 puan arası normal, 28-30 puan arası yüksek, 31 puan ve üzeri çok yüksek olarak belirlenmiştir. Dışadönüklük eksenini için 0-23 puan arası çok düşük, 24-28 puan arası düşük, 29-34 puan arası normal, 35-37 puan arası yüksek, 38 puan ve üzeri ise çok yüksek olarak belirlenmiştir. Yeni deneyimlere açık olma eksenini için 0-23 puan arası çok düşük, 24-27 puan arası düşük, 28- 32 puan arası normal, 33-34 puan arası yüksek, 35 puan ve üzeri ise çok yüksek olarak belirlenmiştir. Uyumluluk eksenini için 0-27 puan arası çok düşük, 28-32 puan arası düşük, 33-35 puan arası normal, 36-37 puan arası yüksek, 38 puan ve üzeri çok yüksek olarak belirlenmiştir. Disiplinlilik eksenini için 0-23 puan arası çok düşük, 24-29 puan arası düşük, 30-35 puan arası normal, 36-38 puan arası yüksek, 39 puan ve üzeri ise çok yüksek olarak belirlenmiştir.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda grup içi dağılıma bakıldığında ise grup dinamiklerinin istenilir düzeyde olmasını sağlayacak bulgular elde edilmiştir.

Tablo 66. NEO Büyük Beş - Kişilik Envanteri verilerinin eksenlerine göre katılımcıların dağılımı

	Nörotizm		Dışa dönüklük		Yeniliklere açıklık		Uyumluluk		Disiplinlilik	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çok düşük	4	14.8	3	11.1	4	14.8	3	11.1	4	14.8
Düşük	7	25.9	7	25.9	5	18.5	9	33.3	5	18.5
Normal	9	33.3	9	33.3	9	33.3	6	22.2	9	33.3
Yüksek	2	7.4	3	11.1	4	14.8	4	14.8	4	14.8
Çok Yüksek	5	18.5	5	18.5	5	18.5	5	18.5	5	18.5

Tabloda yer alan değerler doğrultusunda eğitime katılmak için başvuruda bulunan 27 gönüllü ye eğitime kabul edilmiştir. Eğitim ncesi Ekler’de yer alan Eğitim ncesi önbilgi Değerlendirme Formu katılımcılara dağıtılmıştır ve doldurmaları istenmiştir. Elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 67. Eğitim öncesi önbilgi değerlendirme formu verileri

	Doğru cevap %		Doğru cevap %
Soru 1	21.0 (n=6)	Soru 11	100.0 (n=27)
Soru 2	30.0 (n=8)	Soru 12	88.0 (n= 24)
Soru 3	2.0 (n=1)	Soru 13	46.0 (n=12)
Soru 4	46.0 (n=12)	Soru 14	7.0 (n=2)
Soru 5	63.0 (n=17)	Soru 15	22.0 (n= 6)
Soru 6	12.0 (n=3)	Soru 16	87.0 (n= 23)
Soru 7	8.0 (n=2)	Soru 17	71.0 (n=19)
Soru 8	16.0 (n=4)	Soru 18	2.0 (n=1)
Soru 9	72.0 (n=19)	Soru 19	71.0 (n= 19)
Soru 10	81.0 (n=22)	Soru 20	37.0 (n= 10)
		Soru 21	11.0 (n=3)
		Soru 22	89.0 (n=24)
		Soru 23	14.0 (n=4)

Soru 24	76.0 (n=21)

Tablo 68. Eğitim Sonrası Bilgi Değerlendirme Formu'na katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı

	Doğru cevap %		Doğru cevap %
Soru 1	100.0 (n=27)	Soru 11	100.0 (n=27)
Soru 2	100.0(n=27)	Soru 12	100.0 (n= 27)
Soru 3	100.0 (n=27)	Soru 13	100.0 (n= 27)
Soru 4	100.0 (n=27)	Soru 14	100.0 (n= 27)
Soru 5	100.0(n=27)	Soru 15	100.0 (n= 27)
Soru 6	100.0 (n=27)	Soru 16	100.0 (n= 27)
Soru 7	100.0 (n=27)	Soru 17	100.0 (n= 27)
Soru 8	100.0 (n=27)	Soru 18	100.0 (n= 27)
Soru 9	100.0 (n=27)	Soru 19	100.0 (n= 27)
Soru 10	100.0 (n=27)	Soru 20	100.0 (n= 27)
		Soru 21	100.0 (n= 27)
		Soru 22	100.0 (n= 27)

Soru 23	100.0 (n= 27)
Soru 24	100.0 (n= 27)

Katılımcıların eğitim öncesi ve eğitim sonrası bilgi değerlendirme formlarına vermiş oldukları doğru yanıt sayısı ortalama farkları karşılaştırıldığında aradaki fark istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur (eğitim öncesi doğru yanıt ortalaması = 10.70, ss= 6.22; eğitim sonrası doğru yanıt ortalaması =24.00, ss=0.0). Eğitim öncesi doğru yanıt ortalaması 10.70 iken eğitim sonrası doğru yanıt ortalamasının 24.00 (% 100.0) olması eğitimin içeriğinin katılımcılar tarafından özümsemiğini göstermekte olup, eğitimin başarılı geçtiğine dair önemli bir veridir.

Eğitime katılanların eğitimi değerlendirmeleri için eğitim sonunda doldurulması için dağıtılan formların verileri şöyledir :

Tablo 69. Eğitime katılanların eğitimi değerlendirme formuna verdikleri yanıtların dağılımı

	Tamamen Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Eğitmen konuya hakimdi.	%100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Aktarım açık ve netti.	%100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Eğitmen konuya ilgiyi canlı tutabildi.	% 100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Eğitim süresi yeterliydi.	% 67.0 (n=18)	% 33.0 (n=9)
Eğitmen zamanı çok iyi değerlendirdi.	% 81.4 (n=22)	% 18.6 (n=5)
Eğitmen soru sorulmasını teşvik etti ve yanıtladı.	% 88.8 (n=24)	% 10.2 (n= 3)
İlgiyi canlı tutacak her tür araç ve gereç kullanıldı.	% 100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Verilen örnekler hafızada kalacak türdü.	% 100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Eğitmen katılımı teşvik etti.	% 93.0 (n=25)	% 7.0 (n=2)
Eğitmenin genel performansı iyiydi.	% 100.0(n=27)	% 0.0 (n=0)
Bu eğitimden çok faydalandım.	% 100.0 (n=27)	% 0.0 (n=0)
Bu bilgileri kullanabileceğimi düşünüyorum.	% 93.0 (n=25)	% 7.0 (n=2)

Tablo 70. Eğitmenin eğitimi değerlendirme formuna verdiği yanıtlar

	Tamamen Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Eğitim genel olarak herkes için yararlı oldu.	√	
Katılım ve devamlılık iyiydi.	√	
Sorular için zaman yeterliydi.	√	
Planlanan her etkinliğine zaman yetti.	√	
Zaman iyi kullanıldı.	√	
Katılımcıların dikkat ve ilgisi canlı tutulabildi.	√	
Konu içeriği ve işleniş tarzı herkes için ilgi çekiciydi.	√	
Kullanılan eğitim materyali ilgi çekti.	√	
Sözel geribildirimler olumluydu.	√	
Genel olarak performansından memnun kaldım.	√	

4. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencileri arasında madde kullanımına yönelik inanışları, tutum ve davranışları değerlendirerek risk grubu olarak tanımlanan bu gruba yönelik madde kullanımını önleme amaçlı bir strateji ve program geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda uygulanmış olan iki anket , iki odak grubu çalışması ve bir önleme eğitim programının sonuçları bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu uygulamalardan elde edilen veriler doğrultusunda üniversite öğrencilerine yönelik madde kullanımını önleme programı ve stratejileri geliştirilmiştir. Pek çok farklı değişkeni ve bu değişkenler arasındaki ilişkilere yer veren bulgular bölümü araştırmanın amaç ve hedeflerine yönelik zengin katkıyı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın hedef grubunun üniversite öğrencileri olarak seçilmiş olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Ergenlikten yetişkinliğe geçiş olarak tanımlanan bu dönem birçok özelliğinden dolayı madde kullanımına yatkınlık açısından yüksek risk içeren bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Otonominin elde edilmesi, eğitim alanında serbestliğin ilan edilmesi (üniformadan serbest kıyafete geçiş, serbest ders seçimleri, tam zamanlı ve yapılandırılmış bir eğitim sisteminden daha rahat ve esnek bir eğitim sistemine geçiş gibi), yaş gereği bazı hakların elde edilmesi (sürücü ehliyetinin alınması, sigara ve alkol satın alım ve tüketim hakkının elde edilmesi, pek çok eğlence mekanına giriş hakkının kazanılması gibi),

farklı bir hayat akışının başlamasıyla gençlerin riskli davranışlar geliştirme olasılıklarının yükseldiği bu evre dikkatle üzerinde durulması gereken bir dönemdir. Dolayısıyla bu döneme ait risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi ve bu doğrultuda gerekli önleme çalışmalarının geliştirilmesi ve uygulanması için bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Önemle üzerinde durulan bu döneme ait bilgilerin en etkin şekilde elde edilmesi amacıyla bu çalışmada iki farklı anket kullanılmıştır. Bunun amacı ise yine bu dönemin özelliklerine dayandırılarak şu şekilde açıklanabilir: Üniversite öğrencilerinin konu hakkındaki tutum, inanış ve detaylı davranışlarını kapsayan bilgilere yer veren bir anketin çok uzun ve sıkıcı olabileceği, dolayısıyla katılımcıların dikkatlerinin dağılması ile soruların çoğunu ya boş bırakmak ya da yanıltıcı şekilde rastgele doldurmalarını önlemek amaçlı anket içerikleri ikiye bölünerek istenilen bilgilere iki anket aracılığıyla ulaşılması düşünülmüştür. İçeriğin yoğunluğu ve anketin uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda pek çok araştırmacı tarafından da önerilen bu çözüm araştırmada daha fazla kişiye ve daha fazla doğru bilgiye ulaşılmasını sağlamıştır (23). Araştırmalarda önemle üzerinde durulan bir nokta da anket yoluyla özellikle mahrem bilgiler içeren konularda (örneğin yasadışı davranış olması nedeniyle madde kullanımı, cinsellik, vs) elde edilen verilerin güvenilirliğinin düşük olma olasılığıdır (37). Her ne kadar çalışmaya katılan öğrencilere anonimite ve verilerin gizliliği konusunda güvence verilse de anket

çalışmalarında verilen yanıtların doğruluğu hakkında şüpheler her zaman bulunmaktadır. Bundan dolayı bu araştırmada iki anket çalışmasının yanı sıra iki odak grubu çalışmasının uygulanmış olması anketler aracılığıyla elde edilmiş bilgilerin bir açıdan doğruluğunu tespit etmeye yardımcı olmuştur. Odak grup çalışmalarının anket çalışmalarına oranla yapılandırılmış bir düzene sahip olması anketlerde yer verilmemiş ancak üniversite öğrencileri açısından önem taşıyan konu başlıklarına da değinilmesini mümkün kıldığından faydalı olmuştur.

Anketlerin ve odak grup çalışmalarının ana tema başlıkları ve soru grupları tamamen araştırmacının daha önce uygulamış olduğu grup ve anket çalışmalarından edinmiş olduğu deneyimler ve literatürde yer alan eleştirel makalelerden edinilen bilgiler doğrultusunda seçilmiş ve yapılandırılmıştır (23,36).

Yapılan değerlendirmeler sonucunda en göze çarpan bulgu cinsiyet farklılıklarının birçok parametreyi etkilediği yönündedir. Cinsiyete bağlı bu anlamlı farklılıklar önleme programı geliştirme ve uygulama açısından büyük önem taşımaktadır. Her iki anket çalışmasında da cinsiyet dağılımının eşit dağılıma yakın olması bulguların daha anlamlı olmasına imkan sağlamıştır. Cinsiyet dağılımı birinci ankette % 43.1 (n=181) erkeğe, % 56.9 (n=239) kız iken ikinci ankette % 49.2 (n=214) erkeğe, % 50.8 (n= 221) kız olarak saptanmıştır. Birinci ankette yaş ortalaması 20.90 (ss= 1.74), ikinci ankette ise 21.39 (ss=1.89) olarak hesaplanmıştır.

Benzer cinsiyet ve yaş dağılımları anket bulgularının birlikte değerlendirilebilmeleri açısından da büyük fayda sağlamıştır.

Sigara ve sigara ile ilişkili değişkenlerin değerlendirilmesi

Birinci ve ikinci anket verileri sigar kullanımı konusunda karşılaştırıldığında çok benzer bir tablo meydana gelmektedir. Birinci anket katılımcılarının % 44.8'i (n=188) sigara içtiğini bildirirken, ikinci anket katılımcılarının da % 43.9'u (n= 191) sigara içtiğini bildirmiştir. Her iki sonuca bakıldığında katılımcıların yarıya yakınının sigara kullandığı saptanmıştır. Ulusal çalışmalar incelendiğinde Türk gençliğinin sigara kullanım prevalansı % 25 ile % 60 arasında değişmektedir (12,13,14). Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmada elde edilen veriler diğer ulusal yayınlara benzerlik göstermektedir.

İlk sigara deneme yaşı sorusuna katılımcıların % 40.4'ü (n=122) 15 yaş öncesi yanıtını vermiştir. Yaş ilerledikçe sigara denemenin oranları düşüş göstermektedir ki bu da beklenen bir sonuçtur. Yapılan araştırmalar erken yaşta sigara denemenin bir yetişkinlik ispatı olduğuna dolayısıyla ne kadar erken sigara içmeyi dener ya da düzenli olarak içmeye başlarsa kullanıcıların kendilerini daha yetişkin hissetmelerine yol açtığına dikkat çekmektedir (13,14). İlerleyen yaş ile deneme olasılığının düşmesi de buna bağlıdır. Yaş kronolojik anlamda ilerlemiş olduğunda gençlerin yaş ispatına atfettikleri önem gerilediği gibi ayrıca halen ispat yolunda olanlar

ise bu süreci farklı aktivitelerle desteklemeyi tercih etmektedirler (örneğin sürücü ehliyeti ile ispatlanan araba kullanımı gibi). Bu veriler ve sigaranın zararları dikkate alındığında 15 yaş olarak bulunan sigara deneme yaşı büyük bir önem taşımaktadır. Erken yaşta deneme ve akabinde gelişen bağımlılık ile bireylerin uzun süreli sigara kullanımları söz konusu olduğunda öncelikle bireysel daha sonra da toplumsal sağlık açısından büyük bir risk oluşturmaktadır. Dolayısıyla ilköğretim ve liselere yönelik geliştirilen ve uygulanan önleme programlarında bu noktaya özel ilgi gösterilmelidir. Bulgular 18 yaş ve sonrasında deneme riskinin % 15-20'lere düştüğünü göstermektedir (4,17). Bu oran da göz ardı edilmemelidir. Üniversite çağına sigara kullanmadan gelmiş bir öğrencinin arkadaş etkisi ve yeni çevreye adaptasyon amaçlı sigara denemesinde bulunma riski dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira araştırmalar geç yaşta başlayan bağımlılıkların hayat boyu sürme olasılıklarının, daha erken yaşlarda başlayan kullanımlara oranla daha yüksek olduğunu bildirmektedir (19).

Düzenli sigara kullanımına başlama verilerine bakıldığında ise katılımcıların 17 yaş ve sonrasında her gün düzenli sigara kullanımına başladıkları görülmektedir. % 28.3'ü (n= 51) 17 yaş, % 24.4'ü (n=44) 18 yaş ve % 24.4'ü 18 yaş sonrası düzenli her gün sigara kullanımına başladıklarını belirtmişlerdir. Bu veriler ilk sigara deneme yaş dağılımından farklılık göstermektedir. İlk deneme yaşı oldukça erken iken,

düzenli kullanıma başlama yaşının daha geç başlaması amaçların farklılaştığına dair de bir göstergedir. Şöyle ki yapılan odak grup çalışmalarından da edinilen bilgiler ile öğrencilerin pek çoğu düzenli sigara kullanımlarını üniversite sınavlarına hazırlık aşamasında çektikleri stres ve kaygı ile baş edebilme yöntemi olarak geliştirdiklerini bildirmişlerdir. Bazıları ise bu dönemde sigara kullanmadıklarını ancak üniversite ortamında herkesin sigara içmesinden etkilenip sigara kullanımına başladıklarını bildirmişlerdir. Katılımcılar özellikle pasif içiciliğe dikkat çekerek herkes içtiği için biz duman altı oluyoruz öyle olunca başkasının dumanını solumak yerine bizler de sigara içmeye başlayarak ortama uyum sağlamaya başlıyoruz şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Tüm bu veriler günümüzde yürürlüğe koyulan kapalı alanlarda ve okullarda sigara içme yasağı ile biraz olsun gerilemesi ümit edilen sonuçlardır. Ortamın kontrol altına alınmasıyla arkadaş etkisi de düşüş gösterecektir. Bu girişim de önleme açısından önemli bir adımdır.

Önleme programlarında en sıklıkla bahsi geçen konu arkadaş baskısı / akran etkisidir (3). Önleme çalışmaları açısından önemli olan sigara kullanan arkadaşların azalmasını bilinçlendirme yöntemiyle sağlayarak gençler arasında sigara kullanımı oranı azaltmaktır. Buna bağlı olarak arkadaşlarınızdan kaç tanesi sigara içiyor sorusuna büyük çoğunluk bazıları veya çoğunluğu içiyor şeklinde yanıt vermiştir.

Arkadaş etkisinin yanı sıra gençlerin tutumları ve bu tutumlarına bağlı geliştirmiş oldukları davranışların tutarlılığını incelemek önemlidir. Arada sırada sigara içmeye yönelik tutumlarına bakıldığında erkeklerin % 89.5'i (n= 162) ve kızların % 72.0'si (n= 172) karşı olmadıklarını bildirirken kızların % 6.7'si (n= 16) ve erkeklerin % 3.9'u (n= 7) şiddetle karşı olduklarını bildirmişlerdir. Günde bir veya daha fazla paket sigara içmeye, erkeklerin % 66.9'u (n= 121) ve kızların % 22.6 'sı (n= 54) karşı değilim, erkeklerin % 11.6'sı (n=21) ve kızların % 31.8'i (n= 76) şiddetle karşıyım yanıtını vermişlerdir. Bulgulara göre sigara içtiğini bildiren katılımcıların % 61.7'sinin (n= 116) erkek, % 38.3'ünün (n= 72) kız olduğu göz önünde bulundurulursa bu tutumlar anlamlı gözükmemektedir. Erkekler kızlara oranla daha ılıman tutumlara sahiptirler, bunun nedeni ise kızlara oranla erkeklerin daha fazla sigara içmelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla burada tutum ve davranış arası tutarlılıktan bahsetmek mümkündür.

Ailelerin sigaraya yönelik tutumların gelişmesinde ne kadar etkili olduklarını değerlendirmek istendiğinde ise katılımcıların hem arada sırada sigara içmeye yönelik tutumları ($r=0.109$; $p=0.025$) hem de günde bir paket veya daha fazlasını içmeye yönelik tutumlarının ($r=0.249$; $p=0.000$) ailelerin yaklaşımları ile istatistiki anlamda pozitif yönlü ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Anlaşılan şu ki ailelerin sigara konusunda tutumları sertleştikçe gençlerin de tutumları sertleşiyor ya da benzer şekilde ters

orantılıdır. Yapılan çalışmalara göre ailesinde sigara içen aile bireyleri olan kişilerin sigara içmeye yatkınlıkları, ailesinde hiç sigara içen olmayan kişilere oranla daha yüksektir (3,6,10,29,30). Aile yapıları ve ailelerin çocukları üzerindeki etkileri madde kullanımını önleme projeleri geliştirmeye yönelik çalışmalarda önemle üzerinde durulan bir noktadır. Dolayısıyla ailelerin madde kullanımı hakkında bilinçlendirilmeleri tüm ailenin faydalanması anlamına gelmektedir (15). Ebeveynler tarafından çocuklarına yönelik geliştirilen tutumların kendi davranışları ile tutarlı olması gençler üzerinde etki yaratabilmek açısından şart diye nitelendirilmektedir. Sigara kullanımına yönelik sert ve yasaklayıcı tutum sergileyen anne babaların kendilerinin sigara içmeleri istenilen caydırıcı ve eğitici etkinin ortadan kalkmasına neden olmaktadır (16,29,30).

Son olarak ikinci ankette anne baba eğitim düzeyinin katılımcıların sigara kullanımı ile ilişkili olup olmadığına bakılmıştır ancak aralarında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r= 0.005$; $p=0.0918$; $r=-0.027$; $p=0.578$).

Alkol ve alkol ile ilişkili değişkenlerin değerlendirilmesi

İkinci anket verilerine göre katılımcıların % 66.0'sı ($n=287$) alkol kullandığını bildirmiştir. Birinci ankette ise katılımcılara ilk ne zaman bira, şarap, rakı ve cin gibi alkollü içki içtikleri ve ilk sarhoşluk deneyimleri sorulmuştur. Verilere göre katılımcıların % 30.7'si ($n= 129$) 15 yaş öncesi

bira içtiklerini bildirmişlerdir. Diğer alkollü içkiler bira oranına göre yarı yarıya daha azdır. 17 yaş ise rakı /cin ve şarap diğer yaşlara göre daha yüksek sayıda kişinin deneme dönemi olarak belirtilmiştir. İlk sarhoşluk deneyimi ise 15 yaş öncesi ve 16 yaş arasında yaşanmış şekilde belirtilmiştir. Bu verilere dayanarak, diğer verilere oranla çoğunluğun birayı 15 yaş öncesi denediği ve muhtemelen bira ile ilk sarhoşluk deneyimlerini yaşadıkları öne sürülebilir. Araştırma sonuçları biranın ilk alkol deneyimi için seçilen içki olduğunu ve genellikle bira ile ilk sarhoşluk deneyiminin yaşandığını doğrulamaktadır (20).

Alkol kullanımı da tutumlar ve davranışlar açısından ele alındığında her gün 1-2 kadeh içki içmeye kızların %29.3'ü şiddetle karşıyım yanıtını verirken erkeklerin % 9.4'ü şiddetle karşı olduklarını belirtmişlerdir. Her gün 4-5 kadeh içki içmeye kızların tutumları biraz daha sertleşerek % 46.9 (n=112) olurken, erkeklerin yüzdesi % 19.9'a (n= 36) yükselmiştir. Her haftasonu 5 kadeh veya daha fazla içki içmeye kızların % 33.9'u (n=81) ve erkeklerin % 11.0 (n=20) şiddetle karşı olduklarını bildirmişlerdir. Bu veriler kızların erkeklere oranla alkol kullanımına yönelik daha sert tutumlar sergilediklerini göstermektedir. Kızların tutumları her gün 4-5 kadeh içki için iki katı artış gösterirken haftasonu kullanımında daha ılıman bir tutum gözlenmektedir. Erkekler için de haftasonu alkol tüketimine yönelik tutum her gün 4-5 kadeh tüketmekten daha ılımandır dolayısıyla buradan hareketle haftasonu kullanımlarının

üniversite öğrencileri açısından normalize edildiği dolayısıyla bu davranışa yönelik daha sert bir tutum geliştirmedikleri varsayılabilir. Tatil anlamına gelen haftasonu içkilerini hafta içi içkilerine göre daha kabul edilebilir görmektedirler. Aslında öğrencilerin varsaydığı kadar zararsız olmayan haftasonu içkilerinin gençlerin limitlerini zorlayarak bünyelerini zayıf düşürmeleri ve zaman içinde gelişen direnç ile sosyal içiciliğin kötüye kullanım veya bağımlılığa yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kampüs yaşantısının daha yaygın olduğu yabancı ülkelerde özellikle haftasonları kampus partilerinde üniversite öğrencilerinin yoğun alkol tüketimi ve buna bağlı zaman içinde gelişen alkol kullanım bozukluklarına sık sık yapılan çalışmalarla dikkat çekilmektedir (24,27).

Katılımcıların sadece % 10.0'u (n=42) hiçbir arkadaşının alkol kullanmadığını bildirmiştir. Çoğunluk arkadaşlarının çoğunluğunun ya da hepsinin alkol kullandığını bildirmiştir. Alkol açısından da arkadaş etkisinin göz önünde bulundurulması önemli olacaktır.

Ailelerin tutumları ile katılımcıların alkole yönelik tutumları karşılaştırıldığında yine sigarada olduğu gibi tutumlar arası pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

İkinci ankette anne babaların eğitim düzeylerinin katılımcıların alkol kullanımı üzerindeki etkileri araştırıldığında babanın eğitimi ile katılımcıların alkol kullanımı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki

($r=-0.224$; $p=0.000$), annenin eğitim düzeyi ile katılımcıların alkol kullanımını arasında ise yine negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=-0.162$; $p=0.001$). Bu veriler ailelerin eğitim düzeyinin artmasıyla gençlerin alkol tüketiminin düştüğünü ya da ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması halinde katılımcıların alkol tüketiminin orantılı şekilde artış gösterdiğini açıklamaktadır.

İkinci ankette yer alan yanlış inanışlara yönelik yapılan değerlendirmelerde “iradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam” diyenlerin % 73.0’ü ($n=66$) alkol kullandıklarını bildirmişlerdir. Oysa bu yanlış inanışla gençlerin daha serbest alkol tüketmeleri ve sonrasında vücutların direnç geliştirmesiyle kontrolün kendilerinde olmadığını fark etmeleriyle bağımlılık gelişebilmektedir.

“Uyuşturucu / uyarıcı maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum” diyenlerin % 46.3’ünün sigara kullandığı ve % 69.9’unun ise alkol kullandığı saptanmıştır. Merak sonucu yapılan denemeler veya çoklu kullanımlar önleme programları açısından önemle üzerinde durulan bir başka konudur (18,26). Merak, çoğu zaman daha önce hiç denenmemiş bir maddenin denenmesi ile kişinin deneysel kullanımlarına başlamasını, akabinde ise merakının devam ettiği diğer birçok maddenin de denenmesine kadar kişiyi götüren tehlikeli bir yol

göstericisidir. Bir başka deyişle merak yolu açmakta, kişi de o yolda devam etmektedir.

Madde kullanımı ve ilgili değişkenlerin değerlendirilmesi

Birinci ankette katılımcıların uyuşturucu ve uyarıcı maddeler hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarını anlamak için daha önce ismi verilen maddeleri hiç duymadıkları sorulmuştur. Yanıtlara göre katılımcıların hemen hepsi esrar, eroin, ecstasy ve kokaini daha önce duyduklarını bildirirken LSD, crack, amfetamin, akineton, relevin, rohipnol ve metadon isimli maddeleri daha önce duyanların sayısı diğerlerine kıyasla oldukça düşük bulunmuştur. Bunun sebebi halk arasında adı geçen tanınan maddelerin sıklıkla yer alması aynı zamanda medya tarafından daha fazla gündeme gelen isimler olduklarından kaynaklanmaktadır. Bu maddelerin isimlerine karşı sahip oldukları aşinalığın maddelerin ne olduklarına dair sahip oldukları bilgiler ile ilişkili olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla birçoğu için bu aşinalık kulaktan dolma edinilmiş bilgiler niteliğindedir.

İkinci anket verilerine göre katılımcıların % 74.7'si (n= 325) hayatlarında daha önce hiçbir uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Bu oran pek çok ulusal ve uluslararası araştırma sonuçları ile uyum göstermektedir (32,34,38). Bu orana bakıldığında ümit veren bir çoğunluğun hiç madde kullanmamış olması

anlaşılsa da önleme çalışmaları açısından bakılması gereken bir diğer oran ise bugüne kadar en az birkez veya çok daha fazla kere madde kullanmış olan kişilerdir. Bu şekilde bakıldığında % 9.4'lük (n=41) bir kesim bir kez denediklerini, % 14.5'lik (n=63) bir grup ise iki kere veya daha fazla kere kullandıklarını bildirmiştir.

Yaygınlık ve kullanım açısından veriler değerlendirildiğinde en sık kullanılan maddeler arasında esrar ve ecstasy yer almaktadır. Katılımcıların % 80.5'i (n=338) hiç esrar kullanmadıklarını, % 91.0'ı (n= 382) ise hiç ecstasy kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Geriye kalanlar en az bir iki defadan sürekli kullanmaya kadar çeşitli oranlara sahiptir. Ancak buradan çıkarılması gereken önemli bilgi % 19.5'lik (n=82) bir kesimin esrar ile % 9.0'luk (n=38) bir kesimin ise ecstasy ile en azından bir defa tanışıklığının olduğudur.

İlk ne zaman esrarı denedikleri sorulduğunda katılımcıların % 53.1'i 18 yaş sonrası kullandıklarını, ecstasy için sorulduğunda ise % 76.3'ü (n=29) 19 yaş ve sonrasında kullandıklarını bildirmişlerdir. Bu oranların 18 yaş ve sonrasında yoğunlaşmış olması dikkatlerin bir geçiş dönemi olan gençlerin üniversiteye giriş ve üniversitedeki ilk yıllarına çevrilmesine neden olmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere üniversiteye giriş ve adaptasyon sürecinde farklılaşmaya en açık olduğu dönemlerde gençlerin uyuşturucu ve uyarıcı maddelere yönelik

bilgilendirilmeleri bu yaşlarda yoğunlaşmış olan kullanımın engellenmesine hizmet edecektir.

İlk olarak hangi maddenin denendiği sorulduğunda ise katılımcıların % 52.1'i (n= 73) esrarı denediklerini bildirmişlerdir. % 14.3'ü (n= 20) ise ecstasyyi denediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların maddeye nasıl ulaştıkları sorulduğunda ise % 58.6'sı (n= 82) maddeyi bir arkadaşından edindiğini, % 8.5'i (n= 12) hiç tanımadığı birisinden satın aldığını bildirmiştir. % 58.6'lık bir oranın maddeyi arkadaşlarından elde etmiş olmaları tekrar akran etkisinin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bir kişi maddeyi merak etse, kullanmak istese ve eğer etrafında hiç kullanan birileri olmasa demek ki maddeye ulaşım olasılığı oldukça düşmektedir. Bunun aksine kullanmak isteyen birine rehberlik edecek arkadaşların etrafında bulunması ise kullanım riskini yükseltecektir. Bunun dışında daha çok sakinleştirici ve yatıştırıcı haplar için geçerli olan maddeyi aile büyüklerimden elde ettim diyen % 17.1'lik (n= 24) bir grup daha bulunmaktadır. Bu da yine kullanım açısından risk içermektedir. Konunun uzmanı olmayan aile büyüklerinin her türlü derde uygun ilaç önerilerinde bulunmaları pek çok ilacın daha sonralarda kötüye kullanımına ya da yanlış önerilen ilacın farklı sorunlara yol açtığı görülmektedir. Dolayısıyla aile büyüğü olarak bilgisine saygı duyulan bu kişiden sorgusuz sualsiz alınan ve kullanılan bazı ilaçlar veya maddeler iyi niyetli bir davranış gibi görünse de gençlere zarar verme

olasılığı yüksek davranışlardır. Madde kullanımına yönelik yanlış inanışlar bölümünde yer alan, “Madde kullanımına başlama tehlikesi kişiye tanımadıkları insanlardan gelir” ifadesinin bu bulguların da desteğiyle ne kadar yanlış bir inanış olduğuna dikkat çekmek gerekir. Çok küçük bir ihtimalle kişi hiç tanımadığı bir kişinin etkisi altında kalarak ya da hiç tanımadığı bir kişiden madde satın alarak ilk madde kullanımı deneyimini gerçekleştirmektedir. Genellikle ilk deneyimler tanıdıklar aracılığıyla yaşanmaktadır.

Katılımcılara madde kullanma nedenleri sorulduğunda ise % 54.5’i (n=73) merak ettim denedim, % 17.1’i (n=23) sorunları unutmak için, % 14.9’u (n=20) arkadaşlara eşlik etmek için denediklerini bildirmişlerdir. Tüm sayılan nedenler önleme programları açısından yine büyük önem taşımaktadır. Bu bildirilmiş kullanım nedenleri, merak, akran etkisi ve sorunlarla baş edebilme yetisinin zayıflığından kaynaklanan kullanımlar olarak anlaşılmaktadır. İlk madde kullanımında hiçbir şey hissetmedim diyenlerin oranı % 63.2 (n=79) iken zevkliydi diyenlerin oranı % 20.8’idir (n= 26). Bu her iki oran da risk açısından değerlendirilmelidir. Hiçbirşey hissetmedim diyen çoğunluk risk taşımaktadır çünkü herhangi olumlu ya da olumsuz deneyimin yaşanmaması kişinin kullanımı tekrar etmesi için itici bir güce sahip olacaktır. Merak devam edecektir acaba ne oldu da ben hiçbirşey hissetmedim düşüncesi kişinin tekrar denemesine neden olabilecektir. Öte

yandan deneyimlerini zevkliydi olarak nitelendiren diğer kesim ise kullanım sonrası deneyimlenen haz doğrultusunda kullanımı tekrarlamaya yatkın olacaktır. % 7.2'lik (n= 9) bir grup ise deneyimlerini ürkütücü olarak belirtmiş olup ileri aşamada kullanıma yatkınlıkları çok düşük olarak görülen bir gruptur.

Daha önce sigara ve alkole ait verilerin tartışmasında yer verilen arkadaş etkisi esrar ve ecstasy açısından değerlendirildiğinde ise benzer sonuçlar elde edilmektedir. Katılımcıların % 56.9'u (n= 239) hiçbir arkadaşlarının esrar kullanmadığını, % 75.0'i de (n=315) hiçbir arkadaşlarının ecstasy kullanmadığını bildirmişlerdir. % 43.0'lük (n= 181) esrar ve % 25.0'lik (n=105) ecstasy kullandığı belirtilen arkadaşların etkilerinin önemle üzerinde durulması gerekmektedir çünkü belirtilmiş olan kullanımda bulunan arkadaş oranları azımsanmayacak kadar yüksektir.

Esrarı ve ecstasyyi kullanıma başlama yaşı ile ne sıklıkta kullanıldığı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde her iki madde için de negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu veriler ile başlama yaşının düşmesi ile kullanım sıklığının arttığını ya da kullanım ne kadar geç yaşta başlanırsa kullanım düzeyinin daha düşük olacağını açıklamak mümkün olacaktır. Bu ilişki diğer bazı araştırmalarda da bu şekilde bulunmuştur. Bunun sebebi olarak da yaşın ilerlemesi ile kişinin kendisine verebileceği zararlara karşı daha fazla farkındalık sahibi olmasından dolayı

kullanımın ilerleyen yaşa ters orantılı düşüş gösterdiği öne sürülmektedir (33,35,38).

Hiç madde kullanmadığını bildiren katılımcıların madde kullanmama nedenlerini belirtmeleri istendiğinde ise katılımcıların % 60.2'si (n= 253) hiç merak etmedikleri için denemediklerini, % 13.1'i (n= 55) ise inançlarına ters olduğu için denemediklerini bildirmişlerdir. Düşük oranlar gibi görünse de % 4.5'lik (n= 19) bir grup çevrelerinde hiç kullanan kimse olmadığı için denemediklerini, % 3.8'lik (n= 16) bir grup ise korktukları için kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Bu durumda dini inançlar, korku ve çevrede kimsenin kullanmıyor olması koruyucu etken olarak değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların % 60.2'sinin (n= 253) merak etmedikleri için madde denemediklerinin açıklaması birkaç farklı şekilde yapılabilir. Bu kişiler yeterli bilgiye sahip oldukları için maddenin etkilerini merak etmeyip denememiş olabilecekleri gibi ilgi alanları dışında kaldığı için hiç konuya karşı merak da duymamış olabilirler. Yeterli ve doğru bilgi sahibi olmanın önemi önleme çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir. Buradan hareketle katılımcıların konuya olan ilgi ve bilgi edinme motivasyonları, bağımlılık konusunda üniversitenizde seçmeli bir ders açılsaydı almak ister miydiniz sorusuyla değerlendirilmiştir. Birinci anketin katılımcılarının % 59.8'i (n= 251) evet yanıtını verirken % 28.8 (n= 121) konuya ilgi duymadıklarını hayır yanıtını seçerek, % 11.4'lük (n= 48) bir grup ise böyle bir dersin gereksiz olacağı düşüncesinde

olduklarını belirtmişlerdir. İkinci anketi cevaplayanların % 87.1'i (n= 379) kesinlikle böyle bir dersi almak isteyeceklerini, % 9.4'ü (n= 41) böyle bir derse ilgi duymadıklarını, % 3.4'ü ise (n= 15) böyle bir dersin gereksiz olduğu düşüncesine sahip olduklarını bildirmişlerdir. Yürütülen odak çalışma gruplarında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu iş seçmeli ders seçmeye gelince hep bilindik klasik derslere yer verildiğini oysa bu tür ilginç ve günümüz sorunlarından biri olan bu tür konulara değinen derslerin doğru bilgilenmek açısından kendileri için kıymetli olacağını belirtmişlerdir. Bu veriler doğrultusunda bağımlılık dersinin seçmeli olarak açılması durumunda üniversite öğrencileri tarafından ilgi çekeceği ve bu yolla önleme adına büyük bir adım atılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. SONUÇ

Bu araştırmanın ve alanda yapılmış olan pek çok araştırmanın ışığında önemli bir geçiş döneminde sayılan üniversite öğrencileri açısından madde kullanımı büyük risk olarak değerlendirilmektedir. Madde kullanım yaşının tüm dünyada düşüş göstermekte olduğu ve kullanımın yaygınlaşmaya başladığı göz önünde bulundurularak her ülke kendi ve bazı durumlarda uluslar arası destekleşme ile çeşitli tedbirler geliştirmektedir. Eğitim sistemi açısından önleme programları geliştirmek ve uygulamak geliştirilen tedbirler arasında yerini ilk sırada almaktadır.

Bu çalışmada iki ayrı anket kullanımıyla toplam 855 üniversite öğrencisine ulaşılarak madde kullanımı hakkında tutumları, davranışları ve yanlış inanışları hakkında bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler önleme programı geliştirmenin ilk şartını yerine getirerek ihtiyaçların ve durumun saptanmasına hizmet etmiştir. Yapılan iki odak grup çalışması ile ek veriler de toplanmıştır. Tüm veriler üniversitemizde madde kullanımı konusunun bir tehdit olabileceği dolayısıyla önleme çalışmalarına önem verilmesi gerekliliğini vurgular yöndedir.

Çalışmanın esas hedefi üniversitelerde öğrencilere yönelik önleme programı geliştirmek ve sunmaktır. Bu doğrultuda bu çalışmada bir çalışma planı izlenmiştir. Öncelikle anket ve odak grup çalışmaları ile aydınlatıcı bilgi toplanmıştır. Sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi gönüllü

öğrencilerinin kurmuş olduğu NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü'nün üyelerine Akran Eğitim Programı pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Tüm bu edinilen bilgiler ve uygulamalar sonucunda üniversite öğrencilerine yönelik önerilen önleme programı şu şekilde olmalıdır :

Her üniversitede veya benzeri eğitim kurumlarında NODO-Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü gibi gönüllü öğrencilerin bir araya gelerek inisiyatif oluşturmaları desteklenmelidir. Ancak önemli olan oluşturulmuş olan bu gençlik grubunun madde kullanımını önlemeye yönelik teorik ve pratik bilgi zeminini oluşturmak amacıyla konu hakkında uzmanlığı olan kişi veya kurumlarca eğitilmesi ve rehberlik edilmesidir. Eğitimi tamamlanan grup üyeleri çalışmanın gereç ve yöntem bölümünde yer verilmiş olan NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü aktivitelerine benzer aktiviteler geliştirerek çalışmalarını başlatabilirler. Bu aktivitelerin amacı kampus üzerinde akranların farkındalıklarının artmasına ve bilgilerinin artırılmasına yönelik uygulanacağı gibi grup üyelerinin kampus dışı faaliyetlerde de bulunarak kendi bilgi ve deneyimlerini artırıcı araştırmalara ve eğitimlere katılmaları söz konusudur. Örneğin NODO tarafından yürütülen alan araştırmaları ile ulusal ve uluslar arası kongre ve bilimsel toplantılara katılım hem bilgilerin paylaşımına, geliştirilmesine hem de alanda profesyonel çalışanlar ile tanışma ve işbirliği yapabilme imkanı sağlamıştır. Yaz ayları boyunca üniversitelerin

tatil olduğu dönemlerde grup üyeleri geliştirilen bu ilişkiler rehberliğinde çeşitli alkol ve madde polikliniklerinde gönüllü çalışmalarda bulunmuşlardır. Ayrıca Avrupa Konseyi bünyesinde kurulmuş olan Pompidou Grubu tarafından yürütölen önleme yarışmalarında jüri görevine İç İşleri Bakanlığı tarafından aday gösterilen NODO kulübü üyeleri son üç senedir bu görevi üstlenmiş bulunmaktadır. Uluslar arası edinilen deneyim, bilgi ve işbirlikleri sayesinde NODO Kulübü kendi çalışmalarını her geçen gün ilerletmektedir.

Tüm bu bahsi geçen aktivitelerin yanı sıra, bu çalışmanın içeriğinde yer alan Akran Eğitim Programı grup üyelerine konunun uzmanı tarafından aktarılmalıdır. Böylelikle bu eğitimi tamamlamış olan grup üyeleri bu eğitimi önleme amaçlı gruplara aktarabilir hale gelmişlerdir. NODO – Madde Bağımlılığını Önleme grubu üyelerinden Akran Eğitim Programı'nı tamamlamış olan üyeler liderliğinde eğitim sonrasında beş ayrı gruba eğitim verilmiştir. Böylelikle zincirleme yöntem ile akranlar arası madde kullanımına yönelik doğru bilgilendirme yapılarak hedef kitleye ulaşım kolaylaştırılmaktadır.

Uygulanması planlanan önleme programlarının etkinliği açısından önemli olan bir diğer husus ise üniversiteler bünyesinde ve üniversitelerarası işbirliklerinin sağlanmasıdır. Üniversite bünyesinde Rektörlük'ten, öğrenci işlerine, öğretim görevlileri ve araştırma görevlilerine, kat hizmetlilerine, güvenlik görevlilerine kadar tüm

personelin uygulanacak önleme programına hassasiyet göstermesi, konu hakkında bilgi sahibi olması ve işbirliği içinde bulunması gerekmektedir. Programların sürekliliği etkililik ve etkinlik açısından büyük önem taşımakla beraber bu ancak tüm üniversitenin programa göstereceği ilgi ile sağlanabilecektir.

Son olarak madde kullanımını önlemeye yönelik geliştirilen programlarda dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde özetlenebilir:

- Önleme çalışmaları koruyucu faktörlerin kuvvetlendirilmesine, risk faktörlerinin ise zayıflatılmasına yönelik geliştirilmelidir (23). Akran Eğitim Programı içeriğinde de yer verildiği üzere problem çözme becerileri, sağlıklı karar verme becerileri, kişilerarası etkin iletişim gibi koruyucu niteliğe sahip becerilerin geliştirilmesine yer verilmesi önemlidir.
- Birçok koruyucu ve risk faktörünün potansiyel etkileri yaşa göre değişiklik göstermektedir. Özellikle aile içi risk faktörleri yaşça daha küçük olan gençlerde daha etkili olurken madde kullanan akranlar ile arkadaşlık etmek daha ileri yaşlarda olan gençler için büyük risk taşımaktadır (29).
- Her ne kadar risk faktörleri herkesi etkileyen faktörler olarak tanımlanıyor olsa da bu faktörlerin yaşa, cinsiyete, kültüre ve

içinde yaşanan çevreye bağlı olarak farklı etkiler üreteceği göz ardı edilmemelidir (5,33). Dolayısıyla önleme programlarında matbuu bir forma bağlı kalınarak uygulama yapılması mümkün değildir. Uygulamanın yapılacağı hedef kitlenin özellikleri bu araştırmada olduğu gibi ön araştırmalar ile belirlenmeli ve elde edilen veriler doğrultusunda ihtiyaca yönelik geliştirilmelidir. .

- Önleme programları yasal ve yasa dışı tüm bağımlılık yapıcı maddeleri kapsar şekilde geliştirilmelidir (26). Özellikle bu programların ana hedefi sağlıklı seçimler yapabilmeyi teşvik etmektir.
- Özellikle geçiş dönemlerinde önleme programlarının uygulanması etiketlenme olasılığını da ortadan kaldırdığından program etkinliğini arttırdığı için tercih edilmektedir. Mesela liseden üniversiteye geçen öğrencilere uygulama yapılması bu açıdan bir avantajdır. Hem yeni geldikleri için önyarguları olmaksızın sunulan tüm imkanlardan daha fazla yararlanmaya açık oldukları bir dönem hem de sorunlu oldukları için böyle bir fırsatın sunulduğu endişesi yaşanmıyor çünkü oryantasyon başlığı altında okula kabulü gerçekleşen herkes bu yoldan geçiyor (16).

- Birden fazla ayağa sahip olan önleme programlarının tek ayaklı önleme programlarına oranla daha etkili olduğu saptanmıştır (4). NODO Kulübü çalışmalarında olduğu gibi çok yönlü aktivitelerde bulunmak ve bu etkinliklerin sürekliliğini sağlamak etkili olmaktadır.

Özetle ortaya çıkan en önemli nokta gençlerin aktif katılımını madde kullanımını önlemeye yönelik yapılması planlanan her türlü aktivitede teşvik etmektir. Eğer sorun gençlerin sorunu ise çözüm de onlar da saklıdır. Dolayısıyla doğru çözüm için gençlerin sorunu üstlenmeleri, gerekli eğitimlerden geçmeleri ve türlü aktiviteler ile akranlarının sağlıklı seçimler yapmaları yolunda destek vermeleri gerekmektedir.

6. ÖZET :

Madde kullanımı ve bağımlılığı neden ve sonuçları itibariyle çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu araştırma ile bu geniş yelpazenin önemli bileşenlerinden olan gençlik özellikle üniversite gençliği ve madde kullanımına bağlı karakteristiklerin incelenmesi hedeflenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda amaçlanan üniversite öğrencilerine yönelik madde kullanımını önleme stratejileri ve programı geliştirilmesidir.

Bu hedef ve amaçlar doğrultusunda toplam 855 üniversite öğrencisinin katılımıyla anket çalışmaları uygulanmıştır. Ayrıca çalışmada NODO – Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü üyeleri ile yapılmış olan akran eğitim pilot uygulaması yer almaktadır. Uygulanmış olan iki farklı anket, odak grup çalışmaları bulguları ve pilot çalışma verileri değerlendirildiğinde % 25'lik bir grubun madde kullanımı açısından daha fazla risk taşıdığı, sigara kullanımı ve alkol kullanımının diğer maddelere oranla çok daha yaygın kullanıldığı, tercih edilen yasadışı maddeler arasında ise baş sıraları esrar ve ecstasynin paylaştığı görülmektedir. Yasadışı maddelerin deneme yaş dönemlerinin yasal madde sınıfına giren alkol ve sigarayla karşılaştırıldığında daha geç denendiği görülmüştür. Katılımcıların kullandıklarını büyük oranda merakın tetiklediği saptanmıştır. Üniversitelerinde öğrencilere bağımlılık hakkında seçmeli bir ders açılması durumunda büyük çoğunluk bu dersi tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Önleme programı geliştirmede büyük öneme sahip olan bu araştırmada elde edilen veriler değerlendirilerek Akran Eğitim Programı geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Uygulama değerlendirmeleri işığında düzenli uygulamaları başlatılmış ve yaygınlaştırılmaktadır.

7. ABSTRACT :

Substance use and abuse has a wide spectrum of components in relation to its causes and consequences. In order to shed light on some of the important components of the problem, the aim of this study was established in order to relate university students and their risk of substance use patterns. Two different surveys, focus group studies and a pilot study on Peer Education Program was applied in order to gather the necessary data. Due to findings it was found that almost %25 of the university students are at higher risk of possible substance use. Legal substances such as alcohol and nicotine were found to be experienced at a much earlier age than illegal substances. Among illegal substances cannabis and ecstasy were found to be the most preferred ones. The reason students show for their first use of illegal substances is mostly because of curiosity. If an elective course about addiction were to be offered at their universities, most of the students responded that they would be interested in taking it.

All the findings of the study were used to establish the Peer Education Program. With the feedback gathered, the program is now being applied in order to reach a wider population.

KAYNAKLAR :

1. Amerikan Psikiyatri Birliği (1998). Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı. 4. Baskı. Çev: Köroğlu, E.
2. Aseltine, J.R.H.(1993). Mental health and social adaptation following the transition from high school. Journal of Research on Adolescence, 3, 247-270.
3. Bahr, S.J.; Hoffman, J.P.; Yang, X. (2005). Parental and peer influences on the risk of adolescent drug use. The Journal of Primary Prevention, 26 (6): 529-551.
4. Battistich, V. ; Solomon, D., Watson, M., Schaps, E. (1997). Caring school communities. Educational Psychologist, 32 (3) : 137-151.
5. Beauvis, F. , Chaves, E. , Oetting, E; Deffenbacher, J; Cornell, G. (1996). Drug use, violence, and victimization among white American, Mexican American and American Indian dropouts, students with academic problems, and students in good academic standing. Journal of Counseling Psychology, 43 :292-299.
6. Becker, J.B.; Hu, M. (2008). Sex differences in drug abuse. Frontiers in Neuroendocrinology, 29 (1) : 36-47.

7. Best,D.& Witton, J.(2001). Guidelines for drug prevention: Consultation draft. London: Department of Health.
8. British Crime Survey (2003). Prevalence of Drug use: Key findings.
9. Canning, U., Millward, L., Raj, T. & Warm, D. (2004). Drug use prevention among young people: a review of reviews. London: Health Development Agency.
10. Clayton, R.R.(1992). Transitions in drug use: Risk and protective factors. In M.Glantz & R.Pickens (Eds.), Vulnerability to drug abuse (pp.15-51). Washington, DC, American Psychological Association.
11. Conyne,R.K &Wagner, D.I (1994). Applying primary prevention precepts to campus substance abuse programs. Journal of Counseling & Development, 72 (6), 23-41.
12. akmak, D. & Evren, C. (2006) Alkol ve madde kullanım bozuklukları. İstanbul: Özgöl Matbaacılık, s. 33.
13. Çilli, A.S. & Kaya, N. (2003). Üniversite öğrencilerinde nikotin bağımlılığının psikiyatrik bozukluklarla birlikteliğı. Tük Psikiyatri Dergisi, 14(1), 42-49.

14. Dağlı, E. (1994). Sigara bağımlılığı ve nedenleri, sigara ve sağlık. MEB Yayınları: 2464, s. 63, İstanbul.
15. Dishion, T.J. & Kavanagh, K. (2004). A multilevel approach to family centered prevention in schools: Process and outcomes. *Addictive Behaviors*, 25: 899-911.
16. Dishion, T.J., Kavanagh, K.; Schneinger, A.K.J., Nelson, S., Kaufman, N. (2002). Preventing early adolescent substance use : A family centered strategy. *Prevention Science*, 3 (3) : 191-202.
17. Drug Scope (2004). *Drugs: Guidance for further education institutions*. London:Drug Scope.
18. Ebrinç, S.,Başoğlu,C., Çetin,M., Karaduman, F., Çobanoğlu, N., Maden, B. (2002). Bir grup yetişkin erkekte uyuşturu cu madde kullanımına yönelik grşler. *Bağımlılık Dergisi*, 3(3); 137-145.
19. Gernstein, D.R., Green, L.W. (1993). *Preventing drug abuse : What do we know?* Washington, DC: National Academy Press.
20. Grant, J; Scherrer, J.; Lynskey, M.T.; Lyons, M.J.; Eisen, S.A.; Tsuang, M.T.; True, W.R.; Bucholz, K. (2006). Adolescent alcohol use is a risk factor for adult alcohol and drug dependence : evidence from a twin design. *Psychological Medicine*, 36(1): 109-118.

21. Hall, W.D. (2006). Cannabis use and the mental health of young people. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40 (2): 105- 113.
22. Hartnoll, R. (2004). *Drugs and drug dependence: linking research, policy and practice - Lessons learned, challenges ahead*. Pp. 45-60. Pompidou Group, Council of Europe.
23. Hawkins, J.D.; Catalano, R.F,Arthur, M. (2002). Promoting science-based prevention in communities. *Addictive Behaviors*, 90 (5) :1-26.
24. Haynie,D.L. (2005). Reconsidering peers and delinquency : how do peers matter ?. *Social Forces*, 84: 1109-1130.
25. Hermann, D. S. ; McWhirter, J.J. (1997). Refusal and resistance skills for children and adolescents: A selected review. *Journal of Counseling & Development*, 75: 177-187.
26. Johnston, L.D.; O'Malley, P.M.; Bachman, J.G. (2002). *Monitoring the future national survey results on drug use*. Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse.
27. Keyes, K.M.; Hasin, D.S.(2008). Socio-economic status and problem alcohol use: the positive relationship between income and DSM IV alcohol abuse diagnosis. *Addiction*, 103 (7): 1120-1130.

28. Krueger, R.F.; Markon, K.E.; Patrick, C.J. ; Benning, S.D.; Kramer, M.D. (2007). Linking antisocial behavior, substance use and personality : An integrative model of the adult externalizing spectrum. *Journal of Abnormal Psychology* , 116(4): 645- 666.
29. Kumpfer, K.L., Olds, D.L., Alexander, J.F., Zuckerr, R.A.; Gary, L.E.(1998). Family etiology of youth problems. In: Ashery, R.S.; Robertson, E.B. and Kumpfer, K.L., eds. *Drug abuse prevention through family interventions*. NIDA Research Monograph No. 177. Washington, DC.: U.S. Government Printing Office, pp 42-77.
30. Kumpfer, K.L., Bluth , B. (2004). Parent-child transactional processes predictive of resilience or vulnerability to substance abuse disorders. *Substance use and Misuse*, 39 (5), 671- 698.
31. Lynch, W.J. (2006). Sex differences in vulnerability to drug self-administration. *Experimental and Clinical Psychopharmacology Journal*, 14 (1), 34-41.
32. Moncher, M.S., Holden, G.W.& Schinke, S.P. (1991). Psychosocial correlates of adolescent substance use: A review of current etiological constructs. *International Journal of the Addictions*, 26, 377- 414.

33. Moon, D.; Hecht, M. , Jackson, K. , Spellers, R. (1999). Ethnic and gender differences and similarities in adolescent drug use and refusals of drug offers. *Substance Use and Misuse*, 34 (8) : 1059-1083.
34. Negreiros, J. (2006). Psychological drug research: current themes and future developments. Pp. 28-46. Pompidou Group, Council of Europe.
35. O'Callaghan, F.V.; Hannon, T. (2003). Normalization of marijuana use: its effects on adolescents' intentions to use marihuana. *Substance use and Misuse*, 38: 185-199.
36. Ofsted. (2005). *Drug Education in schools*. London: Office for standards in education.
37. Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu maddeler ve bağımlılık*. İstanbul : İletişim Yayınları, s. 33.
38. Petraitis, J., Flay, B.R. & Miller, T.Q. (1995). Reviewing theories of adolescent substance use : organizing pieces in the puzzle. *Psychological Bulletin*, 117, p. 67-86.
39. Rhule, D.M. (2005). Take care to do no harm : harmful interventions for youth problem behavior. *Professional Psychology*, 36: 618-625.

40. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
41. Spoth, R.L., Redmond, C., Trudeau, L. & Shin, C. (2002). Longitudinal substance initiation outcomes for a universal preventive intervention combining family and school programs. *Psychology of Addictive Behaviors*, 16:129-134.
42. Tencati, E.; Kole, S., Feighery, E.; Winkleby, M.; Altman, D.G. (2002). Teens as advocates for substance prevention: Strategies for implementation *Health Promotion Practice*, 3 (1), 18-29.
43. United Nations (2004). *World youth report : The global situation of young people*. United Nations Publications.
44. Williamson, H. (2002). Supporting young people in Europe- Principles, policy and practice. Pp. 48-74. Pompidou Group, Council of Europe.
45. Velleman, R.; Mistral, W., Sanderling, L. (2000). *DPAS Paper5: Taking the message home: Involving parents in drug prevention*. London: Home Office.

EK 1- Anket 1 – Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranışları

1. Cinsiyetiniz : E K

2. Doğum yılınız : 19.....

3. Kardeşiniz var mı ? E H

4. Cevabınız evet ise, kaç kardeşiniz var ? -----

5. Nerede yaşıyorsunuz ?

Ailemle ----

Yurtta -----

Arkadaşlarımla aynı evi paylaşıyorum -----

Tek başıma evde -----

Akrabalarımla aynı evi paylaşıyorum -----

Diğer (lütfen belirtin) -----

6. En uzun nerede yaşadınız ?

Köy ---

Kasaba ----

Şehir ----

Büyük şehir ---

Yabancı ülke ---

7. Anne ve babanız

Berberler ---- Ayır yaşıyorlar---- Boşanmışlar ----Vefat etti --- (anne --- / baba ---)

8. Annenizin öğrenim durumu :

Hiç okumamış ---- İlkokul ---- Ortaokul ---- Lise ----Üniversite----- Lisansüstü ----

9. Babanızın öğrenim durumu :

Hiç okumamış ---- İlkokul ---- Ortaokul ---- Lise ----Üniversite----- Lisansüstü ----

10. Annenizin iş durumu :

Çalışmıyor ---- Çalışıyor ----- Emekli -----

11. Babanızın iş durumu :

Çalışmıyor ---- Çalışıyor ----- Emekli -----

12. Kaçınıcı sınıftasınız ? -----

13. Not ortalamanız ? ----- (Lütfen 4.00 üzerinden belirtiniz)

14. Aşağıdakileri hangi sıklıkla yaptığınızı (eğer yapıyorsanız) işaretleyiniz. Lütfen her satırda bir kutu işaretleyiniz.

Herzaman	Ayda	En az	Hiçbir Yılda			
			zaman haftada 1 gün	birkaç kez	1-2 kez	
a.	Eğlence için motosiklete biniyorum.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
b.	Bilgisayar oyunları ile oynuyorum.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
c.	Spor yapıyorum.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
d.	Kitap okuyorum.(Okul kitapları dışında).1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
e.	Arkadaşlarımla gece dışarı çıkıyorum 1 ☐ (gece kulübü, bar, disko gibi)	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
f.	Başka hobilerle ilgileniyorum. (Müzik aleti çalmak, resim, edebiyat gibi)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
g.	Sayısal loto, idda, loto gibi şans oyunları oynarım.	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

15. Aile ilişkilerinizi genel olarak nasıl tanımlarsınız ?

Çok yakın Yakın Normal Mesafeli Çok mesafeli

16. Aileniz sizden ne bekler ?

- Ailem benden çok şey bekler.
- Ailem kendi isteklerini gerçekleştirebilmem için beni çok zorlar.
- Ailem bana kendi isteklerimi gerçekleştirebilmem için destek olur.

- Ailem beni kendi halime bırakır.
- Ailem benden çok şey beklemez.
- Ailem benden hiçbirşey beklemez.

17. Ailenizin geleceğinizle ilgili beklentileri konusunda ne düşünüyorsunuz?

- Ailemin benden beklentilerini gerçekleştirebilmem mümkün değil.
- Ailemin beklentilerini kısmen gerçekleştirebilirim.
- Ailemin beklentilerini gerçekleştirebilirim.

18. Ailenizin size yaklaşımlarını aşağıdakilerden hangisi tanımlar ?

- Ailem hiçbir şeye karışmaz
- Ailem beni serbest bırakır
- Bazı kararlarımı ailemle birlikte tartışırız
- Ailem kararlarım sık sık müdahale eder
- Ailem kararlarım sürekli müdahale eder

19. Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanacak olsanız ailenizin size yaklaşımı nasıl olurdu?

- Şiddetle karşı çıkarlardı.
- Karşı çıkarlardı.
- Az karşı çıkarlardı
- Ailemin bu davranışından kesinlikle haberi olmazdı.
- Hiç karşı çıkmazlardı.

20. Yakın arkadaşlarınız var mı ?

	Yok	1	2-4	5-10	Daha çok
1. Karşı cinsten	☐	☐	☐	☐	☐
2. Aynı cinsten	☐	☐	☐	☐	☐

21. Arkadaş ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız ?

Çok iyi İyi Orta Zayıf

22. Arkadaş grubunuzun size etkileri nasıl olmuştur ?

- Arkadaşlarım benim iyi alışkanlıklar geliştirmeme yardımcı olmuşlardır
- Arkadaşlarım benim hem iyi hem kötü alışkanlıklar geliştirmeme neden olmuşlardır
- Arkadaşlarımdan hiç etkilenmem
- Arkadaşlarım benim kötü alışkanlıklar kazanmama neden olmuşlardır

Anketin bundan sonraki bölümünde sigara, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile ilgili sorulara yer verilmektedir. Umarız ki tüm sorulara **doğru yanıt** verirsiniz. **Eğer bir soruya dürüst yanıt veremeyeceğinizi hissederseniz o soruyu boş bırakmanızı tercih ederiz.** Lütfen unutmayın ki bu çalışma gizlilik prensibi ile yürütülmektedir. Bu yüzden sizden adınız ve soyadınızı yazmanız istenmemiştir.

23. Sigara içiyor musunuz ? E H

24. Son 30 GÜNDE ne sıklıkta sigara içtiniz ?

- Hiç içmedim
- Haftada 1 sigara
- Günde 1 sigara
- Günde 1-5 sigara
- Günde 6-10 sigara
- Günde 11-20 sigara
- Günde 20 sigaradan fazla

25. Aşağıda adı geçen maddeleri şimdiye kadar hiç duydunuz mu ?

Esrar	E ☐	H ☐
Eroin	E ☐	H ☐
Amfetamin	E ☐	H ☐
Kokain	E ☐	H ☐
Ecstasy	E ☐	H ☐
Crack	E ☐	H ☐
Metadon	E ☐	H ☐
LSD	E ☐	H ☐
Relevin	E ☐	H ☐
Akineton	E ☐	H ☐
Rohipnol	E ☐	H ☐

26. Aşağıdaki maddelerden herhangi birini kaç kez kullandınız ?

	Hiç	1-2 daha	3-5	6-9	10-19	20-39
a.Sakinleştiriciler 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
(bir doktorun reçete etmesi dışında)						
b. Amfetamin 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
c. LSD 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
d. Crack 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
e. Kokain 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
f. Relevin 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
g. Eroin 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
h. Ecstasy 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
i. Alkolle beraber						
bazı haplar 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
j. Akineton 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
k. Steroidler 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐
l. Esrar 0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐

27. Şimdiye kadar bir doktor size önerdiği için sakinleştirici ilaç kullandınız mı ?

- Hiçbir zaman kullanmadım.
 Evet, fakat 3 haftadan daha az süreyle kullandım.
 Evet, 3 hafta veya daha uzun süreyle kullandım.

28. Aşağıdakileri ilk ne zaman yaptınız ?

	Hiçbir 22	15yaş öncesi	16 yaş	17 yaş	18 yaş	19 yaş	20 yaş	21 yaş
a.bira içmek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
(en az bir barak)								
b. rakı, cin vs. içmek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
(en az bir bardak)								
c.şarap içmek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
(en az bir bardak)								
d. içki içerek sarhoş olmak	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
e. ilk sigarayı içmek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
f. her gün sigara içmek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							
g.amfetamin denemek	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
	8 ☐							

h. esrar denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

i. sakinleştirici denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

j. akineton denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

k. crack denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

l. kokain denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

m.LSD denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

n. relevin denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

o.eroin denemek 0 1 2 3 4 5 6 7
8

p.ecstasy denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

r.steroid denemek 0 1 2 3 4 5 6
7 8

29. İlk olarak hangi maddeyi denediniz ?

- Aşağıda adı geçen maddelerin hiçbirini denemedim.
- Esrar
- LSD
- Crack
- Kokain
- Ecstasy
- Sakinleştirici veya yatıştırıcı haplar (doktor reçete etmesi dışında)
- Denediğim maddenin ne olduğunu bilmeden denedim.

30. Denediğiniz maddeyi nereden elde ettiniz ?

- Yukarıdaki soruda adı geçen maddelerden hiçbirini denemedim.
- Bildiğim fakat kişisel olarak tanımadığım birisi tarafından verildi.
- Bana ağabeyim veya ablam tarafından verildi.
- Hiç tanımadığım biri tarafından verildi.
- Aile büyüklerimden biri tarafından verildi.
- Bir arkadaşım tarafından verildi.
- Bir arkadaşımdan satın aldım.
- Hiç tanımadığım birinden satın aldım.
- Yanıtınız farklıysa lütfen belirtiniz. -----

31. Madde kullanımınızı tetikleyen neden(ler) neydi ?

- Adı geçen maddeleri hiçbir zaman kullanmadım.
- Merak ettim, denedim.
- Sorunlarımı unutmak için denedim.
- Arkadaşlarıma katılmak için denedim.
- Nedenini hatırlamıyorum.
- Diğer (lütfen belirtiniz) .....

32. İlk madde kullanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız ?

- Hiç böyle bir deneyimim olmadı
- Çok birşey hissetmedim
- Benim için oldukça zevkli bir deneyimdi
- Benim için oldukça ürkütücü bir deneyimdi
- Benim için kötü bir deneyimdi

33. Hayatınızda hiç adı geçen uyuşturucu / uyarıcı maddelerden denemediyseniz lütfen denememe neden(ler)inizi belirtin.

- Adı geçen maddeleri hiç merak etmediğim için denemedim.
- Çevremde hiç kullanan kimse olmadığı için denemedim.
- İnançlarıma ters olduğu için denemedim.
- Korktuğum için denemedim.
- Nedenini bilmiyorum ama denemedim.
- Diğer (lütfen belirtiniz).....

34. Bireyler zaman zaman diğer insanların yaptığı şeylere karşı olabilirler veya onların yaptıklarını kabul edebilirler. Lütfen aşağıda sıralananları yapan kişilere karşı olup olmadığınızı belirtiniz.

	Karşı	Karşıyım		
Şiddetle Bilmiyorum	Değilim			
karşıyım				
a.Arada sırada sigara içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
b.Günde bir paket veya daha fazla sigara içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
c.Yaklaşık her gün 1-2 kadeh içki içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
d.Yaklaşık her gün 4-5 kadeh içki içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
e.Her haftasonu 1-2 kez 5 kadeh veya daha fazla içki içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
f.1-2 kez esrar denemek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
g.Ara sıra esrar içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
h. Düzenli olarak esrar içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
i. Diğer maddeleri ara sıra kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
j. Diğer maddeleri düzenli olarak kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐

35. Sizce aşağı yukarı arkadaşlarımızdan kaç tanesi aşağıdakileri yapıyor ?

Bazıları	Çoğunluğu	Hepsi	Hiçbiri	Çok azı		
a. sigara içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
b. Alkollü içki içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
c. Haftada en az bir kere						
sarhoş olmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
d. Esrar içmek	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
e. LSD kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
f. Amfetamin kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
g. sakinleştirici ve yatıştırıcı						
kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
(doktorun reçete etmesi dışında)						
h. kokain veya crack kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
i. ecstasy kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
j. eroin kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
k. uçucu, tiner, bali vs kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	
l. steroid kullanmak	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	

36. Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerden haberdar mısınız ?

- Haberdarım ve ben de yapılan aktivitelerde görev alıyorum.
- Hiç haberim yok.
- Bizim üniversitemizde bu tür aktiviteler yapılmıyor.
- Haberim olsa ben de bu konuda aktif rol almak isterdim.
- Diğer (lütfen belirtin) -----

37. Size tanıdıklarınız uyuşturucu / uyarıcı maddeler kullanımı konusunda yardım için danışan oldu mu?

- Evet
- Hayır

38. Bir önceki soruya yanıtınız evet ise, danışan tanıdığınıza yardımcı olabildiğinizi düşünüyor musunuz ?

- Evet, yardımcı olabildiğimi düşünüyorum.
- Hayır, hiç yardımcı olamadığımı düşünüyorum.

39. Uyuşturucu / uyarıcı maddeler konusunda yeterince bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz ?

- Evet, yeterince bilgim var.
- Hayır, yeterince bilgim olmadığını düşünmüyorum.

40. Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz ?

- Evet, kesinlikle seçmeli olarak bu dersi almak isterdim.
- Hayır, hiç ilgi duymadığım için almak istemezdim.
- Bu dersin gereksiz olacağı düşüncesindeyim.

Bu anketten elde edilen veriler bilimsel amaçlar için kullanılacaktır.

Bu yüzden anketteki yanıtlarınızla ilgili değerlendirmeniz çok önemlidir.

İçtenlikle cevapladım; veriler bilimsel amaçlar için kullanılabilir.

İçtenlikle cevaplayamadım, verilerin bilimsel amaçla kullanılması uygun değildir.

EK 2- Anket 2 - Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımı Hakkındaki Yanlış İnanışları

1.Cinsiyetiniz : Erkek ---- Kız ----

2.Üniversiteniz : -----

3.Bölümünüz : -----

4.Sınıfınız : -----

5.Yaşınız : -----

6.Anne – Babanız :

Evliler, beraber yaşıyorlar -----

Evliler değil, beraber yaşıyorlar -----

Evliler, ayrı yaşıyorlar -----

Boşandılar, ayrı yaşıyorlar -----

Annemi kaybettim -----

Babamı kaybettim -----

7.Kendinizi saymazsanız kaç kardeşiniz ? (Kardeşiniz yok ise 0 yazınız)

8.Son 1 (bir) yıldır kimlerle yaşıyorsunuz ?

Annem ve babamla -----

Annemle -----

Babamla -----

Akrabamla -----

Tek başıma -----

Arkadaşımla -----

Yurtta -----

Diğer -----

9.Babanızın eğitim düzeyi

İlkokul mezunu -----

Ortaokul mezunu -----

Lise mezunu -----

Yüksekokul veya üniversite mezunu-----

Okuma yazma bilmiyor -----

Okuma yazma biliyor -----

Bilmiyorum -----

10.Annenizin eğitim düzeyi

İlkokul mezunu -----

Ortaokul mezunu -----

Lise mezunu -----

Yüksekokul veya üniversite mezunu -----

Okuma yazma bilmiyor -----

Okuma yazma biliyor -----

Bilmiyorum -----

11. Anneniz ve babanızın birbirleriyle ne kadar iyi anlaşmıştığını düşünüyörsünüz ?

Çok iyi -----

İyi -----

Orta düzeyde -----

Az -----

Hiç anlamıyorlar -----

12. Sorunlarınız olduğunda bunları anne veya babanızla ne sıklıkla paylaşabiliörsünüz ?

Her zaman -----

Çoğu zaman -----

Nadiren -----

Hiçbir zaman -----

13. Okulunuzdaki sosyal etkinliklere ne sıklıkla katılıörsünüz ?

Çok sık

Sık

Bazen

Nadiren

Hiçbir zaman

14. Okul başarı ortalamanız hangi aralıkta bulunmaktadır ?

0.0 – 0.99	-----
1.0 – 1.99	-----
2.0 – 2.99	-----
3.0 – 4.00	-----

15. Aşağıdaki ifadelerden size uygun olanı işaretleyiniz.

1. Uyuşturucu / uyarıcı maddeler sağlığa zararlıdır.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

2. Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

3. Gençlerin uyuşturucu / uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri vardır.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

4. Uyuşturucu / uyarıcı maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

5. Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

6. Uyuşturucu / uyarıcı maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır.

Evet   Hayır   Bilmiyorum
Emin değilim

7. Sorunları olan kişiler uyuşturucu/uyarıcı madde kullanırlar.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

8. Uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmak cinsel gücü azaltır.

Evet Hayır Bilmiyorum Emin
değilim

9. Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

10. Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

11. Bir kez uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmaktan birşey çıkmaz.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

12. İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

13. Esrar bağımlılık yapmaz.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

14. Bir arkadaşım uyuşturucu / uyarıcı madde kullansa ben bırakmasına yardımcı olabilirim.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

15. Uyuşturucu / uyarıcı madde maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

16. Madde kullanımına başlama tehlikesi kişilere tanımadıkları insanlardan gelir.

Evet Hayır Bilmiyorum
Emin değilim

16. Aşağıdaki ifadelerin sizin düşüncelerinize ne kadar uygun olduğunu seçenekler üzerinde işaretleyiniz.

1. Madde kullananlar kendilerini daha değerli hissederler.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

2. Madde kullananlar kendilerinde daha fazla olumlu özellik olduğunu düşünürler.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

3. Madde kullananlar genelde kendilerini başarısız birer kişi olarak görme eğilimindedirler.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

4. Madde kullananlar da sosyal hayatlarında diğer insanlar kadar başarılı olabilirler.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

5. Madde kullananlar kendilerinde gurur duyacak fazla birşey bulamazlar.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

6. Madde kullananlar kendilerine karşı olumlu bir tutum içindedirler.

Tamamen katılıyorum Katılıyorum Biraz katılıyorum Katılmıyorum Hiç katılmıyorum

7. Madde kullananlar genel olarak kendi hayatlarından memnundurlar.

Tamamen katılıyorum   Katılıyorum   Biraz katılıyorum   Katılmıyorum   Hiç katılmıyorum

8. Madde kullananlar kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterlerdi.

Tamamen katılıyorum   Katılıyorum   Biraz katılıyorum   Katılmıyorum   Hiç katılmıyorum

9. Madde kullananların kendilerine güveni zayıftır.

Tamamen katılıyorum   Katılıyorum   Biraz katılıyorum   Katılmıyorum   Hiç katılmıyorum

10. Madde kullananlar bazen kendilerinin kesinlikle kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünürler.

Tamamen katılıyorum   Katılıyorum   Biraz katılıyorum   Katılmıyorum   Hiç katılmıyorum

11. Madde kullananlar bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadıklarını düşünürler.

Tamamen katılıyorum   Katılıyorum   Biraz katılıyorum   Katılmıyorum   Hiç katılmıyorum

17. Aşağıda belirtilen madde kullanım nedenlerini önem sırasına göre sıraladınız.

1 5
En ..... En az
Önemli ..... Önemli

Merak / deneme .....

Arkadaş baskısı .....

Maddenin ucuzluğu .....

Maddenin kolay ulaşılabilirliği .....

Maddenin kolay saklanması .....

18. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizin için geçerlidir ?

7. Düzenli eroin kullanmak
8. Bazen alkol almak
9. Günde bir iki bardak alkol almak
10. Günde beş veya daha fazla bardak alkol almak
11. Bir kere kokain denemek
12. Bazen yatıştırıcı bir hap içmek

24.Üniversitenizde uyuşturucu /uyarıcı madde kullanımı hakkında yapılan önleme aktivitelerinden haberdar mısınız ?

- a. Haberdarım ve ben de yapılan aktivitelerde görev alıyorum.
- b. Hiç haberim yok .
- c. Bizim üniversitemizde bu tür aktiviteler yapılmıyor.
- d. Haberim olsa ben de bu konuda aktif rol almak isterdim.
- e. Diğer (lütfen belirtin) .....

25.Üniversitenizde uyuşturucu / uyarıcı maddeler ve bağımlılık konusunda bir seçmeli ders açılmış olsaydı bu dersi almak ister miydiniz ?

- a. Evet, kesinlikle seçmeli olarak bu dersi almak isterdim.
- b. Hayır, hiç ilgi duymadığım için almak istemezdim.
- c. Bu dersin gereksiz olacağı düşüncesindeyim.

26.Bu ankettten elde edilen veriler bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Bu yüzden anketteki yanıtlarınızla ilgili değerlendirmeniz çok önemlidir.

- İçtenlikle cevapladım; veriler bilimsel amaçlar için kullanılabilir.
- İçtenlikle cevaplayamadım, verilerin bilimsel amaçla kullanılması uygun değildir.

**EK 3- Akran Eğitim Programı –Ön Bilgi Değerlendirme Formu
(Eğitim Öncesi)**

1. Aşağıdakilerden hangisi doğal uyarıcı ihtiva etmez ?
  - a. Çikolata
  - b. Koka kola
  - c. Süt
  - d. Çay
  - e. Hiçbiri
2. Eroin bağımlılığı birçok ülkede hangi madde ile tedavi edilmektedir ?
  - a. Haşış
  - b. Barbitüratlar
  - c. LSD
  - d. Metadon
  - e. Hiçbiri
3. Doğal halüsinojen psilosibin neden elde edilmektedir ?
  - a. Fasülye
  - b. Tahıl
  - c. Fındık
  - d. Mantar
  - e. Hiçbiri
4. En yaygın içe çekilerek kullanılan uçucu madde hangisidir ?
  - a. Barbitüratlar
  - b. Uyarıcılar
  - c. Çözücüler
  - d. Kannabis
  - e. Hiçbiri
5. Bir kişinin vücudunun maddeden arındırılma sürecine ne denir ?
  - a. Tedavi
  - b. Overdose
  - c. Detoksifikasyon
  - d. Bağımlılık
  - e. Hiçbiri
6. Aşağıdakilerden hangisi çözücü sınıfına dahil değildir ?
  - a. Çakmak gazı
  - b. Çamaşır suyu
  - c. Uhu- yapıştırıcı
  - d. Boya
  - e. Hiçbiri

7. Kannabisin (esrar) kimyasal etken maddesi aşağıdakilerden hangisidir ?
  - a. PCP
  - b. Haşış
  - c. THC
  - d. LSD
  - e. Hiçbiri
8. Aşağıdakilerden hangisi halüsinojen değildir ?
  - a. LSD
  - b. Psilosibin
  - c. Meskalin
  - d. Metadon
  - e. Hiçbiri
9. Öksürük şuruplarında bulunan narkotik madde aşağıdakilerden hangisidir ?
  - a. Eroin
  - b. Metadon
  - c. Kodein
  - d. Morfin
  - e. Hiçbiri
10. Aşağıdakilerden hangisi fiziksel bağımlılık gelişmesine neden olmaz ?
  - a. Morfin
  - b. Kokain
  - c. Aspirin
  - d. Nikotin
  - e. Hiçbiri
11. Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
12. Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındırlar.
  - a. Evet
  - b. Hayır
13. Gençlerin uyuşturucu /uyarıcı maddeler hakkında yeterince bilgileri vardır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
14. Uyuşturucu maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
15. Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir.
  - a. Evet
  - b. Hayır

16. Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahiptirler.
  - a. Evet
  - b. Hayır
17. Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar.
  - a. Evet
  - b. Hayır
18. Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez.
  - a. Evet
  - b. Hayır
19. Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir.
  - a. Evet
  - b. Hayır
20. Bir kez uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmaktan bir Şey çıkmaz.
  - a. Evet
  - b. Hayır
21. İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam.
  - a. Evet
  - b. Hayır
22. Bir arkadaşım uyuşturucu kullansa ben bırakmasına yardımcı olabilirim.
  - a. Evet
  - b. Hayır
23. Uyuşturucu maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum.
  - a. Evet
  - b. Hayır
24. Madde kullanımına başlama tehlikesi kişilere tanımadıkları insanlardan gelir.
  - a. Evet
  - b. Hayır

**EK4 -Akran Eğitim Programı –Bilgi Değerlendirme Formu
(Eğitim Sonrası)**

1. Aşağıdakilerden hangisi doğal uyarıcı ihtiva etmez ?
  - a. Çikolata
  - b. Koka kola
  - c. Süt
  - d. Çay
  - e. Hiçbiri
2. Eroin bağımlılığı birçok ülkede hangi madde ile tedavi edilmektedir ?
  - a. Haşış
  - b. Barbitüratlar
  - c. LSD
  - d. Metadon
  - e. Hiçbiri
3. Doğal halüsinojen psilosibin neden elde edilmektedir ?
  - a. Fasülye
  - b. Tahıl
  - c. Fındık
  - d. Mantar
  - e. Hiçbiri
4. En yaygın içe çekilerek kullanılan uçucu madde hangisidir ?
  - a. Barbitüratlar
  - b. Uyarıcılar
  - c. Çözücüler
  - d. Kannabis
  - e. Hiçbiri
5. Bir kişinin vücudunun maddeden arındırılma sürecine ne denir ?
  - a. Tedavi
  - b. Overdose
  - c. Detoksifikasyon
  - d. Bağımlılık
  - e. Hiçbiri
6. Aşağıdakilerden hangisi çözücü sınıfına dahil değildir ?
  - a. Çakmak gazı
  - b. Çamaşır suyu
  - c. Uhu- yapıştırıcı
  - d. Boya
  - e. Hiçbiri

7. Kannabisin (esrar) kimyasal etken maddesi aşağıdakilerden hangisidir ?
  - a. PCP
  - b. Haşış
  - c. THC
  - d. LSD
  - e. Hiçbiri
8. Aşağıdakilerden hangisi halüsinojen değildir ?
  - a. LSD
  - b. Psilosibin
  - c. Meskalin
  - d. Metadon
  - e. Hiçbiri
9. Öksürük şuruplarında bulunan narkotik madde aşağıdakilerden hangisidir ?
  - a. Eroin
  - b. Metadon
  - c. Kodein
  - d. Morfin
  - e. Hiçbiri
10. Aşağıdakilerden hangisi fiziksel bağımlılık gelişmesine neden olmaz ?
  - a. Morfin
  - b. Kokain
  - c. Aspirin
  - d. Nikotin
  - e. Hiçbiri
11. Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
12. Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındırlar.
  - a. Evet
  - b. Hayır
13. Gençlerin uyuşturucu /uyarıcı maddeler hakkında yeterince bilgileri vardır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
14. Uyuşturucu maddeler insanları sorunlarından uzaklaştırır.
  - a. Evet
  - b. Hayır
15. Esrar, alkol ve sigaradan daha az tehlikelidir.
  - a. Evet
  - b. Hayır
16. Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahiptirler.

- a. Evet   b. Hayır
17. Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar.
a. Evet   b. Hayır
18. Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez.
a. Evet   b. Hayır
19. Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir.
a. Evet   b. Hayır
20. Bir kez uyuşturucu / uyarıcı madde kullanmaktan bir şey çıkmaz.
a. Evet   b. Hayır
21. İradem kuvvetlidir, uyuşturucu / uyarıcı maddeleri denesem de bağımlı olmam.
a. Evet   b. Hayır
22. Bir arkadaşım uyuşturucu kullansa ben bırakmasına yardımcı olabilirim.
a. Evet   b. Hayır
23. Uyuşturucu maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum.
a. Evet   b. Hayır
24. Madde kullanımına başlama tehlikesi kişilere tanımadıkları insanlardan gelir.
a. Evet   b. Hayır

EK 5- Eğitime katılanların eğitimi değerlendirme formu

1. Eğitimi veren kişi konuya hakimdi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

2. Eğiticinin konuyu aktarımı açık ve netti.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

3. Eğitici katılımcıların konuya ilgisini canlı tutabildi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

4. Eğitimin süresi yeterliydi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

5. Eğitici zamanı çok iyi değerlendirdi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

6. Eğitici sorular için gerekli zamanı ayırdı ve soru sorulmasına imkan tanıdı.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

7. Eğitimde ilgiyi canlı tutabilecek her türlü araç ve gereç kullanıldı.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

8. Sunum dahilinde verilen örnekler, gösterilen kısa filmler hafızada kalıcı özelliğe sahipti ve etkileyiciydi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

9. Eğitimden katılımı teşvik etti.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

10. Genel olarak eğitmenin performansı tatmin ediciydi.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

11. Genel olarak bu eğitimden çok faydalandığımı düşünüyorum.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

12. Eğitim süresince edindiğim bilgilerin işime yarayacağına ve bu bilgileri kullanabileceğime inanıyorum.

Tamamen katılıyorum

Hiç katılmıyorum

EK 6- Eğitcinin eğitimi değerdendirme formu

1. Genel olarak eğitim herkes için yararlı oldu.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
2. Eğitime katılım ve devamlılık iyiydi.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
3. Eğitim planlandığı şekilde sorulara yeterli zaman kalacak şekilde uygulandı.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
4. Eğitim için planlanan her etkinliğe zaman yetti.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
5. Zaman iyi kullanıldı.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
6. Dinleyicilerin dikkati ve ilgisi canlı kalabildi.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
7. Konu içeriği ve işlenişi herkes için ilgi çekiciydi.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
8. Kullanılan materyal eğitime katılanların dikkatini çekti.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
9. Eğitime katılanların sözel geribildirimlerinden anladığım kadarıyla eğitim katılımcılar için faydalı geçti.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum
10. Genel olarak eğitmen olarak performansından memnun kaldım.

Tamamen katılıyorum	Hiç katılmıyorum

EK 7 - AKRAN EĞİTİM PROGRAMI KILAVUZU

Giriş

Birinci Oturum : Akran Eğitime Giriş

A.Amaçlar

Bu oturumun amacı; genel program içeriğinin katılımcılara açıklanması, katılımcıların on oturum sürece bu çalışmada aktif olabilmelerini sağlamaya yönelik çalışmalara yer vererek katılımlarını attırmak ve bu eğitim programından en iyi şekilde faydalanmalarını sağlamaktır.

B.Hedefler

Bu oturumun sonunda katılımcılar :

- Programın genel amacını anlayacak,
- Grup kurallarını ve programın uygulanma yöntemini anlayacak,
- Grup içi paylaşımın ve işbirliğinin grup çalışması açısından önemini anlayacaklardır.

C.Karşılama ve tanışma

Bu programın ana amacı katılımcıların birbirleriyle kaynaşmalarını ve işbirliklerini sağlayarak akran eğitimi programı sürecinde hem bilgi edinmeleri hem de yaratıcı etkinlikler üretmelerini sağlamaktır. Dolayısıyla

ilk oturum grup üyelerinin birbirleriyle iyice kaynaşmalarına yönelik geliştirilmiştir. Öncelikle eğitmen kendisini gruba tanıtarak oturumu başlatır. Ne amaçla bu grubun biraraya toplandığına dair kısaca bilgi verdikten sonra grup üyelerinin tanışmalarını sağlamak amaçlı söz hakkını grup üyelerine aktarır. Tanışma safhası önemli bir süreçtir. Bu sürecin daha samimi olabilmesi ve kaynaşmayı kolaylaştırmak amacıyla grup oyunlarının kullanımıyla desteklenmesi uygun olacaktır.

Uygulama :

Öncelikle tüm grup üyelerinin bir halka oluşturacak şekilde oturmalarını istenmelidir. Böylelikle her grup üyesi diğer grup üyelerini görebilir hale gelecektir. Bu oturum düzeni sağlandıktan sonra eğitmen kendisini gruba tanıttıktan sonra halkanın sağından başlayarak herkesin kendisini kısaca tanıtmalarını ister. Eğitmen bu sürecin başında on oturum süresince birarada olunacağını dolayısıyla herkesin birbirinin ismini hatırlamasının önemli olacağını vurgular. Halka tamamlanıp tanıtım işlemi bittikten sonra eğitmen küçük bir el topunu grup katılımcılarından birinin ismini söyleyerek topu ona doğru atar. İsmi söylenen kişi topu yakalar ve topu grup üyelerinden birinin ismini söyleyerek o kişiye doğru atar. Bu top oyunu iki tur herkesin ismi söylenecek şekilde oynanır. Oynanan top oyunuyla hem gruba hareketlilik gelir hem de grup üyeleri birbirlerinin isimlerini öğrenmiş olduklarını test edebilirler.

İsimler öğrenildikten sonra sıra katılımcıların küçük çalışma gruplarına ayrılmalarını sağlama aşamasına geçilir. Grupların gelişigüzel oluşturulması işleyiş açısından çok önemlidir. Daha önceden tanışan kişilerin biraraya toplanmasını önlemek veya eğitmenin sıradan grupları oluşturması yerine yine bir grup oyunu oynanarak bu süreç grubun biraz daha kaynaşmasını sağlamaya yarayacaktır.

Uygulama :

Eğitmen beş adet kısa ip ve onbeş adet uzun ip parçasını elinde eşit uzunlukta görünecek şekilde buket halinde tutar ve her grup üyesinin bir ip parçası çekmesini ister. Her grup üyesi bir ip parçası seçer. Kısa ipleri çekenler beş ayrı çalışma grubunu temsilen yerlerinden kaldırılıp tahtaya çağrılır ve sırtlarını diğer grup üyelerine dönmeleri istenir. Bu arada eğitmen büyük bir çöp poşetini diğer grup üyelerine vererek her grup üyesinin sağ ayakkabısını çıkararak poşetin içine atmasını ister. Tüm grup üyeleri sağ tek ayakkabılarını çöp poşetine attıktan sonra çöp poşeti eğitmene teslim edilir. Eğitmen çöp poşetini tombala torbası gibi tahtada gruba arkası dönük olan beş grup üyesinden birine götürerek bir ayakkabı çekmesini ister. Ayakkabıyı çeken grup temsilcisi çekmiş olduğu ayakkabının hangi grup üyesine ait olduğunu tahmin eder. Eğer tahmini doğru çıkarsa adı söylenen kişi ayakkabıyı çeken kişinin grubuna üye

olarak atanır. Eğer bilemezse ayakkabı torbaya atılır ve ikinci grup temsilcisine hak tanınır. Buradaki amaç hem grubun biraz daha kaynaşmasını sağlamak, hareketlilik ve eğlence katmak, hem de isimlerin grup içinde daha sık kullanılmasına imkan tanımaktır. Sürecin sonunda her grup temsilcisi tanıyabildikleri ayakkabı sahiplerini kendi gruplarının üyeleri olarak ilan eder. Böylelikle beş grupta eşit sayıda ve gelişigüzel bir şekilde katılımcı olması sağlanmıştır.

Grupların oluşturulması üzerine eğitmen, grupların bir araya gelerek oturmalarını ister. Eğitmen her gruba renkli büyük bir karton ve keçeli kalemler dağıtır ve grup kimliklerinin ve kurallarının oluşturulması için uygulama açıklamasını yapar.

Uygulama :

Eğitmen öncelikle grup içi kurallara neden ihtiyaç olduğunu (“bir arada on oturum geçirmek üzere toplandık, hepimizin dikkat edilmesini istediği hususlar veya ortak ihtiyaçlar olabilir, örneğin...”diyerek örnek vermek çalışmayı başlatmak için faydalı olacaktır. Grup üyelerine yardımcı olmak amacıyla eğitmen aşağıda sıralanmış olan birkaç grup kuralını örnek vererek grupların çalışmalarını başlatmalarını sağlayabilir. Ayrıca eğitmen her grubun kendileri için bir grup ismi geliştirmelerini, bu eğitim süresince bu grubun hassasiyetle uyulmasını isteyeceği grup kurallarını ve bu grup eğitiminden beklentilerinin verilmiş olan kartonlara yazılmasını talep eder. Uygun sürenin kullanımından sonra grup temsilcilerinin kartonlarını

tahtaya yanyana asmaları istenir. Ve her gruptan bir temsilci diğer tüm gruplara kendi gruplarını tanıtır, beklentilerini ve kurallarını sunar. Tüm grup temsilcileri sunumlarını bitirdikten sonra eğitmen tüm grupların kurallarını birleştirmeye çalışarak bir ortak kural tablosu oluşturur ve genel kuralları belirler. Geliştirilen ortak kurallar tablosu tahtaya asılır ve grup kontratı olarak görülen bu kurallar tablosu her grup katılımcısı tarafından imzalanır. Son haliyle ortak kurallar tablosu her oturum tüm grup üyelerinin görebileceği bir yere mutlaka asılmalıdır. Katılımcıların bu kontratı imzalamış olmaları kurallara uymaya daha fazla hassasiyet göstermelerini temin ederken aynı zamanda herhangi bir üyenin kurallara karşı gelmesi durumunda grup tarafından uyarılmasına da imkan tanımaktadır. Grup sürecinde bu tabloya grubun ortak kararıyla yeni kural eklemesi yapılabileceği gibi varolan bir kuralın değiştirilmesi de mümkün olacaktır.

Grup kurallarına örnek :

- Grup üyeleri arasında eşitlik, eşit katılım hakkı,
- Oturumlara giriş ve çıkış saatleri,
- Molalara ayrılacak zaman,
- Oturumlara geç kalmamak,
- Kimsenin söz hakkını almamak, tek seslilik kuralı , gibi...

Birinci oturum grup üyelerinin beklentiler ve kurallar üzerinde anlaşması ile sonlandırılır ve ikinci oturuma geçilmeden bir ara verilir.

İkinci Oturum : Akran Eğitime Giriş

A.Amaçlar

Bu oturumda grup üyeleri aşağıda belirtilen alt başlıklar hakkında bilgilendirileceklerdir :

- Madde kullanımı ve kullanılan maddeler hakkında temel bilgiler
- Madde kullanımını önleme programlarının amaç ve hedefleri
- Madde kullanımını önleme programlarının uygulamaları
- Akran çalışmalarının amaç ve hedefleri
- Akran eğitiminin uygulanması

B.Hedefler

Bu oturumun sonuna kadar grup üyeleri:

- Üniversite öğrencileri tarafından madde kullanımının önemini kavranabilecek
- Uygulanabilecek önleme programlarına dair fikir geliştirebilecek
- Akran eğitimi uygulaması için gerekli alt yapı bilgisini edinmiş olacaktır.

C.Önceki oturumun değerlendirilmesi

Her oturumda olacağı gibi ikinci oturumun da başında eğitmen birinci oturumda ne yapıldığını ve ne amaçla yapıldığını belirterek grup sürecinin üzerinden geçecek.

Uygulama :Bu oturum önleme çalışmalarının teorik bilgilerine yer verilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu oturum süresince aşağıda başlıkları listelenmiş olan konulara yer verilecektir. Konular görsel ve saydamların yardımıyla canlı tutulacaktır.

Konu başlıkları :

- Bağımlılık nedir ?
- Kimler bağımlı olabilir ?
- Önleme nedir ?
- Önleme çalışmaları nasıl yapılır ?
- Akran programları nelerdir ?
- Diğer ülkelerdeki uygulamalar nasıldır ?

Üçüncü Oturum : Güvenlik Merdiveni ve Poster tamamlama

A.Amaçlar

Bağımlılık yapan maddelerin tüm özelliklerinin öğrenilmesi ve madde kullanımına dair bilgiler üzerinde hakimiyet geliştirmek.

B.Hedefler

Bu oturumun sonunda grup üyeleri bağımlılık yapan maddelerin sınıflandırmalarına, etkilerine, kullanım yollarına, zararlarına dair bilgilerini pekiştirmiş olacaklar.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda madde kötüye kullanımı ve bağımlılığını önleme çalışmaları açısından önemli olan önleme ve akran eğitim programları hakkında teorik bilgiler edinilmiştir.

Bu oturumun amaçları doğrultusunda bir önceki oturumda edinilmiş olan bilgilerin iki uygulama ile yer etmesi sağlanacaktır. Bu oturumda kullanılacak uygulamalar aynı hedefi güdüyor olup benzerliklerinin yanısıra peş peşe kullanıldığında her ne kadar aynı şey tekrar ediliyormuş gibi hissedilse dahi bilgilerin daha sağlam yer etmesini sağlamaktadır.

Uygulama :

I. Uygulama “Poster tamamlama” oyunudur. Her grup (grup sayısına bağlı olarak) bir veya iki adet, eğitmen tarafından dağıtılan boş madde kartonu

alır. Ortak kullanım alanı olarak tespit edilen bölgede ise tüm maddelerin etkileri, özellikleri, zararları küçük notlar şeklinde kesilmiş vaziyette bulunmaktadır. Buradaki amaç grupların ellerinde bulunan madde grubuna uygun olan özellik notlarını ortak alandan seçerek alıp boş kartonlarına yapıştırmalarıdır. Tüm gruplar kartonlarını tamamlayana dek uygulama devam eder. Bu uygulamanın temel hedefi grup üyelerinin madde özelliklerini iyice kavramalarını sağlamaktır.

II. Uygulama ise “ Güvenlik merdiveni” oyunudur. Bir önceki uygulamayı tamamlar şekilde bu oyun da maddelerin zarar potansiyeline göre sıralanması ve neden daha zararlı olduğuna dair açıklamaların yapılmasını gerektiren bir uygulamadır. Dolayısıyla bir maddenin diğerinden daha zararlı olduğunu belirtmek isteyen grup üyesi bu görüşünü destekler bir neden de belirtmek zorundadır. Bu uygulama grup üyelerinin farklı bakış açılarının paylaşımına sunulduğu ve beyin fırtınası ile birlikte maddelere yönelik bilgilerin kuvvetlendirilmesine fırsat tanımaktadır.

Bu uygulamada yine tüm grup halka şeklinde oturmaktadır. Eğitimci ortaya, yere düz bir doğru üzerine, üzerinde her bir maddenin ismi yazan kartları sıralar. Düzlemin bir başına “tehlikeli” bir diğer başına “güvenli”, ortasına ise “orta yol” yazan kartları yerleştirir. Eğitimci bu dizimini

bitirdiği zaman gruba bu dizimde herhangi bir mantık gütmediğini kartları gelişigüzel yerleştirdiğini söyler. Gruba uygulamanın mantığını açıklar ve her bir grup üyesini ortaya kalkarak sıralamayı kendi istediği şekilde baştan yaratmasını söyler. Ancak buradaki önemli nokta değiştireceği her sıralamada gruba neden böyle bir değişiklik yaptığına dair açıklama vermesi gerekliliğidir. Herbir grup üyesi kendi sırası geldiğinde istediği değişikliği ve gerekli açıklamayı yapar. Bazı durumlarda eğitmen bazen de grup üyeleri bir nokta üzerinde grup tartişmasına gitmenin faydalı olabileceğini düşünebilirler ve grup tartişması açabilirler. Bu uygulama ile farklı görüş ve savunmaların madde kullanımı üzerinden yapılmasını sağlayarak bir önceki uygulamanın da kuvvetlenmesi sağlanmış olmaktadır.

Dördüncü oturum : Politika ve strateji geliştirme

A.Amaçlar

Bağımlılık konusunu farklı bir bakış açısıyla değerlendirmeye almak için hükümet gözüyle farklı vakkaların tartişılmasına yer verilecektir. Amaç madde bağımlılığının politik boyutlarını değerlendirebilmek, toplumsal etkilerine karşı farkındalık kazanmak ve stratejiler geliştirebilmektir.

B.Hedefler

Madde kullanımının toplumsal açıdan değerlendirmesini yapabilecek ve önleme stratejileri geliştirebilecek.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Önceki oturumlardan farklı olarak bu oturumda madde kullanımına farklı bir noktadan bakmak istenmiştir. Bu farklı bakış grup üyelerinin belki daha önce hiç düşünmedikleri veya farkına varmadıkları noktaların tartışılmasına imkan tanıyacaktır. Bu ortamın yaratılması için tüm katılımcılar tekrar kendi küçük gruplarına dönerler ve eğitmen bu oturumun uygulamasını açıklar.

Uygulama:

Bu uygulamanın adı “Eğer siz....” oyunudur. Her gruba, ekte sunulmuş olan, Bakanlık yazılarından bir tane verilir. Her grup ayrı bir bakanlığı temsilen burada bulunmaktadır. Bakanlıklar hükümetin almış olduğu madde kullanımının yasallaştırılması önerisinin bu gruplar tarafından halk sağlığı açısından değerlendirmesini talep etmektedir. Ayrıca formların üzerinde ele alınabilecek tartışma başlıklarına da yer verilmiştir. Grupların bu veriler doğrultusunda bakanlıkları bir değerlendirme raporu sunmaları istenmektedir. Gerekli süre tanıldıktan sonra her grup temsil ettiği bakanlık doğrultusunda tüm grup üyelerine görüşlerini sunar. Farklı

Uygulama :

bakanlıkların ortak ilgi noktaları veya gruplararası ters düşen noktalar üzerinde grup tartışmalarına yer verilmesi konunun zenginleşmesini sağlamaktadır.

Beşinci oturum : Analiz etme becerisi (Mikro yaklaşım)

A.Amaçlar

Madde kullanımının kullanan bireyi etkilemesinin yanısıra toplumun nasıl etkilenebileceğini sosyolojik bakış açısı ile değerlendirmek.

B.Hedefler

Madde kullanımının bir halk sağlığı sorunu olduğunun farkına varılması, madde kullanımını önlemeye yönelik yapılacak girişimlerde göz önünde bulundurulması gereken toplumsal faktörlere yönelik farkındalığın geliştirilmesi.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda gruplar halinde bakanlık bakış açısıyla yukarıdan aşağıya bakarak hükümetin vermeyi planladığı karar doğrultusunda beyin fırtınası yaparak gruplar görüşlerini belirlediler.

Bu oturumda ise “Peki ya biz ?” başlıklı uygulama ile grup üyeleri madde kullanımı konusuna kendilerini kullanıcıların yerine koyarak değerlendirme yapacaklar. Bu uygulamada ekte bulunan form gruplara eğitmen tarafından dağıtılır. Grup üyeleri kendi aralarında fikir tartışmalarında bulunarak formu dolduracaklar. Uygulamanın amacı grup üyelerinin kendilerini madde kullanan kişinin yerine koyup kendi madde kullanımlarında kimlerin etkilenebileceğini düşünmeleri ve listelemeleridir. Yirmi kişilik bir boş liste verilmiştir. Akla gelen şekilde kimlerin etkilenebileceği yazıldıktan sonra listenin altında bulunan halkalı alanda en çok kimin etkileneceğine, en az kimin etkileneceğine dair halka içi yerleştirmeleri yapılacaktır. Gruplar listelerini oluşturmayı bitirdikten sonra her grup kendi listesini ve sıralamasını tüm grup ile paylaşır böylelikle bir grubun gözden kaçırmış olabileceği noktalar diğer grupların katkılarıyla tamamlanır.

Bu uygulama grup üyelerinin bir önceki oturumun tersi yönde bireyden topluma bakış açısıyla değerlendirmelerine zemin yaratmaktadır. Her iki oturumda deneyimlenen farklı bakış açılarından madde kullanımını değerlendirme imkanı önleme alanında çalışacak kişilerin değerlendirmelerine zenginlik katmaktadır.

Altıncı Oturum : Problem çözme becerileri Ve karar verme**A.Amaçlar**

Katılımcıların problem çözme ve karar verme yetilerini geliştirmektir.

B.Hedefler

Her katılımcı kendi sınırlarını zorlayarak zor bir vaka hakkında bir karara varma durumunda kalacaktır.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda analiz etme becerisi geliştirilmiştir. Maddde bağımlılığının sadece bağımlı kişiyi etkisi altına almadığı, bağımlı kişinin yanı sıra pek çok kişinin bağımlılık çemberinden etkilendiği grup içinde yapılan alıştırmada görülmüştür.

Uygulama : Bana yardımcı olabilir misiniz ?

Bu oturumda amaç sorun çözme ve karar verme becerisi olduğundan katılımcıların her birine okurlardan gelen soru mektupları dağıtılmıştır. Bu mektupların her biri farklıdır, ancak tüm mektuplar üniversite öğrencilerinin ağzından yazılmıştır. Katılımcıların bu mektupları okuyarak bağımlılık hakkında soru soran ya da yardım talebinde bulunan akranlarına yardım yanıtları düzenlemeleri gerekmektedir.

Yedinci oturum : İletişim becerileri

A.Amaçlar

Etkin iletişimin insanlararası ilişkilerdeki önemi vurgulanacak, farklı iletişim yöntemleri tanıtılacak ve çeşitli aktiviteler ile bahsedilen püf noktalar uygulama ile grup içinde netleştirilecektir.

B.Hedefler

Bu oturumun sonunda grup üyeleri kendi kullandıkları iletişim yöntemine yönelik farkındalık kazanmış olacak ve etkin iletişim tekniklerini kullanabiliyor olacak.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirebilmek adına soru mektupları uygulaması yapılmıştır.

D. Etkin İletişim Becerileri

Eğitmen, iletişimin tanımını, sözel veya sözsüz olarak insanlararası gerçekleştirilen mesaj alış-verişi olarak yaparak oturum konusuna giriş yapar. Dinamik bir süreç olması nedeniyle iletişimin insanlararası ilişkiler açısından büyük öneme sahip olduğunu vurgular. Dolayısıyla akran eğitimi ve danışmanlığı konusu açısından iletişim becerilerimizi geliştirmenin

yardımcı olmaya çalışacağımız veya eğitimi aktarmak için biraraya geleceğimiz akranlar açısından da önemini vurgular.

İletişim becerilerini alt başlıklar halinde gruplayabiliriz :

- empati geliştirme ve aktif dinleme
- geribildirim vermek ve almak
- sözel ve sözsüz iletişim
- anlaşma ve çelişki yönetimi
- işbirliği ve takım çalışması

Genel tanımlamanın ardından bahsi geçen becerilerin grup içi uygulamalar ile deneyimlenmesi grup üyelerinin farkındalık geliştirmelerinin yanısıra grup arkadaşlarından alacakları geri bildirimlerden de faydalanmaları söz konusudur. Uygulamalara geçmeden önce eğitmen iletişimin akran eğitim ve danışmanlığındaki önemini bir cümle ile aşağıda belirtilen şekilde güçlendirmelidir.

“Unutulmamalıdır ki madde kullanımı olsun veya başka riskli davranışlar olsun genellikle genç ile ailesinin ve / veya arkadaşlarının zayıf ilişkilerinden etkilenmektedir. Madde kullanımı birçok genç tarafından sorunlar ile başatma amaçlı tercih ediliyor olabilir ancak eğer etkin iletişim becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilirse kişilerde özgüven artacağı gibi aynı zamanda madde kullanımına gerek kalmaksızın çok daha sağlıklı bir başatma mekanizması geliştirilmiş olacaktır.”

Madde kullanımı ve gençlerin iletişim becerilerinin ilişkilendirilmesi ve konunun öneminin altının çizilmesinden sonra eğitmen birkaç iletişim uygulaması yapacaklarını gruba iletir.

Uygulama :

I. Birinci uygulama “Kulaktan kulağa oyunu”dur. Grup üyelerinin ayağa kalkması istenir. Grup üyeleri iki sıra olacak şekilde yanyana dizilir. Sıralar birbirlerine mesafeli olacak şekilde durur. Her iki sıranın başında yer alan grup üyelerine eğitmen konu ile alakası olmayan ve kolaydan zora doğru giden cümlelerden birini önce bir sıra başına sonra diğer sıra başında bulunan grup üyesinin kulağına fısıldar. Sıra başında bulunan grup üyesi yanındakinin kulağına fısıldar, o da yanındakine fısıldar. Böylece bir sıra boyunca iki grup paralel olarak fısıldama işini sürdürür. Sıranın en sonunda bulunan iki grup üyesi kulaklarına fısıldanan mesajı yüksek sesle söyler.

Bu uygulamanın amacı özellikle önleme çalışmaları açısından büyük önem taşıyan mesajın çarpıtılabilme olasılığının bir göstergesidir. En son haliyle yüksek sesle söylenen mesajlar genellikle ilk aktarılan mesaj ile oldukça farklılık göstermektedir. Böylelikle eğitmen mesajların ilk ağızdan çıktıktan sonra kulaktan kulağa nasıl evrilebileceklerini ve farklı anlamlar taşıyabileceklerine dikkat çekmelidir. Dolayısıyla önleme çalışmalarında ve eğitim çalışmalarında verilecek mesajlara ve iletim yollarına özen

gösterilmelidir. Her ne kadar sözel iletişime her zaman için daha çok güveniyor olsak da bu uygulamada aslında çok da güvenilir bir yöntem olmadığını gördüğümüz belirtilmelidir. Dolayısıyla madde kullanımı gibi bir konuda zayıf iletişim becerileri önleme yerine riskli davranışların artmasına bile neden olabilecektir.

II.Uygulama, “Anlat bakalım” oyunudur. Grup üyeleri arasından kendi iletişim becerilerine çok güvenen bir kişinin gönüllü olması için eğitmen davette bulunur. Gönüllü olan kişiye eğitmen ekte bulunan geometrik şekillerden oluşan çizimlerin bulunduğu bir kağıt verir. Gönüllü grup üyesi kağıdı eğitmenden teslim aldıktan sonra gruba sırtını dönmek zorundadır. Grup üyeleri ile göz kontağı kurması engellenir. Gönüllü olan grup üyesine önce çizimi incelemesi için kısa bir süre tanınır, bu sırada grup üyeleri birer beyaz kağıt ile kalemleri hazır bir şekilde gönüllü üyenin çizimi anlatmasını beklerler. Gönüllü üye hazırım dedikten sonra uygulamaya geçilir ve gönüllü üye kağıtta gördüğü şekli diğer grup üyelerine anlatmaya başlar. Diğer grup üyeleri de aldıkları mesajlar doğrultusunda kendi kağıtlarına şekli çizmeye çalışırlar. Uygulama boyunca gönüllü üyeye diğer üyelerin soru sorma hakkı tanınmaz. Ancak tüm şekil anlatıldıktan sonra 5-10 dakika gruptakilerin gönüllüye şekil hakkında soru sormalarına izin verilir. Tüm sorular yanıt bulduktan sonra gönüllü üyenin gruptan çıkan tüm çizimleri kontrol etmesi istenir. Çoğunlukla gönüllünün elinde bulunan orjinal çizim ile grup üyelerinin çizimleri arasında farklılıklar

olması olasıdır. Ancak gönüllü üye güçlü iletişim becerilerine sahip ise bu farklılıklar daha az görülmektedir. Unutulmaması gereken ve önemle üzerinde durulması gereken nokta şudur : İletişim çift yönlü bir süreçtir dolayısıyla sadece mesajı verenin iyi olması değil, asıl mesajı alanın nasıl aldığı da çok önemlidir.

III. Uygulama “Seni dinlemiyorum” oyunudur. Üçer kişilik gruplar oluşturulur. Bir kişi eğitmen, bir kişi öğrenci, bir kişi de gözlemcidir. Bir eğitim süreci oynanır, eğitmen madde kullanımı hakkında çok önemli bir bilgiyi verirken, öğrenci beden hareketleri ile hiç söz kullanmadan eğitimden çok sıkıldığını belirtmeye çalışır. Bu arada gözlemci bu olay anında eğitmenin ve öğrencinin iletişim tekniklerini gözlemler ve uygulama öncesi kendisine verilmiş olan ekte bulunan formu doldurur. Tüm grup üyeleri en az bir kere uygulamayı gerçekleştirir. Bu uygulamanın amacı her rolün üyelere ne hissettirdiği, ne yapmaları gerektiğini düşündürmek ve dikkat edilmesi gereken tekniklere farkındalık geliştirmektir.

Sekizinci oturum : Yaratıcılık, proje geliştirme ve kampanya yönetimi

A.Amaçlar

Yaratıcılık, proje geliştirme ve kampanya yönetimi hakkında gerekli teorik alt yapının aktarılması, bu teorik aktarımların görsel sunumlar ile desteklenerek grup üyelerinin vizyonlarını genişletmek, sınırsız düşünmelerini sağlamak.

B.Hedefler

Grup üyeleri farklı bir bakış açısı edinmiş olacaklar ve önleme konusunda yaratıcı uygulama fikirleri geliştirebilecekler.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda iletişim becerilerine yer vererek bu oturumun alt yapısı tamamlanmıştır. İletişimin tek taraflı bir süreç olmadığından bahsedildi. Verilmek istenen mesaj ile alınan mesajın her zaman tutarlılık gösteremeyeceği vurgulandı. Madde kullanımını önleme projeleri açısından iletişim stratejilerinin önemle üzerinde durulması gereken bir konu olduğuna dair ortak bir görüş edinildi.

Bu oturumun amacı bir önceki oturumun da geliştirmiş olduğu zemin ile geliştirilen fikirlerin nasıl yaratıcı özelliğe sahip olmaları gerektiği, nasıl en iyi şekilde iletişimin sağlanabileceği, kime hangi mesajın uygun olacağı, mesajın kısa ama öz nasıl verilebileceği akıllarda kalması ve etkili

olmasının nasıl sağlanabileceği şeklinde proje geliştirme ve yönetimi konusuna yaratıcılık boyutunun katılmasıyla fikir alışverişinde bulunmaktadır. Bu oturumda üç uygulama yapılır.

Uygulama :

I.Uygulama sınırsız düşünebilme ve yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik bir uygulamadır. Gruplara birer nesne öğretmen tarafından dağıtılır. (Bu uygulamada dağıtılan objelerin listesi ekte sunulmaktadır). Bu objenin ne maksatlarla kullanılabileceğine dair grupların mümkün olan en fazla alternatifini geliştirmeleri talep edilir. Yapılan beyin fırtınası çalışmasından sonra gruplar objelerini ve ne şekillerde bu objeleri değerlendirmek istediklerine dair bilgiyi tüm grup ile paylaşırlar.

II.Uygulamada “Dokuz Nokta” oyununa yer verilir. Bu oyunun amacı “kutunun dışında” düşünme yeteneğini devreye sokan kapsamlı bir düşünme oyunudur. Çizilmiş olan dokuz nokta öğretmen tarafından hazırlanmış formlarda her grup üyesine dağıtılır. Her katılımcıdan dört doğru çizgi çekerek dokuz noktayı birleştirmeleri istenir. Bu işlemi gerçekleştirirken kalemin kağıttan kalkmaması gerektiği öğretmen tarafından belirtilir. Bu uygulama sonrasında öğretmen sınırsız düşünmenin yaratıcılık ve problem çözme açısından önemini vurgulayan bu oyunu tartışmaya açar.

III.Uygulamada ise farklı konularda geliştirilmiş olan sosyal sorumluluk projelerinin kısa filmleri gösterime sunulur. Tüm gruplar seyredilen kısa filmleri eleştirel bir yaklaşım ile değerlendirmeye alırlar ve grup görüşleri tartışmaya açılır.

Bu uygulamalar ile hem kendileri yaratıcılık konusunda kendi görüşlerini zenginleştirmiş olurlar hem de tamamlanmış bir projeyi eleştirel yaklaşımla değerlendirirken vizyonlarını genişletmiş olurlar.

Dokuzuncu oturum : Proje geliştirme ve uygulama

A.Amaçlar

Yaratıcı fikirlerin geliştirilmesi ve uygulama aşamasına getirilmesi. Grup içinde gerçekleştirilecek işbirliği ile grup dinamiklerinin önemine dair farkındalık geliştirilmesi ve grup sürecinin yaşantılanması.

B.Hedefler

Grup içi edinilen tüm bilgilerin kullanıma geçirilmesi için gerekli zemin oluşturulup yaratıcı fikirler geliştirilmiş olacak. Geliştirilen fikirlerin projelendirilmesi ve model şekline dönüştürülmesi gerçekleştirilecek.

C.Önceki oturumun gözden geçirilmesi

Bir önceki oturumda yaratıcılık konusunun proje geliştirme ve önleme kampanyası yönetimi açısından önemi vurgulandı. Aktarılan teorik bilginin yanısıra sosyal kampanya kısa filmlerinin ve önleme projeleri tanıtım

filmlerinin görsel olarak sunulmasıyla grup üyelerinin kendi oluşturacakları projelere katkıda bulunabilecek fikirler üzerinde tartışmalar yapıldı.

Bu oturumun amacı grup üyelerinin tüm oturumlarda edinmiş oldukları bilgileri değerlendirerek yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarına yöneliktir. Böylelikle zaman yönetiminden, grup içi dinamiklere, fikir geliştirmeye ve uygulamaya kadar pek çok konu başlığını içine alan bu grup çalışmasının paylaşılacak sorumlulukları bulunmaktadır. Grup üyelerinin bir projeyi oluşturmaları ve sahiplenmeleri son oturum öncesi grup aidiyetlerinin yanısıra çalışma konusuna karşı daha duyarlı ve motive olmuş şekilde eğitimi sonlandırmalarına neden olmaktadır.

Uygulama :

Öncelikle eğitmen grup üyelerine bu oturumda bir önceki oturumda ele alınan konuları uygulamaya koymak üzere planlanmış olan uygulama hakkında bilgi verir. Her grubun kendi grubu adına üniversitelerde uygulanmaya uygun olacak bir madde kullanımını önleme projesi geliştirmelerini istediğini belirtir. Bunun için grupların seçecekleri malzemeler ile projeyi görselleştirmeleri gerektiğini ve projenin tamamlanması sonrasında ise grupların kendi projelerini diğer grup üyelerine tanıtacaklarını ifade eder.

Eğitmen tüm grupların ortak kullanabileceği bir alana temin etmiş olduğu tüm yaratıcılık atölye çalışmasında kullanılabileceğini düşündüğü malzemeleri dizer. (Bu uygulamada eğitmen tarafından seçilen proje malzeme listesi ekte sunulmaktadır.) Burada önemli olan her grubun kullanımına yetecek sayıda temel malzemelerin bulunması ayrıca çeşitliliğin sağlanmasıdır. Eğitmen kullanıma sunulacak malzemeleri dizdikten sonra grupları ortak alana davet ederek istedikleri malzemeleri seçmelerini söyler.

Malzeme seçimini tamamlayan gruplar kendi ilerinde projelerini geliştirmek için çalışmalara başlar. Verilen sürenin tamamlanmasıyla gruplar tamamladıkları projelerini diğer grup üyelerinin beğenilerine sunarlar ve proje detaylarını anlatırlar. Projeler hakkında tüm katkı ve eleştirilere yer verilerek gerekli düzeltmeler veya genişletilmelere yer verilir.

Bu alışma sonucunda elde edilen tüm proje alternatifleri bir sene boyunca bu eğitimi almış olan kişiler tarafından kullanılacak güzel bir proje arşivinin oluşturulmasına da katkıda bulunmuş olur.

Onuncu oturum : Değerlendirme ve kapanış

A.Amaçlar

Eğitim boyunca yapılan çalışmayı gözden geçirmek ve grup üyelerinin görüş ve değerlendirmelerini almak, gelecek çalışmalara yönelik fikir paylaşımlarında bulunmak.

B.Hedefler

Önceki oturumda tamamlanan projelerin grup temsilcileri tarafından gruba sunulması ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu oturumun sonunda grup üyeleri eğitimin edinmiş oldukları bilgileri uygulamaya koyarak yeni projeler geliştirecek, akran eğitim programlarında görev alacaklardır.

C.Tüm oturumları gözden geçirme

Grup üyelerinden tüm önceki oturumlarda kapsanan konu ve uygulamaları listelemeleri istenir. Böylelikle tüm eğitim boyunca ele alınan konular beyin fırtınası yöntemiyle çağrıştırılır. Bu da eğitimin güzel bir tekrarı olur.

D.Kapanış

Tüm grup üyelerine eğitim hakkında son gözlemleri ve yorumları olup olmadığı sorulur. Eğitmen, eğitimin tamamlandığını ve tüm grup üyelerine göstermiş oldukları katılım motivasyonu ve işbirliğinden dolayı teşekkür ederek eğitimi sonlandırır.

EK 8 - Akran Eğitim Programı Ekleri**Ek 1 : İletişim Gözlem Formu :**

Sözsüz iletişim – Ne tür davranışlar gözlemlediniz ?

Göz kontağı :

Fiziksel mesafe :

Beden hareketlerinin kullanımı :

Sözel iletişim – Ne duydunuz ?

Konuşma hızı:

Ses tonu :

Kullanılan kelimeler :

Ek2 :**EĞER .... Çalışması uygulama materyali*****T.C. ÇALIŞMA BAKANLIĞI DİKKATİNE;***

Çalışma Bakanlığı görevlileri olarak grubunuza devlet tarafından bir görev veriliyor. Göreviniz bakanlığa sunulmuş olan madde kullanımı ve madde talebinin yasallaştırılması önerisinin tarafınızca değerlendirilmesidir. Aşağıda birkaç önemli nokta dikkatinize sunulmuştur. Sunulan noktalara da değinerek öneri hakkında bir değerlendirme raporu hazırlamanız gerekmektedir.

Göz önünde bulundurulabilecek noktalar :

- devamsızlığın artış göstermesi, rahatsızlanmaya bağlı mazeret kullanmaların artış göstermesi,
- iş veren ve çalışan arası ilişkiler,
- madde etkisi altında iş yerinde hata kabul edemeyecek işlerin başında bulunmaları,
- üretim seviyesi ve kalitesi,
- madde kullanan çalışanlar ve kullanmayanlar arasındaki ilişkiler,
- sendika elemanlarının önemli kararlar aşamasında madde etkisi altında olmaları,
- iş kalitesi,
- iş yeri güvenliği

-

T.C. TURİZM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI DİKKATİNE;

Turizm Bakanlığı görevlileri olarak grubunuza devlet tarafından turizmin desteklenmesine yönelik bir görev veriliyor. Bu doğrultuda göreviniz bakanlığa sunulmuş olan madde kullanımı ve madde talebinin yasallaştırılması önerisinin tarafınızca değerlendirilmesidir. Aşağıda birkaç önemli nokta dikkatinize sunulmuştur. Sunulan noktalara da değinerek öneri hakkında bir değerlendirme raporu hazırlamanız gerekmektedir.

Göz önünde bulundurulabilecek noktalar :

- sadece madde satın almaya ve kullanmaya gelen turistler,
- ülkemize gerçekleştirilen aile turizmi,
- turistler gözünde ülkemizin itibarı,
- turistlerin torbacı olarak ülkemizi ziyaret etmeleri,
- turizm bölgelerinin güvenliği,
- yabancı ülkelere ziyarette bulunacak Türk vatandaşların itibarı,
- madde kullanımı yasallaştırılmamış olan diğer yabancı ülkeler ile uluslararası ilişkilerimiz.

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI DİKKATİNE ;

Eğitim Bakanlığı görevlileri olarak grubunuza devlet tarafından bir görev veriliyor. Göreviniz bakanlığa sunulmuş olan madde kullanımı ve madde talebinin yasallaştırılması önerisinin tarafınızca eğitim sistemi açısından değerlendirilmesidir. Aşağıda birkaç önemli nokta dikkatinize sunulmuştur. Sunulan noktalara da değinerek öneri hakkında bir değerlendirme raporu hazırlamanız gerekmektedir.

Göz önünde bulundurulabilecek noktalar :

- eğitim kalitesi
- devamsızlık
- akademik başarı
- okul disiplini
- eğitim standartları
- ülkenin eğitimsel itibarı
- öğrenci – öğretmen ilişkisi
- okul içi güvenlik

T.C. ADALET BAKANLIĞI DİKKATİNE ;

Adalet Bakanlığı görevlileri olarak grubunuza devlet tarafından bir görev veriliyor. Göreviniz bakanlığa sunulmuş olan madde kullanımı ve madde talebinin yasallaştırılması önerisinin tarafınızca toplum huzuru, güvenliği ve ceza sistemi açısından değerlendirilmesidir. Aşağıda birkaç önemli nokta dikkatinize sunulmuştur. Sunulan noktalara da değinerek öneri hakkında bir değerlendirme raporu hazırlamanız gerekmektedir.

Göz önünde bulundurulabilecek noktalar :

- kolluk kuvvetleri tarafından madde kullanımının yaygınlaşması
- kolluk ve güvenlik güçlerinin görev kalitesi
- ceza ve yaptırımlar
- sokak suçlarının oranı
- adalet personelinin madde kullanımı
- yol güvenliği
- sosyal düzen
- cezaevi güvenliği ve düzeni

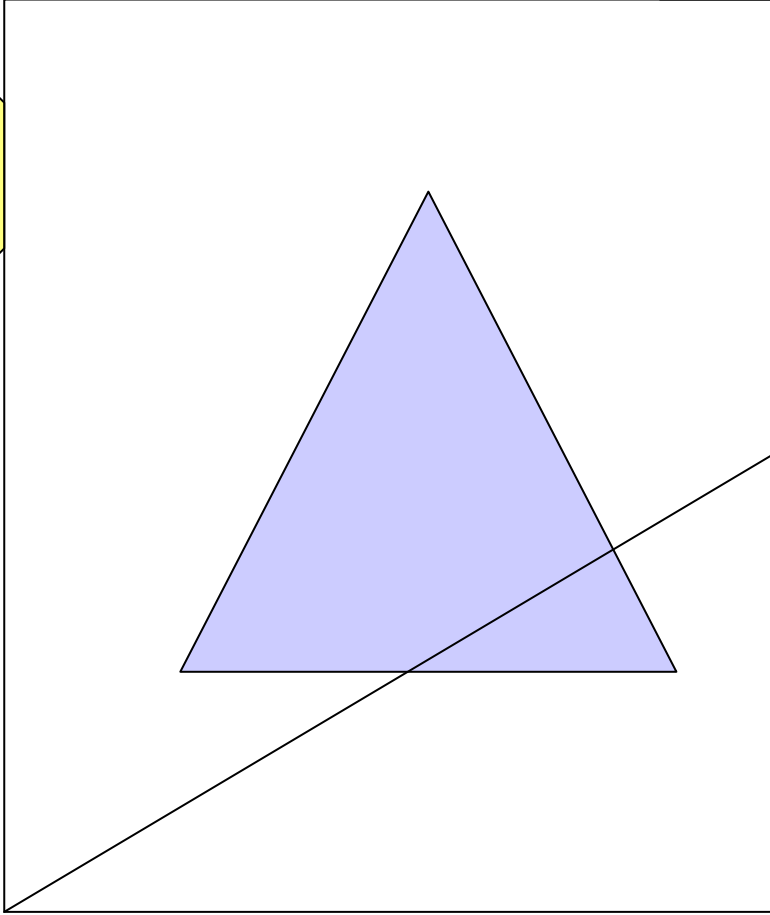
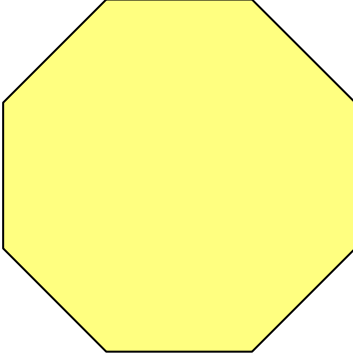
T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI DİKKATİNE;

Sağlık Bakanlığı görevlileri olarak grubunuza devlet tarafından bir görev veriliyor. Göreviniz bakanlığa sunulmuş olan madde kullanımı ve madde talebinin yasallaştırılması önerisinin tarafınızca halk sağlığı açısından değerlendirilmesidir. Aşağıda birkaç önemli nokta dikkatinize sunulmuştur. Sunulan noktalara da değinerek öneri hakkında bir değerlendirme raporu hazırlamanız gerekmektedir.

Göz önünde bulundurulabilecek noktalar :

- sağlık görevlilerinin madde kullanımı
- hasta oranlarının artması
- sağlık harcamalarında artış
- damardan kullanımlar ve sağlık sorunları
- ulusal fiziksel sağlığın etkilenmesi
- ulusal ruh sağlığının etkilenmesi
- madde kullanan annelerin yeni doğan bebekleri
- bağımlı aileler
- sağlık açısından tehdit içeren risk arttırıcı davranışlar

Ek 3: İletişim Oyunu

ÖZGEÇMİŞ :

Selin Müderrisoğlu

Doğum Tarihi : 01.11.1976

Doğum Yeri : İstanbul

Uyruk : T.C.

Eğitim :

1993 – Hershey High School, PA, ABD

1995 – Drexel University, PA, ABD – Kimya Bölümü

1995- Boğaziçi Üniversitesi , İstanbul – Kimya Bölümü

1998 – Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul – Psikolojik Danışmanlık Bölümü

1998- Yeditepe Üniversitesi, MBA

2000 – İstanbul Üniversitesi – Adli Tıp Enstitüsü – Sosyal Bilimler Yüksek Lisansı

2002 – İstanbul Üniversitesi – Adli Tıp Enstitüsü – Sosyal Bilimler Doktora Programı

İş Deneyimi :

1998 – 1999 – Yeditepe Üniversitesi – İşletme Bölümü -Araştırma Görevlisi

1999 – 2006 - İstanbul Bilgi Üniversitesi – Psikoloji Bölümü -Araştırma Görevlisi

2006 - ....- İstanbul Bilgi Üniversitesi – Psikoloji Bölümü – Öğretim Görevlisi

2007- ....- Okan Üniversitesi – Psikoloji Bölümü – Yarı zamanlı Öğretim Görevlisi